

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

No. Curent *17841* Format.....

No. Inventar *23571* Anul

Secția..... Raftul

NICOLAE XENOPOL

BRADŢI
ŞI
PUTREGAIŢU

MORAVURI PROVINCIALE.

A DOUA EDIŢIE.

BUCURESCI
TIPOGRAFIA «VOINŢA NAŢIONALĂ»
STRADA ACADEMIEI No. 4

1892.

322468

~~No 669/A.F./28/10 1895~~

Inu. A-804

NICOLAE XENOPOL

Inu. 17841

BRADŢI

ŞI

PUTREGAIŢĂ

MORAVURÎ PROVINCIALE.

A DOUA EDIŢIE.

23571

BUCURESCI

TIPOGRAFIA «VOINŢA NAŢIONALĂ»

STRADA ACADEMIEI No. 4

1892.

859.0 - 31

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
17841

CONTROL 1953

1956

1961

L

RC 116/06

B.C.U. Bucuresti

C23571

BRADŢI ŞI PUTREGAIŢU

I

De la Dorna până la Piatra se întinde una din ramurile de căpetenie ale Carpaţilor şi dă naştere la prîveliştii de o frumuseţe sîlbatecă, ce minunează pe călător. Şiruri lungi de munţi se înalţă trufaşe şi astupînd toată zarea din spre apus, se prelungesc în depărtare până ce se cufundă în albastrul cerului. În strimtele văi ce se deschid la poalele lor, şerpueşte Bistriţa cu valurile ei repezi pe cari alunecă nenumărate plute. Vine de ape argintii 'şi fac loc prin păduri, sar din stîncă în stîncă şi se aruncă cu sgomot într'ênsa.

Dar peste toate dealurile şi peste toată valea domneşte Ceahlăul cu trupul său de uriaş, şi piscul său înalt te urmăreşte pretutindenea. Pe vîrfurile său trec mereu nuori, cari

se răspândesc peste țară și din poalele sale mereu alți nuori se ridică. Pe coaste, până în văi, i-l înfășoară, ca o mantie imensă, nesfârșitele păduri de brazi și de stejari, în cari se ascund urși și căprioare.

La munte, apa dă sănătate; aerul umple inimile de vioiciune și toată firea încônjurătoare te îndeamnă la viață și veselie. De aceea și locuitorii de pe plaiuri sunt mai ageri și mai isteți. Pe de altă parte, munții i-aș apărât de multe rele; năvălirile dușmanilor nu i-aș prea atins și asuprirea domniilor streine și a ciocoilor de toate neamurile aș apăsât mai puțin asupra lor de cât asupra locuitorilor de la câmp.

Nu arare-orî întâlnești printre plăeși oameni de o statură uriașă; în deobște însă sunt înalți și chipoși, iar femeile lor, sprintene și frumoase, se gătesc minunat.

La ei s'aș păstrat mai bine de cât ori unde vechile tradiții; nenumărate legende se țin cu sfințenie din neam în neam și cele mai frumoase cântece de dor saș de vitejie la dênșii cată un adăpost în potriva uitărei. Ei sunt deștepți la minte, iscușiți în toate, și în vinele lor bate mai tare de cât ori unde pulsul vieții românești.

În fund, în spre Ceahlău, se aflaș pămên-turile familiei Negradi; moșia lor, Luncești, cuprindea o parte din valea Bistriței și o

parte din Ceahlău cu pădurile ce-l înconjoară. Curţile erau aşezate pe un deal, în apropiere de riŭ, de unde ochiul putea să privească liber minunile de prin prejur.

De cea-laltă parte a riului e aşezat satul cu casele sale curate şi bine îngrădite. Intre sat şi riŭ se întindea şoseaua pe care treceaŭ neconţinut mulţime de care şi de trăsurî ce veneaŭ din Piatra saŭ se întorceaŭ din Transilvania.

Casele boereşti erau cu un singur rënd, dar încăpătoare şi împărţite cu chibzuială; câte-va odăi erau în tot-d'a-una ţinute pentru turiştii cari, în timpul verei, voiaŭ să se urce pe Ceahlău şi pentru neamurile şi prietenii cari veneaŭ să petreacă vara la Negradi. În faţă era un ceardac cu mai multe scări de piatră; în stânga, grădina, vastă, bine ţinută şi cu o alee de stejari încântătoare. În fundul ogrăzei se aflaŭ grajdurile cari adăposteaŭ o herghelie întreagă.

Soarele apunea după o adunătură fantastică de munţi şi de nuori şi răspânda o lumină roşiatecă peste toată priveliştea; dealurile începeaŭ să se înalbăstreze; câmpiile luaŭ o culoare cenuşie şi pământul, întors de tăişul plugurilor, era străbătut în toate direcţiile de lungi cicatrice. Riul strălucea de o albeaţă mai vie şi murmurul lui părea că se aude mai bine în tăcerea de prin prejur. Dealungul seŭ treceaŭ cele din urmă plute; după

ce se strecurau printre stânci, ele se pierdea în dealurile din spre răsărit. D'asupra pădurilor se adunau aburi; la picioarele copacilor se îndesau grămezi de frunze căzute, colorate în chipul cel mai deosebit de cele din urmă raze ale soarelui. Unii arbori, despoiați mai de tot de podoaba lor, se ridicau ca niște scheleți pe marginea pădurei; peste acest morman de frunze căzute, de ramuri putrede și peste arborii pe jumătate goi, se înălțau brazi cu verdeța lor neperitoare.

Pe ici pe colo, paseri pribege mai ciripeau câte un cânt și apoi se amestecau în șirurile aceloră cari 'și luaă sborul spre mează-zi. Spre curte și spre sat se întorceau grupuri de oameni, care 'și făceau cruce auzind sunetul toacei de la biserica de lângă riū. Copiii îndrumau spre casă turme de vite; din când în când câte unul din ei alerga în goana mare să prindă vre-o vacă sau vre-un vițel scăpat.

Soarele se pleca tot mai mult după munți. La un moment dat toată zarea era în flacări, o lumină purpurie juca pe coama dealurilor și se resfrângea spre sat, unde ferestrele de pe la case și de la biserică erau luminate ca de un pojar izbucnit din lăuntru.

Dar această privelisce nu ținu de cât o minută; într'o clipă soarele se făcu nevedut, și acum nu se mai zăreau în locul lui de cât

nişte nuori groşi şi întunecoşi, cari se ridicau ca nisce balauri pe ceruri; Ceahlăul dispăru şi el pe jumătate după un vâl de nuori şi umbrele serii se lăţiră pretutindenă. Vântul, care înainte bătea ca un vânt de primăvară, acum crescuse şi vunea în toate părţile; pădurile erau scuturate şi ploii mari de frunze cădeau în drumul său. De pe marginile pădurilor vântul se îndrepta spre şesuri şi sufla d'asupra Bistriţei, care 'şi umfla apele şi se posomora tot mai mult.

Aerul, se făcu de-o-dată rece şi prevesti zile urite. Toată firea încunjurătoare părea tristă şi, fără de voe, sufletul omului era cuprins de tristeţă.

Venise toamnă.

La curte era mişcare mare.

O mulţime de ţerani intrau şi eșiau; slujitorii umblau cu grabă prin curte; din grajdii se scotea o trăsură şi mai mulţi cai. Negradi se întorcea la Piatra.

Stăpânul moşiei, Alecu Negradi, era un om ca de vre-o şase-zeci de ani, nalt şi încă voinic, de şi spetele începeau să i se încovoie. Roşu la faţă, cu nişte mustăţi mari şi nişte sprincene stufoase, cu ochiul hotărit, cu mersul repede, Alecu dovedea că are o voinţă nestremutată şi un caracter despotic. El nu învăţase carte, căci era de vechea rasă a proprietarilor de moşii şi din copilărie nu se îndeletnicise

cu alte lucruri de cât cu cele atingătoare de cultivarea practică a pământului. Tatăl său avusese o avere splendidă, dar și-o perduse toată în cărți, pe când ducea traiu mare în vechea capitală a Moldovei. Nimeni nu strălucea ca dânsul prin lux și petreceri prin vremea lui Mihalache Sturdza, dar nimeni nu arunca ca dânsul banii pe fereastră. În câți-va ani, lăutarii, mesele și cărțile îl sărăciră de tot și el fu nevoit să se retragă cu femeia lui și cu doi copii, Dimitrachi și Alecu, la un văr al său în Neamtu, unde muri în mizerie, urmat în curând de soția sa. Copiii rămaseră fără nici o îngrijire, căci moșul lor, om rău și sgârcit, îi trata ca pe nisce slugi. Intr'o bună dimineată, Alecu, esasperat din cauza relelor trătări, fugi de acasă și intră calfă la un băcan din Piatra, de acolo se făcu vâtaf de moșie, pe urmă vechil și, adunând ceva parale, începu negoțul de cherestele, în care reuși atât de bine în cât în trei ani de zile ajunse săși cumpere o moșioară. De atunci norocul nu'l mai părăsi nici o-dată și averea lui crescú neconținut.

Când avu trei-zeci și șapte de ani, el se însură cu fata unui proprietar bogat din vecinătate și și îndoi ast-fel avuția. Cucoana Agripina era cu vre-o șapte-spre-zece ani mai tânăra de cât bărbatul ei. Ea era încă plăcută și trăsăturile feței sale dovedeau că fusese foarte frumoasă. Era brună, naltă, ca și bār-

batul ei, pe care toată viaţa ei se silise să-l domineze fără a reuşi ânsă nici o-dată pe deplin. Din această pricină se năşteau certe nesfârşite între dênşii şi gospodăria lor nu era una din cele mai liniştite din judeţul Neamţu.

Ei aveau două copii : un băeat, Iorgu, care, după ce cutreerese cât-va timp Germania, acum petrecea la Paris ; şi o fată, de o frumuseţe rară, educată în Dresda, care 'şi mântuise studiile de curênd şi era cu părintii ei.

Negradi se plimba cu paşi mari prin salon, făcênd să scârţie parchetul cu ghetetele sale groase, pe când Agripina şi cu fiica ei alergau în coace şi 'n colo, dând ordine pe la slugi şi gătind toate lucrurile ca pentru plecare.

Stăpânul vorbea cu sub-prefectul plăşei şi cu vechilul moşiei.

— Să iaî seama să meargă lucrurile strună cât nu voi fi eû pe aici...

— Lasă pe mine, cucoane Alecule...

— Şi d-ta Antoane, zise Negradi sub-prefectului, cată de treci pe aicea cât de des 'i putea ; mai lasă suprefectura şi veđi mai bine cum merg trebile prin sat ; scrie-mi îndată ce vei fi nemulţumit de vr'un lucru.

— Da vin eû singur in Piatra, cucoane, se te înştiinţez când se va întempla ce-va.

— Şi mai trimete ceva vênaturi, domnule Lepşischi, zise cucoana Agripina. A ! iaca şi ferşterul....

— Da unde te-ai rătăcit ȱilele acestea, herr Carl? întrebă stăpânul.

— Am fost la pudure...

— Fii și dumneata ager și nu te pune pe tânjeală dacă mă întorc în Piatra... cât privește datoria dumitale ȱi-am spus să fii fără milă.

— Datoria merge la mine înainte tot! la mine ori ȱăran ori chini tot una...

— Dar ce dracu nu măi mântue de înhămat caii? strigă cuconul Alecu eșind în ceardac. Mult aveȱi să vă măi codiȱi acolo?... hai mai repede, cioară, că acum pun să te stâlcească!

Curând trăsura trase la scară și cu toȱii se gătiră să plece.

Slugile veneau pe rând să sêrute mâna boerilor și a duduicî.

Când erau să pornească însă, Maria 'și aduse aminte că și-a uitat un roman în sofragerie, Agripina 'și aminti și ea că a uitat o broșă într'o besectea, și așa amêndouê se suiră și se măi scoborîră de vr'o douê ori, ceea ce supăra foarte pe Negradi.

— Cred c'aȱi mântuit? doar n'vem să stăm până mâine pe loc...

— Hi! strigă visitiul la un semn al boerului, și trăsura porni, pe când sub-prefectul, ferșterul, vechilul și cu scriitorii se închinau până la pămênt.

Cum trecu de poartă, visitiul începu a chiui,

ă pocni din harapnic, şi, bătând caii, îi repeşi în gónă.

— Mână repede Vasile, să nu ne apuce noaptea pe drum.

— Nici n'aveţi să prindeţi de veste când vom ajunge.

Pe unde trecea, țăranii 'şi scoteau cu grabă căciulile şi şteteau smirna până ce nu putea să'i mai vadă boerul, de care aveau o mare teamă.

Trăsura se opri puţin la capătul podului, unde jupânul Ştrul eşi şi se închină smerit lui Negradi şi cucoanelor.

De acolo drumul e cam rău pe o întindere îndestul de mare; el e făcut pe marginea riului şi trăsura trebuia să meargă încet pentru a nu se primejdi. Apoi vine o câmpie lungă şi caii alergară într'una până la Piatra.

Cu toate laudele visitiului, noaptea 'i apucă pe drum înainte de-a ajunge la monastirea Bistriţa; când intrară în oraş era întuneric de tot. Lumină ardeau pe la ferestri şi pe ici pe colea câte un felinar răspânda şi el o lumină tristă şi gălbue. Felinarele erau însă la o distanţă nemărginită unul de altul, aşa în cât, cum te depărta de vre-unul, întunerecul părea şi mai mare. Pe strade nu mai trecea nici un om; numai lătratul câinilor se auzea în toate părţile, ca un concert sêlbatic.

II

Negradi avea case mari și în Piatra. Ele erau așezate pe partea cea mai înaltă a tîrgului, așa în cât din balconul ce venea în dreptul grădinei se vedea toată Piatra cu împrejurimile ei și până în spre munții de la hotare.

Intre niște dealuri înalte (de și unul din ele poartă numele de Petricica) și cari se unesc prin marginile lor, sunt înșirate fără multă rîndueală grămezi de case albe ce strălucesc la soare și se perd tocmai în spre dealul pe la poalele căruia curge Bistrița. În dreapta, dealurile se deschid și privirea sboară fără a fi împedicată de nimic pe șirurile de munți ce se întind până în Transilvania și până la moșia lui Negradi. Ca și la munte, Ceahlăul dominează toată priveliștea, însă la o așa depărtare fruntea lui adesea ori e întunecată și trupul său pare a fi învelit într'o pânză albăstrie.

Acum Piatra părea moartă; vremea băilor trecuse de mult timp, și toți streinii, cari mai nainte dădeau oare-care animație orașului, se întorsese prin județe, lăsând golul mai mare în urma lor. Bieții Pietreni erau reduși iarăși la propriile lor mijloace, siliți să se întâlnească de câte două sau trei ori pe zi, să și spună de o sută de ori aceleași lucruri și să

caute oare-care distracție în jocul de cărți și în vorbe-rele pe socoteala aproapelui. Cea mai mică întâmplare lua în ochii lor o însemnătate extraordinară și vorbeau de dânsa dîle întregi, ca și cum ar fi pus în primejdie soarta țerei; cel mai mic act al cui-va, era știut într'o clipă dintr'un capăt la cel-l'alt al tîrgului și, fie-care, spunîndu'l vecinului său, căuta să-l înflorească și să-i adaoge amănunte mai mult sau mai puțin potrivite, după puterea închipuirei sale.

— Ai auzit, soro, că s'a întors Negradi de la moșie, dicea cucoana Frăsina Alimpici vecinei sale Aristița Uluceanu. De acum iar are să ne facă mofturi Negrădoia, mai ales că i-a venit și fata de la pansion....

— O strâmbătură ca și măsă, ma chère! da mai știi una? ghiujul s'a hotărât să-și aducă băeatul din străinătate și să-l pună la moșie...

— Elei! zău, nu mai spune?!

— Așa să trăesc! spune și dumneata dacă-i în toate mințile.... de ce-o mai cheltuit atunci atîția mari de bani cu dînsul pe la Paris și pe la Carlisbad pentru ca să-l înfunde într'o bună dimineață în munți?

— Ia niște smintiți soro!

În adevăr, Negradi se hotărise să aducă înapoi pe Iorgu și 'l înștiințase de aceasta, după ce avu o discuție violentă cu Agripina și cu fratele său Dumitraki, cari țineau foarte mult la băeat. În zadar căutară acești

din urmă să'l înduplece, să'l facă să mai aştepte, spunând că Iorgu e tînăr şi că se va îndrepta îndată ce'î va trece furia tinereţei; Negradi nu voia să asculte de nime.

— Când am  is ceva, ştiţi că'i  is, le spunea el; l'am ținut dou i ani prin  ara nemteasc  şi m -a m ncat o mulţime de parale, fără să facă nimic; nu sunt nebun să mai cheltuesc cu d nsul incă pe at ta, pentru ca să 'şi bată mendrile şi in  ara franţuzească. Par'că nu ştiu e  că i-o luat minţile o franţusc  şi că a făcut şi o mulţime de datorii pe lângă sutele de galbeni cu cari mă stoarce in tr'una!. Am să'l aduc frumuşel acasă, să'l pun la moşie ca să muncească de dimineată până'n seară, cum am făcut şi e  când eram ca d nsul. N'are de c t să c ştige şi el bani ca mine şi după aceea ducă-se unde o pofti, până şi in  ara chinezească, dacă 'i o veni gustul....

— Ei, mai lasă Alecule, zicea Dumitraki... nu te ar ta a a supărat, fiind-că la urma urmei tot tu nu poţi să aibi ur  pentru Iorgu, care e din s ngele dumitale doar....

— Şi apoi par'că dumneata te-ai fi purtat mai bine la v rsta lui daca erai in locul lui? adaose Agripina.

— E ? strigă Negradi şi mai infuriat, e , dr gu , n'am avut pe nimeni să mă cocoleasc  şi să mă  ie pe puf in străinătate. Ceea-ce sunt ast - i, o datoresc lui Dumnezeu şi ne-

curmatei mele trude. Şi acum, la bătrânețe, voiă îngădui eu să'și bată joc un pușchiu de mine? Cât s'a purtat cum se cade, am ținut la dēnsul, dar de când vrea să mă poarte de nas, s'a mântuit, nici nu voesc să 'l mai vād. Şi mă mir cum dumneata, cucoană, îndrăznești să 'i ei apērarea, dumneata, care l'ai stricat prin trimiteri de bani fără ști-re mea.....

— Apoi eu doar nu am de gând să'l sur-gunesc la schit la Durău...

— Da ce poștești să fac cu el? Va sta și dumnealui binișor la moșie, cum stau atâția oameni de treabă și cu frica lui Dumneđu, cum am stat și eu ȑecimi de ani până am făcut șease-ȑeci de mii de galbeni... și apoi, de când ați scos-o dumneavoastră că-ı înjositor pentru cine-va să se ocupe de trebile moșiei? Ba el poate să 'mă aducă încă un mare folos; ar putea să 'mă înlocuiască vechilul, care știi bine cât ne fură, măcar că 'l țin cât se poate de scurt.....

— Cum! strigă Agripina, care se stăpā-nise un moment, dar în sfârșit nu mai putu răbda, vrei să faci din copilul nostru un vechil? Asta'ı treabă de om nesocotit și nu m'aș mira dađă Iorgu ar perde toată iubirea și tot respectul ce e dator să aibă pentru dumneata!. Dađă voiaı să faci un vechil din el, nu trebuia să-l trimiți în streinătate și dađă voiaı să-l rechemi, trebuia s'o faci în-

dată ce ai prins de veste de năzbutiile lui cu Franțuzaica iar nu după trei ani de zile...

— Mai bine târziu de cât nici o-dată... și mai la urmă, vorba multă e sărăcia omului; 'i-am scris ađi de dimineața să se întoarcă și are să se întoarcă...

— Vrea să ăică s'a sfârșit? întrebă Agripina cu mânie și sculându-se în picioare.

— S'a sfârșit, și ai face bine să te dai și dumneata în partea mea cu Dumitrake, care a făcut ca un om cu minte.

— Ba nici o-dată! Să 'ți aduci aminte nu-mai de vorbele mele...

— Ași! fleacuri...

Agripina aruncă o căutătură amenințătoare soțului ei și, trântind ușa cu tărie, eși.

De mult timp încă Negradi avuse certe cu nevasta lui din pricina lui Iorgu, și cu cât Agripina lua mai mult partea băeatului, cu atâta el stăruia mai tare în hotărârea sa. Acum însă lucrurile se înveninase de tot, și din această ăi o mare răceală se stabili între soți.

Agripina nu iubise nici o-dată pe bărbatul ei. Ea luase pe Negradi, fiind că părinții ei o siliseră să se mărite și, în viața ei, petrecută mai mult la țară, nu avuse nici o-dată prilejul să se gândească la alt ceva de cât la trebile gospodăriei și la creșterea copiilor. De când însă bărbatul ei, obosit de muncă, luase obiceiul de a sta două părți ale anului în Piatra și la Iași, și mai cu deosebire de

când copiii ei plecase în străinătate la învăţatură, Agripina începu să meargă în lume, să capete gust pentru toalete luxoase, să caute a plăcea tinerilor prin reuniuni şi balurii. La vârsta de patru-şeci de ani trecuţi, ea se gândea la tinereţea ei perdată, petrecută între patru ziduri, ca într'o monastire, şi'şi punea adese-orii întrebarea: cum putuse dânsa să'şi înlănţuiască vieaţa după un om atât de nesuferit ca Negradi ?

Acum, de când Maria se întorsese din Dresda, Agripina avea un prilej minunat de a se duce şi mai des la aşa numitele «soarele» din Piatra. Copila nu putea, fireşte, să fie ţinută ca în trecut, închisă într'o odaie, cu gratii mari la ferestri, pentru ca, într'o bună dimineaţă, părinţii ei să'i anunţe că are să se căsătorească cu cutare tînăr, pe care nu-l veduse nici odată! Vremurile se schimbaseră. În ziua de astăzi fetele 'şi alegeau ele singure mirii şi Maria trebuia purtată prin lume.

Negradi nu putea să se împotrivescă la aceste argumente nerezistibile ale soţiei sale.

— Mă închin cu plecăciune, dîse Hristea Cozmescu, intrând în odaie la Agripina.

Hristea era prietenul casei; el părea a fi de vre-o cinci-şeci de ani, dar nimeni nu ştia adevărata lui vîrstă, şi el singur dîcea că n'o ştie. Nu e vorbă, cucoana Nastasia Bogoslov, veduva protopopului, care cunoscuse pe

Hristea când era copil, spunea că el trebuie să aibă acum cincî-şeci şi patru de ani, de vreme ce era deja pe lume în vremea Eteriei. Tatăl său tusesese ciocoiu pe capră şi se îmbogăţise prin furtişaguri pe lângă postelnicul Metehnea, un om vicios şi risipitor; împreună cu o avere de vre-o şeci mii de galbeni, el lăsa moştenire fiului său un caracter demn de strămoşii săi. Hristea era umilit cu cei mari, obraznic şi asupritor faţă cu cei ce erau siliţi să se plece lui; cinstea şi demnitatea erau lucruri necunoscute pentru dînsul; n'avea nici un simţiment pentru ţară, nici un interes pentru trebile obşteii dacă nu puteau să-i aducă vre-un câştig; pe lângă acestea, era de o făţarnicie fără seamăn şi ştia să câştige încrederea multor oameni pe cari 'i ademenea prin vorbele sale meşteşugite.

— Auzi dumneata ce istorie! spuse el Agripinei; în alte lucruri poate i-aşi da dreptate lui cuconu Alecu, dar aice n'am ce zice şi mă mir cum de l'ai putut lăsa să facă una ca asta... Lasă că am să-i vorbesc şi eu; să vedem, nu-l voi îndupleca....

— Uf! nu 'mi mai vorbi... facă mai la urmă ce-o şti... dar cum merge soţia dumatăle? tot bolnavă?

— Tot! sërmana.... ađi sunt trei sèptămâni de când nu s'a sculat din pat, şi nu ştiu, zèu, când s'o mai scula sërăcuţa... Am căutat'o la început cu babe, ştii mata baba

Ioana, pe care mi-a trimis'o cucoana Săftica ; peste trei zile i-a fost şi mai rău. Dacă am văzut așa, am chemat doctorul, pe doctorul Arghir, fiind-că doctorul Marinescu era la țară, unde să dusesese să vîndă niște lemne. Arghir, i-a dat o mulțime de rețete pe cari le schimba pe mică pe ceas, și la urmă, în loc să se îndrepte, s'a îmbolnăvit și mai tare sêrmănica ! Cum s'a întors Marinescu, l'am chemat și pe dînsul, și ce să veđi ? a luat rețetele lui Arghir și, după ce le-a citit, a bufnit de ris și i-a dat altele... și i-a fost și mai rău... Alaltăeri, m'a sfătuit el să facem consult și am chemat și pe doctorul Burdea de la spital de la Neamțu ; trebuie să sosească astă-đi sau mâine... Of ! tare 's necăjit cucoană Agripină !... Da duduca Maria ce face ? Vêđend'o cine-va, nici n'ar crede că-i fata matală, așa a crescut de mare !... și apoi frumoasă, frumoasă, portretul mumi-sa 'n picioare !...

— Tare mai ești caraghios Hristachi... A, eacă vine și Maria...

— Sêrut mînușitele duduca... pe semne nu te-ai săturat mata de atâta carte și piano... cântai așa de vêrtos, când am trecut prin salon, că nici nu m'ai băgat în seamă.

— Oh... pardon, domnule Cosmescu, fiți sigur că a fost din greșeală...

— Ce domnule, domnule... đi'mi moșule și hai să ne împăcăm, spuse Cosmescu voind să o sêrute, dar Maria se retrase cu iuțeală înapoi și

pretextând că trebuie se trimeată un vals Aglaei, ea eși repede din odaie...

— Șerpoaica! mi-a scăpat din mână...

— Ei ce ȳici, Hristache, e bună de măritat? trebuie să-i căutăm un mire...

— De ce să te grăbești?.. lasă că miri sunt destui și cu cât 'i aștepta, cu atât 'i găsi o partidă mai bună. Să n'aibî grijă, mă ocup și eu de treaba asta; eu ȳiŭ la duduca Maria ca la fata mea.

Peste cinci minute Hristea convorbea cu Negradi.

— Poate nu am făcut bine? Intrebă Negradi pe Hristea.

— Ba găsesc că nu puteai face alt-fel, răspunse acest din urmă.

— Am să-l aduc înapoi...

— Foarte înțelept lucru.

— Să-l pun la moșie...

— Mai nemerit nici că se poate.

— Și dacă se va mânia Agripina pe mine, atâta pagubă...

— Și dobândă, răspundea Hristea de pe canapea, ca un ecoŭ.

— Ai văduț pe Maria?

— Chiar mai adineoară... s'a făcut frumoasă coz.

— Incă o belea pe cap... are să trebuiească s'o mărit și pe dânsa și să mai scot vre-o cinci-spre-zece mii de galbeni din pungă, toc-

mai anul acesta, când nu mi-a mers bine de loc..... A ajuns lumea de vîndare, Cözmescule !... Cređi tu că mi-ar lua cine-va fata, dacă nu i-aş da nici o zestre ?

— Ţi-ai găsit ! unde se mai însoară ađi lumea ca în vremea noastră.... ai să fii nevoit să dai şi două-zeci de mii de galbeni, dacă'i umbla după miri simandicoşi...

— De voiú găsi eu un om cum 'mi place mie, am s'o scot la capăt şi cu vr'o zece mii.

III

Avocatul Forăscu dădea bal de ăiua lui, Sfântul Dumitru. Invitase toată lumea care fusese la el la «soareoa» trecută şi o mulţime de alte persoane mai mărunte pe cari nu le chema de cât la zile mari.

Forăscu era cel mai cu vază avocat din Piatra. Guraliv, cărcotaş, şiret, dînsul trecea în ochii concetăţenilor săi drept un orator însemnat şi un legist fără pereche. Când lua cuvîntul în vre un proces, era destul să pronunţe cuvintele : Onorrat tribunall ! cu o voce tremurândă şi cu un gest larg şi maiestos, pentru ca înpricinaţi, avocaţi şi public să rămână adînc impresionaţi. El era avocatul, povătuitorul, un fel de duhovnic laic al familiilor mai de seamă din Piatra şi stătea în cei mai buni termeni cu toată breasla judecătorească.

Pentru nimica 'n lume nu ar fi jignit pe cel mai mic scriitoraş de la tribunal, şi, de la uşier până la prezident, cu toţii 'i surideaŭ în mod amical, când 'l vedeaŭ intrând în sală. Era un om plăcut: o faţă deschisă, nişte ochi mari, părul castaniŭ cam dat pe frunte şi nici o-dată peptenat cum se cade, nişte favoriţi cari sburaŭ în vânt. Ceea ce dovedea însă fineţa lui Forăscu era nasul lui ascuţit şi subţire; părea că el e purtătorul ştiinţei avocatului, instrumentul cu care isbutea să descurce lucrurile cele mai întunecate. Forăscu se ridicase şi el din clasa de jos, fiind mai ânteiŭ scriitor la o moşie, şi soţia lui păstrase încă obiceiurile şi apucăturile din vremurile de pe când erau sĕraci lipiţi.

Banda de lăutari a vestitului Sinică, care cântase dimineaţa sub ferestrele avocatului, era înşirată din nou în ceardac, aşteptând sosirea invitaţilor.

Forăscu se plimba mulţumit prin casă, şi la lumina luminărilor de spermaţetă nasul lui părea şi mai ascuţit; soţia lui nu stătea o clipă locului, dădea porunci în coace şi 'n colo, şi, la cea mai mică nebăgare de seamă, ameninţa pe slugi că le va scoate ochii, că-î va da la câni şi multe alte amabilităţi de aceste; servitorii se îmbrânceau unul pe alul, batjocorindu-se într'una.

— Eaca vin! strigă Anica alergând spre cămară; vin boerii, ducă!

În adevăr, două trăsură intrau în curte și alți invitați veneau în urmă pe jos. În trăsura d'ânteiu era doctorul Marinescu cu soția lui Adela și cu sora acesteia Aglaia; în a doua era cuconul Lascaraki Petreanu, unul din cei mai bogați proprietari din județul Neamtu și cu unica sa fată, Profira, cea mai urită «vergură» de pe fața pământului. Pe jos veneau doctorul Arghir, părintele Mihalache Prapur și substitutul Săcultea.

Fie-care, cum intra, era primit la scară de Forăscu și întovărășit până 'n salon. Acolo se debitau felicitările la cari Forăscu răspundea cu o elocuență demnă de cel mai mare orator al Petrei; îndată apoi se serveau dulcele și cafeaua.

Curând după aceea intrară Alecu Negradi cu Agripina și Maria, Dumitrache Negradi și cu Hristea, apoi o mulțime de lume mai mărunță: Frăsina Alimpici și cu Aristița Uluceanu, cele mai rele limbi din Peatra, vėduva prōtopopului, cucona Nastasia Bogoslov și cu nepotul ei Vasile, profesor de istorie la gimnasiu și care publica poezii în «*Aurora provincială, ziar cotidian, apărând de două ori pe săptămână*», singura gazetă a Petrei, de care se slujeau amėndouė partidele politice din oraș spre a se batjocori și a se injura. Poeziile lui Bogoslov erau mai mult satirice și băteau în minister, așa în cât Forăscu, care cocheta cu opoziția, nu putea să pri-

vească de cât cu plăcere pe un asemenea luptător.

Salonul se cam umpluse : dar numărul invitațiilor se mărea fără răgaz : eată și maiorul Protici, militar în retragere, care 'și ține pieptul soldățește și are un cap atât de mic, în cât socotim că nu mai e nevoie de a-l descrie. El înaintează drept până la Forăscu, cu ochii țintă, 'l strânge de mână cu tărie și, fără a dice un cuvânt, se întoarnă pe călcâe și se duce de se așează într'un fotoliu de lângă pian, unde nu întârzie de a adormi.

De-o-dată o mișcare se făcu în adunare : venea influentul deputat Guzman și cu noul preșident Sotir, un tînăr de vre-o două-zeci și patru de ani, care nu datorise postul său de cât protecției unui unchiu, secretar general la un minister. Forăscu alergă înaintea lui și-i strinse amîndouă mâinele.

— Ce fericire simt, domnule Sotir, de-a te vedea la mine... O! nu-ți poți închipui cât mă simt de onorat de vizita dumitale...

Și toată seara Forăscu avu cea mai mare băgare de seamă să nu cum-va să se facă vre-o nemulțumire «scumpului său preșident».

Mai venise altă lume încă și lăutarii 'și dregeaș scripcele. Înainte de-a se începe balul însă, Maria, rugată de toată lumea, se puse la piano și cântă cu măiestrie, mai multe bucăți clasice. La urmă, îndemnată de cucoana Săftica, cântă hora lui Gheorghidi.

— Asta zic şi eu că-î musică, spuse cuconul Dimitrache, da nu flecării de cele nemţeşti cu cari ne-ai asurdit mai adineoară...

Mesele fură date într'o parte, scaunele lipite de perete, lăutarii începură să cânte şi balul se încinse. Sotir valsa cu Maria, Bogoslov cu cumnata lui Marinescu, doctorul Arghir cu Profira Petreanu ; substitutul umflase şi el pe Aristiţa Uluceanu, pe care o învărti până ce o lovi cu capul de fotoliul în care horăea maiorul Protici ; acesta deschise ochii o clipă, şi, după ce privi un moment cu o căutătură ştearsă în jurul seşu, adormi din nou. Forăscu luă şi el la joc pe Agripina, care purta o toaletă nouă făcută la Iaşi, ceva cam prea decoltată, ceea ce supăruse foarte mult pe bărbatul ei.

Negradi vorbea cu Guzman.

— Foarte bine ai socotit cucoane Alecule, se te alegi deputat ; noi avem nevoie de oameni cu praxis, da nu de sturluibaţi cu limba de un cot şi în cap tufă. Şi 'n care partid ai de gând să te alegi ?

— Cu guvernul ; acolo's oameni vechi şi înţelegători de treabă, şi apoi e şi mai uşor...

— Ei apoi atunci poţi să te socoteşti ca şi ales....

Când se începu cadrilul, sosi sub-prefectul Anton Cămărăscu cu soţia lui, o femeie grăsulie şi nostimă. El era întovărăşit de locotenentul de infanterie Prisăceanu, comandan-

tul companiei care păzea închisoarea de la Pangarați.

Negradi se apropie de sub-prefect, și o convorbire foarte vie se născu între ei; ofițerul se puse la vorbă cu doctorul Marinescu, pe când Forăscu ședea pe-o canapea într'o odaie laterală și părea că ascultă cu mare luare aminte ceea ce 'i spunea Agripina. Într'o altă odaie se întinsese mai multe mese de cărți și în jurul lor se aședară maiorul Protici, Hristea Cozmescu, doctorul Arghir și cuconul Dimitrache.

— Ei, ce zici mă rog de mascaralicul ăsta? să se aleagă Budușcă primar! parc'ar fi rămas de ris orașul Pietrii... se plângea Petreanu către Guzman. Și acum ne-o mai trimes și pe țincu ăsta de prezident... putea să ne trimeată un om cu mintea coaptă, dar nu un băetan....

— Are diplomă și-a fost magistrat și 'n București.

— Ași... ne trimet aicea toți oamenii de cari voesc să se descotorosească... cât despre diplomă, are și nepotul meu diplomă de la Italia, măcar că nu știe două buchii....

— Dar asta nu te'mpiedecă, cucoane Lascaraki, să'i cauți vre-o slujbușoară... ba zău, spune'mi, se-i gădesc eă vre un loc?

— Adecă serios, s'ar putea să chibzuim așa ceva? zise Petreanu îmblânzindu-se deo-dată.

— Cum nu... bunăoară un post de procuror la Bacău, știi așa mai de o parte...

— Minunat! fă asta pentru el și nu mai zic nimic de guvern.

— Las' pe mine!

— Nu credeam să'mi meargă atât de bine în astă seară, exclamă cuconul Dimitrache, cel mai bun jucător de *ghiurdum* din Piatra.

— Ai un noroc strașnic! răspuse Hristea... te buzunărește rău, domnule Arghir... de ți-o merge tot așa de bine, se duce leafa pe-o lună...

În acest timp, un bătrân rău îmbrăcat, cu ochii turburați, gârbovit și nepieptănat, se apropia de scaunul lui cuconu Dimitrache privind cu cel mai mare interes în jocul acestuia, bucurându-se când câștiga, întristându-se când pierdea. Era vestitul Cigulea, care în tinerețile lui avusese peste trei sute de mii de galbeni și 'i perduse în câți-va ani la cărți. Într'o singură seară pierdu trei moșii, una după alta, și de atunci nu se mai ridică nici o dată. Acum era lipit pământului și trăia de ați pe mâne.

Nenorocitul jucător se împrumută de la cuconu Dimitrache cu cincî-zeci de bani și ceru voe să'i pue pe-o carte.

— Mai ales, mai ales, cucoane Manoli... răspunseră jucătorii, plini de respect pentru o rămășiță atât de glorioasă din niște timpuri cari nu aũ să se mai întoarcă.

Cigulea pontase în potriva maiorului Pro-tici, care câștigă cei cinci-zeci de bani și i puse în buzunar fără cea mai mică sfială. Bietul Ciugulea rămase iar desnădăjduit și se uita cu adâncă mâhnire la banul care intra în punga maiorului.

Cucoana Nastasia Bogoslov se retrăsese în altă odaie cu părintele Mihalache Prapur. Ei vorbeau de lucruri de pe cea-l'altă lume.

— Rea e lumea părinte! rea e lumea... nu mai merge nimeni la biserică, nici nu se mai postește.

— Rea de tot și se strică mereu răspuse părintele Mihalache, care era încă roșu la față de vinul ce l băuse cu vre-o două ceasuri mai înainte, și se tot uita pe furiș să vadă dacă nu se pune masa.

— Ei, da sfinția ta cum o mai duci?

— Cu botezurile tot am dus'o bine; ȳdilele acestea am mai făcut și niște masle nevestei lui Hristea; cât despre îngropări, prost de tot, de vre-o trei săptămâni n'a murit nici un creștin mai dihaiu.

În vremea aceasta bărbații părăseau încetișor, unul câte unul, salo-nul de danț și se duceau în acel unde se jucau cărțile. Negradi se puse la o masă cu sub-prefectul și cu doctorul Marinescu. Peste un ceas trecu și militarul la postavul verde și, în curând, sosiră Săcultea, părintele Mihalache și Vasile poetul. În odaia unde adormise Nastasia Bogoslov

se aşedă o altă masă de cărţi în jurul căreia se puse Frăsina Alimpici. Aristiţa, soţia lui Forăscu şi Adela Marinescu. Fetele rămaseră în salon, unde Sotir, singurul bărbat care nu juca *Ghiurdumul*, le recita, într'o franţuzescă stâlcită, «Lacul» de Lamartine. El ajunsese la partea finală :

Laissez-nous savourer les rapides délices
Des plus beaux de nos jours !...

În camera de alături Forăscu vorbea cu Agripina.

— Ce voesci, e o pasiune veche şi trebuia să izbucnescă o-dată... de acum suntem legaţi pentru tot-d'a-una...

— Pentru tot-d'a-una, Mitică, răspunse soţia lui Negradi cu un glas melancolic, în care răsuna parcă durerea atâtor ani perduţi...

Afară cădea o ploie désă, care făcea se pârîe gémurile.

De-o-dată se auzi un duruit de roate ; o trăsură intră cu repeđiciune în curte. Cine putea să sosească la o oră atât de înaintată ? Forăscu nu mai aştepta pe nimeni ; el se sculă iute de lângă Agripina şi alergă în sală. Doi tineri, în frac, săriră sprinteni pe peron.

— Iorgu ! strigă avocatul strîngând în braţe pe unul din noii oaspeţi.

Intr'o clipă vestea se respândi în toate camerele. Negradi asvârli cărţile şi se sculă cam

galben la față; Maria se aruncă în brațele fratelui ei.

— Când ai venit? Ce ți s'a întâmplat? De ce ești așa galben? îl întreba muma lui sêrutându-l.

În puține cuvinte Iorgu le lămuri că sosisse abia de o oră și că, negăsind pe nimeni acasă, se îmbrăcase iute și venise la serata lui Forăscu. Și adresându-se către acesta :

— Dă-mi voe să-ți recomand pe domnul Valerianu, un vechi prieten al meu, pe care l'am întâlnit acum la Viena și pe care, mai mult fără voia lui, l'am adus cu mine la Piatra.

Toată lumea esamina din cap până 'n picioare pe noul venit.

Aristița împingea cu cotul pe vecina ei.
— Știi că-i nostim, soro!

Leon era un frumos băiat de vre-o douăzeci și șase de ani; figura lui, de la cea d'ânteiu privire, îi inspira simpatie și încredere. Părul său auriu și ochii săi mari albaștri îi dădea mai mult înfățișarea unui German; el era însă Român adevărat, din Transilvania de la Cluj. Învătase agronomia la Pesta și la Viena și acum venea să se stabilească la o moșie pe care i-o lăsase la Tulgheș, aproape de fruntaria Moldovei, un unchiu al său, protopop în Bistrița. Valerianu primise cu entuziasm invitațiunea lui Iorgu :

— E o adevărată fericire pentru mine. N'am pus nici o-dată încă piciorul pe pământ liber românesc !

Venirea acestor tineri produse o revoluție în spirite ; mesele de cărți fură părăsite, conversațiile încetară. Arghir, Bogoslov și Săcultea, se uitaū, plii de invidie, dar cu un aer în aparență desprețuitor, la noii veniți ; însuși Sotir, bobocelul Pietrii, se simția detronat din situația lui recunoscută de curtezan invincibil. Iorgu, cu verva lui parisiană, își formase în jurul său un cerc, care 'l asculta cu cea mai mare atenție.

Valerianu povestea Mariei peripețiile călătoriei.

— Cunosc pe Iorgu de mai mulți ani ; în această călătorie de două zile însă, m'am împrietenit cu dânsul mai mult de cât dacă am fi trăit un an întreg împreună. Noroc că suntem vecini și că ne vom putea vedea cât se poate de des...

După vr'o jumătate de oră, Negradi, care voia să aibă cât mai curând o explicație cu fiul său, pretextă osteneala acestuia și plecă împreună cu familia sa.

Ploaia cădea mereu și desimea norilor pvestea multe zile urite. Pe strade se formase mici rîulețe și pe alocuri apa se grămădise în mari bălți noroioase. Caii nu puteau înainta de cât cu mare greutate. De abia într'un ceas trăsura lui Negradi putu să ajungă acasă

deși distanța de străbătut nu era așa de mare.

În urma lor conversațiile, un moment oprite, reîncepură cu o animație extraordinară. Un nou subiect, ca o nădă neașteptată, era aruncată în mijlocul temelor resuflăte și învechite. Cu toții se aruncară asupra-î ca niște paseri de pradă... Iorgu, Valerian, Maria erau trecuți din gură în gură, mușcați, sfâșiați, tăiați în mii de bucăți.

— Ce-o să iasă din istoria asta, nu știu, spunea Aristița Uluceanu, dar boclucul e sigur... Nu pleacă Iorgu la munte nici în rup-tul capului...

— Și ce cată mă rog Ungureanul ceala la Negradi? adăogă Frăsina Alimpici. Nu e lucru curat la mijloc....

— De loc. Și să'ți mai spun ceva: am tras cu urechea și am auzit tot ce a vorbit Forăscu cu Agripina, colo pe canapea....

— Poftim la masă! strigă cucoana Săftica, soția lui Forăscu, întrerupând destăinuirile celor două prietene.

Toată lumea se sculă în picioare.

Forăscu dădu brațul soției lui Marinescu, pe care o puse în capul mesei; el era urmat de Sotir, care întovărășia pe Aglaia, apoi veneau cei l'alți mosafiri. În capetul cel-alt al mesei, se aședară părintele Mihalache, doctorul Marinescu și maiorul Protici, trei cunos-cători adânci ai vinurilor românesci.

Cât-va timp nu se auzi de cât şgomotul tacămurilor şi, din când în când, câte o adâncă răsufare, ca aceea a unei locomotive care s'ar urca la deal, a părintelui Mihalache. Incetul cu incetul însă, după ce se deşertară mai multe sticle de vin, tonul conversaţiei, la început discret, se ridică, până se prefăcu în larmă. Pe când domnişoarele abia gustaū din bucate, fiind-că ast-fel era de *bon ton*, maiorul Protici şi părintele Mihalache făceau să dispară într'o clipă, din farfuri, bucăţi enorme de curcan.

Ion lăutarul, acompaniat de două cobzari, cânta, dominând gălăgia :

Când ora de 'ntristare va tulbura vre-o-dată
Frumoasa'ti inimioară, tu i-amî portretu 'ndată
Şi mi'l aruncă în foc !!

— Splendid, divin ! esclama Sotir, mai şi o-dată Ioane !

Şi Ion cântă din nou :

Şi mi-l aruncă 'n foc !

Sotir întovărăşia incet pe lăutar, privind cu ochi galeşi la vecina sa, pe când părintele Mihalache, repeta cu glas tare : şi mi-l aruncă 'n foc !

Când lăutarii se opriră, poetul Vasile se sculă şi ridică un toast în sănătatea lui Forăscu, căruia îi ură să se aleagă în curând deputat, pentru ca să ridice oraşul Piatra cum a fost în vremea lui Ştefan-cel-Mare şi a lui Traian. Maiorul Protici, care adunase

câte-va sticle lângă densusul și le striga din când în când : drepti! ură lui Forăscu să ajungă ministru.

— Și la mai mare! adaoase părintele Mihalache.

După masă, invitații trecură în salon, unde se reîncepu danțul. Se încinse numai de cât o horă de o vioiciune atât de extraordinară în cât cuconu Lascarache cădu-cu capul de o canapea și se lovi foarte rău. Jocul se opri un moment, pentru a reîncepe în curând cu mai mare furie.

În acest timp doctorul Marinescu adormise pe o sofa; părintele Mihalache, roșu la față, cânta pe nas, ca la biserică și maiorul, care strigă tot mai des : drepti, se ținea din ce în ce mai strâmb. Cuconul Dimitrache propunea să se termine petrecerea ca în vremile vechi : servitori să ridice masa cu sticle cu tot și să plece pe uliță, lăutarii să meargă cântând înaintea lor, iar societatea să vie în urmă și să facă chef la fie-care răspântie.

— Amin! doamne miluește... cânta părintele Mihalache din ce în ce mai răgușit.

Petrecerea ținu ast-fel până 'n diuă.

Acum se năștea întrebarea : cum toată această lume era să se întoarcă acasă? No-roiul se făcuse atât de adânc și ploaia se mărise ast-fel, în cât nu mai era chip să iasă cine-va în uliță. Din trăsurile musafirilor nu era față de cât acea a sub-prefectului. Pe-

treanu spusese să-i vie trăsura la diuă; erau şapte ceasuri însă şi nimeni nu se arătase încă de la densusul. Negradi trebuia să trimită trăsura lui după cuconul Dimitrache, dar cât era uliţa de lungă nu se zărea picior de cal. Doctorul Marinescu, Hristea şi Sotir se sfătuiau între ei cum să se întoarcă, pe când cei mai mici: substitutul, preotul şi cu doctorul Arghir, se uitaū desnădăjduiţi afară la ploaia ce cădea pe acoperământul vecin şi se strecura în şiroaie prin jghiaburile de tinichea cari zuruiaū.

În sfârşit, după multe planuri, se hotărî ca trăsura sub-prefectului să ducă mai ânteiū acasă pe doctorul Marinescu şi pe cuconul Lascarache, şi întorcându-se să dea de veste, dacă va fi cu putinţă, pe la curţile celor-l'altî musafiri.

Trăsura, care porni cu Lascarache, nu apucă să facă o sută de paşi şi se 'nomoli atât de tare în cât vizitiul fu nevoit să deshame şi să înlocuiască caii cu boii unui ţeran, care trecea pe acolo. Cei-l'altî musafiri se întoarseră uniū cu carul cu boi acasă, altîi călare; vre-o câţi-va, în sfârşit, rămaseră până a doua di, când se mai linişti vremea, care de mult nu fusese aşa de rea.

IV

Iorgu avuse cu părintele său o întrevvedere, în urma căreia perdu ori-ce speranță de a se mai întorce la Paris. El părăsise acest oraș cu speranța că tatăl său, înduplecat prin noi promisiuni și prin rugămintele Agripinei, îl va lăsa să se reîntoarcă. În zadar însă jurase el că se va îndrepta și se va pune pe lucru, Negradi rămase neclintit în otărîrea sa.

— Chiar de nu m'ar ține un ban starea ta în Paris ești tot nu te-aș lăsa, fiind-că vreau să scot un om din tine, iar nu un flecar, care să părăduiască în câți-va ani moștenirea ceți voiți lăsa. De aceea pleacă la munți, băete, muncește și adună bani, lucru ce n'are săți fie greu cu ajutorul meu, și apoi fă cum te-o împinge capul.

— Dar lasă-mă să mă mai întorc pentru o lună înapoi...

— Ba nici pentru o zi.

Iorgu rămase un moment înmărmurit. Pe dinaintea ochilor săi trecu viziunea fermecătoare a aceleia pe care o iubea; el vedea fericirea lui zdrobită, presimția un viitor de chinuri și de suferinți. Totuși se stăpâni și, după câte-va secunde de tăcere, întrebă cu un ton în aparență liniștit :

— Atunci când să plec la munte?

— Săptămâna viitoare dacă poşteşti, răspunde Negradi, uitându-se lung la dânsul.

Părintele şi copilul mai schimbă o căutătură şi se despărţiră, cel ânteiu mâhnit că nu avea un moştenitor demn de dânsul, cel-alt ferbând de mânie şi făgăduindu-şi că va răsplăti cu dobândă părintelui său sfărîmarea fericirii sale.

— Ce pot să fac eu pentru tine, dragul mami, 'i dicea peste câte-va minute Agripina; ştii că cu tatăl tău nu e de jucat; când a hotărât un lucru nime nu-l mai întoarce. Tu du-te frumuşel la munte şi caută toate mijloacele să te distragi... mai vino din când în când prin Piatra, dacă 'ţi va fi prea urât. Cât despre mine, eu am să lucrez din toate puterile pentru tine, căci ştii cât îmi eşti de drag. Cum voi rupe ceva parale de la tatăl tău, am să ţi le pun de-o parte. Caută şi tu şi nu prea fii aşa econom; dacă'i putea smulge ceva, smuls să fie, că are de unde... Ce dracu! cu o avere aşa de frumoasă, să nu ne putem folosi de nimica!

Iorgu rămase perdut pe gânduri şi nici nu băgă de seamă când intră în odaie cuconu Dimitrache. Acesta era cu vr'o câţi-va ani mai mare de cât Alecu şi era mai puţin purtat prin lume: dusesse o viaţă şi mai grea încă de cât aceea a fratelui său, până ajunse să-şi facă o mică stare. Dumitrache înfăţişa tipul de vechiu boer moldovean, «get-beget,

coada vacii», cum 'i plăcea lui să spună; se îndeletnicea foarte puțin cu politica, nu avea nici o încredere în viitorul României și și făcuse o idee exagerată de puterea Turcului și-a Muscalului; nu era trist de cât atunci când semănăturile nu-i eșeau după gust. El plângea într'una vremea lui, când era tînăr, când un curcan costa de ce parale, când birurile erau mici, când pentru o mică greșală, puteai ucide un Țigan, fără ca să te pótă trage cine-va la răspundere.

— Ei, ei Iorgușorule, 'ți-a venit de hac Alecu; bre, bre, bre! cum să nu se sature omul de atâtea berbantlicuri! ai umblat tu cu marafeturi vre-o două ani de zile, dar la urmă te-a prins cu mâța 'n sac! ba zău, ia spune-mi: era frumoasă franțușca?

— Lasă-mă, moșule, că acum nu am gust de glumă, respunse Iorgu cu blîndețe, căci ținea la unchiul său; nu veđi că nu 'mi e bine?

— Da cum să nu vęd, păcatele mele! ești mai galben și mai ofilit de cât anul trecut. Ș'apoi nici nu mă mir cu viața pe care o duceai; uite la mine, dacă șed binișor, am mai mult sînge de cât tine 'n față.

— Lasă că m'oiu îngrășa, n'ai grije.

— Se 'nțelege, dacă'i mânca și'i dormi coalea creștinește și nu ți-i bate capul cu flecării franțuzești. Ș'apoi aerul de munte...

— Aerul de munte ! răspuse Iorgu cu un zîmbet trist..

— Da ce, poate nu'ţi place să te duci acolo ? Ce, e locaş de strigoii ? Nu ne-am făcut cu toţii averea prin codrii şi prin munţii ? Acum când ţi-ai fantaxit toate, poţi să te pui puţinţel şi pe lucru...

— Mie 'mă place alt-fel de lucru...

— 'Ţi place să stai rostogolit pe o canapea şi să citeşti braşoavele nemţeşti ; 'ţi place să trăeşti în ziafeturi şi să bei ciubuc şi cafea ; da să munceşti, ba ! halal nepot ! Ascultă-mă pe mine bre ! că eă am îmbătrânit în zile rele şi ştiu mai multe de cât tine, care nu eşti de cât un plod... tată-tău nu s'o strădănuir şi s'o schivernisit atăta, ca să-î mănânce fecioru-său bani cu matrapzlăcuri... şi chiar de te-ai pichirisi tu, trebuie să-ţi spun că are dreptate. Nu spun însă că nu ai să-l îndupleci dacă te-î purta bine... numai şi tu nu arăta atăta dărzie, fii mai blajin în vorbele tale şi ia-l cu tererem...

— Eă ? n'ai să mă audă nici-o-dată rugându-mă dumisale.

— Bre, că nătăng mai eşti ; n'am vedut încă aşa om tehuiă ! Halal vreme am mai ajuns ! Tinerii se împotrivesc celor bătrâni şi se cred mai cu cap de cât dênşii ; şi după ce li s'au întors minţile de Nemţi, apoi nici nu pot să mă sufere bieteles noastre dealuri şi câmpii. Unde-î vremea mea,

sărmana, când tremuram dinaintea măi marilor mei și nu mă gândeam de cât la ogor! Ajungă-ți băete cât ai dus'o și începe o nouă viață, aicea, între ai tăi!

— Da ce-mi vorbești flecării moșule, parcă am să te ascult.

— Flecării!

— Cât oi trăi am să mă gândesc la ceea ce am pierdut și munții dumneavoastră nu plătesc două parale pentru mine, și Piatra nici atâta...

— Nu știi ce vorbești, măi băete.

— Ba mai bine de cât crezi dumneata.

— Ei apoi, de nu ț'a trece aleanul de voe, ț'a trece de nevoe.

— De nu mi-a trece, știu eu ce am de făcut.

— Văd că cu tine nu pot s'o scot la capăt; am vrut să'ți fac bine, dar dacă ești așa de îndărătnic: parapanghelos.

— Cel mai bun lucru ar fi să mă lași în pace, moșule, căci nu ne potrivim în gusturi.

— Ai dreptate: gustul filonichie nu are; dute părlii, că de acum nu mă catadisesc să mă stau de vorbă cu tine.

Bătrânul eși dând din cap, pe jumătate mânios, pe jumătate plin de milă pentru băeat.

— Dragostea, pârdașnicul! 'și dicea el.

Iorgu, pe de altă parte, se puse să scrie

o scrisoare, dar după cele ânteiu frase scăpă condeiul şi capul îi cădu pe mână.

Maria era la piano; Valerianu, stătea într'un fotoliu lângă dânsa.

— Cum găseşti societatea din Piatra, domnule Valerianu, dumneata care ai trăit în lumii atât de deosebite ?

— Înţeleg de ce-mi puneţi o ast-fel de întrebare; tocmai fiind-că am trăit în lumii deosebite, mă feresc de a vorbi rău de dânsa.

— Dacă nu vorbiţi, atunci vă gândiţi şi este tot una. Eû drept să vă spun, nu aveam nici o idee de dânsa înainte de a mă întoarce; puţinele iluzii însă câte am putut să mi le fac, aû perit într'o clipeală! Nu găsesc în jurul meu de cât fiinţe ce-mi sunt nesuferite... Ori unde mă întorc nu am pe nimeni de seama mea şi, într'un oraş destul de mare, mă găsesc ca într'un pustiû.

— Repede aţi mai făcut experienţa...

— Nu a fost greu de loc; femeile de aici caută în toate chipurile să'si facă rău una alteia. Cu cât eşti mai bine crescută şi te porţi mai bine cu ele, cu atât te urăsc mai mult. Nu auđi decât conversaţii despre dulceţi, critici asupra capelei cucoanei X, sau istorisirii de ceea-ce a vorbit cine-va într'o societate despre dumneata. Cât despre bărbaţi, aţi avut câte-va pilde erii seară: proprietari ignorenţi, cari 'şi petrec viaţa în

cărți și-și termină petrecerile cădând sub masă și tineri neroși, cari nu pot să 'ți spună alt-ceva decât: ah! domnișoară, sunteți un angel! saū: aveți niște ochi de heruvim, numai aripile vă lipsesc!

Valerianu răspunde zimbînd:

— Aveți un mare talent de observație. Eū, drept să vă spun, nu am găsit societatea petreană întocmai ast-fel precum mi-o descrieți, saū cel puțin nu am vădūt'o cu ochi atāt de posomorāti, ca acei cari se uitā acum la mine...

Măria, care se uita la Valerianu încrețînd din sprāncene, se înveseli deodată și rise cu hohot.

— Trebuie să priviți societatea, în care ați intrat, pe partea ei comică și să rideți în toate privilegiile ce vi s'ar înfātișa de-a face vre-o cunoștință nouă saū de-a descoperi vre-un obicei caraghios. Dacă veți lua lucrurile serios, nu cred să duceți o viață fericită....

— Fericită? nu, cāt despre asta sunt sigură.

— Din scepticism ați ajuns acum la des-nădājduire...

— Nu zic asta...

— Cāt despre mine, nu mă plāng de venirea mea în Peatra, unde am avut privilegiul să 'mī întăresc prieteșugul cu Iorgu

şi unde am întâlnit o persoană atât de distinsă şi de graţioasă...

— Ca doamna Marinescu...

— Sunteţi rea; nu mă lăsaţi să spun adevărul....

— Dacă tot-d'a-una aţi spus asemenea adevăruri atunci vă sfătuiesc să vă duceţi, fără întârziere, spre pocăinţă la vre-o monăstire...

— De mult trebuia să mă fac pustnic, căci mult am greşit în această lume... numai cred că şi Piatra mi convine minunat pentru un asemenea lucru, de vreme ce, după spusa dumneavoastră, e un oraş atât de pustiū, atât de gol, o adevărată săhăstrie...

— Pentru mine.

— Aveţi dreptate: pentru mine e cu totul alt-ceva. Eū, care am trăit până acum o viaţă sbuciumată în vârtejii oraşelor mari, am văzut că nu sgomotul şi schimbările necurmate pot să mulţumească pe un om, şi că, după atâtea ispite şi necazuri, un oraş ca Piatra ar putea să mi aducă mai multă pace şi mai multă mulţumire decât aşi putea întâlni ori unde...

Vorbind ast-fel, Valerianu se aplecase spre Maria şi se uita cu un zimbet dulce la dēnsa; ea însă părea că rēsfoeşte cu nepăsare nişte note, pe când în adevăr era mişcată.

În acest timp, Dimitrache să ivise la uşa

salonului și, fără a fi vădut de tineri, se uita cu drag la dênșii.

— Iaca ómenî cari se înțeleg cum 'mî place mie, 'și zicea bêtrânul; parcă-s o pereche de porumbei, de aceea nici nu le stric eũ cheful.

Valerianu stătea ceasuri întregi de vorbă cu Maria. Tênerul îi vorbea de călătoriile sale prin Austria și Germania, de muzeele din München și din Dresda, de cărțile și romanurile pe cari le citise; Maria 'l asculta în tăcere, cu ochii ei mari și melancolici, fermecată de glasul grav, de vorbirea plină de imagine și de observații generale ale transilvăneanului. Se întempla adesea ca ei să fi admirat același tablou sau să fi cetit, nu de mult, aceeași carte. Dênșii întreprindeau astfel, cu inchipuirea lor, călătorii îndelungate; li se părea une-ori, transportați de focul convorbirei, că singuri, singurei, străbat o altă lume, plină de minuni și de poezie, până ce realitatea venea să-i deștepte din frumosul lor vis.

Negradi, pe care sosirea lui Iorgu și explicația ce avusese cu dînsul, îl turburase cu desăvêrșire, devenea din zi în zi mai tăcut și mai iritabil. Nenorocirile lui se țineau lanț de cât-va timp și-i amărau din ce în ce mai mult caracterul său supărăcios și violent. Un proces periculos amenința să-i

sdruncine averea: un proprietar de lângă Lunceşti, Victor Păsăreanu, îi pretindea zece-mii de galbeni, sumă cu care Negradi rămăsese dator tatălui lui Victor, din timpul când fusese tovarăşi în negoţul de cherestele. Era o afacere veche pe care Negradi o credea înmormântată; din nefericire pentru el însă, Victor descoperise nişte acte, pe care Alecu le credea pierdute şi care-î îngreuiară foarte mult situaţia în proces. Pe de altă parte, pe timpul şederei lui Iorgu la Paris, Negradi fusese nevoit, la un moment, să se împrumute, pentru cheltuelile moşiei precum şi pentru întreţinerea fondului de speculaţie de la Galaţi, cu cinci mii de galbeni de la Solomon Wortmann, un fel de bancher-uzurier al Pietrei, care 'şi clădise averea sa pe ruinele a vre-o douăzeci de averi boereşti. Acum, Negradi trebuia să plătească interesele acestei sume; grâne nu se făcuse în anul acesta mai de loc pe moşie şi preţul lemnelor scăduse foarte mult la Constantinopol aşa în-cât el se vedea nevoit să facă un nou împrumut.

Tocmai în aceste împrejurări, Agripina se aruncase în cheltueli exagerate cu toaletele sale luxoase, cu seratele ei cari se succedau mai în fie-care săptămână.

— Ai să mă faci să închid poarta şi să nu mai primesc pe nimeni în casă! îi spunea Negradi, care simţia în jurul său o atmosferă

din ce în ce mai dușmană. Până și Maria părea învrăjbită în contra părintelui ei, pe care Agripina i-l zugrăvea ca pe un om rău, încăpăținat și sgârcit.

Agripina părea a fi în prada unui mare neastâmpăr ; cu Negradi ea nu mai schimba de cât câte un cuvânt, din când în când, iar Mariei, îngrijată de starea de nervositățe și de surescitare bolnăvicioasă a mumei sale, îi răspundea cu sărutări înfocate: Fugi ! fugi ! nu mă întreba, du-te la piano și lasă-mă în pace... Intr'o ȃi, Maria surprinse pe mama ei citind o scrisoare, pe care o ascunse cu repeȃiciune, în corsaj, îndată ce află că nu este singură. Afară de Maria, dēnsa nu putea să sufere pe nimeni lângă dēnsa ; ea stătea ore întregi la oglindă, căutând cum și cu ce rochie i-ar ședeă mai bine. Une-orî se repeȃea fără de veste în tērg și se întorcea cu trăsura plină de lucruri de găteală.

În dragostea ei pentru Forăscu, Agripina uita să ia precauȃiunile cele mai elementare.

Intr'o ȃi, întinsă a lene pe-o canapea, din etacul ei, asculta, visătoare, cele ce'î spunea Forăscu.

Negradi se dusesese la Solomon Vortmann, însoțit de Dimitrache, Iorgu eșise la plimbare cu Valerianu, iar Maria se dusesese să vadă pe Aglaea. În toată curtea domnea cea mai mare liniște și'n nici o odaie nu se audea cea mai mică mișcare. Perdelele erau lăsate pe jumē-

tate și un soare înșelător pătrundea roșiatic în casă.

— Acum s'a stârșit și ne-am vârat amândoi în păcat; dar nici noi nu suntem copii ca să fi hotărît lucrul fără a ne gândi bine și fără a ști că legătura noastră va fi trainică. Nu'i așa, Agripino dragă? întreba Forăscu, depunând o sërutare pe obrazul femeii lui Negradi.

— Așa'i Miticuțule, și să nu ai în minte că ai putea să mă vinđi vre-o dată, căci nu știi ce sunt în stare să fac...!

— Eū, să te vënd? mă supără vorba asta, Agripino!

O sërutare a Agripinei, împacă îndată pe Forăscu.

— Ce ar ȃdice oare Săftica când ar afla una ca asta?

— Safta 'i o neroadă, care nu știe nimic și nu va putea afla nici o-dată nimic... ȃi mai bine că trebuie să ne păzim de cuconu Alecu.

— Alecu? Uf! nu'mi vorbi de el, că m'apucă istericalele; a'și da nu știu ce să mă pot despărți de dēnsul...

— Asta nu'i numai de cât nevoe, dacă ne putem înȃlege și alt-fel.

— Ba nu! nu! nu! are să trebuiască, mai curēnd saū mai târđiū, să mă despart; să mă povēțuești tu Mitică, cum să scap din ghiarele strigoiului!.

— Și Agripina căută o apărare, în potriva strigoiului, în brațele și la peptul lui Forăscu.

— Vezi, pentru tine nu mai țin acum nici la copii, nici la casă...

Agripina se lăsă tot mai mult în brațele lui Forăscu cu ochii ei închiși pe jumătate, când de o dată se sculă, ca și cum ar fi fost mușcată de un șarpe și țipă strașnic.

Ce era ?

Hristea Cozmescu își vârâse capul sevă de dihor printre ușă și se uita, cu ochii săi holbați, la cei duoși amorezi.

Agripina rămase înmărmurită și Forăscu se făcu galben ca ceara. Cozmescu își retrase capul și, după un moment, bătă la ușe, ca și cum nu ar fi vădută nimic.

De atunci Hristea, care avusese oare-care înriurire asupra Agripinei și mai înainte, căută toate prilejurile să'i arate că'i în mâna lui și că, la vreme de nevoie, va ști să se folosească de secretul pe care i-l surprinsese. Pe de altă parte, Forăscu, care mai înainte nu-l băga în seamă, îi arăta cea mai mare prietenie și se supăra grozav dacă nu venea să mănânce, măcar de trei ori pe săptămână, la masă la densusul.

Vremea înainte și aerul, recit peste măsură, prevestea venirea iernei, a unei ierni de munte, geroasă și plină de troene. Deja Ceahlăul își acoperise vârful cu zăpadă și mulțime de nori

groși și posomorți se coborău din spre Carpați. Plăeși, veniți de la munte, aduceau vestea că a nins în deosebite locuri, între altele că la mănăstirea Durăului căduse o zăpadă de două palme. Pe copaci nu mai rămăsese o frunză și dealurile se ridicau pustii și triste la orizon. Cete de corbi se avântau peste ogoarele odinioară vesele, și după ce descrieau cercuri fantastice prin aer, se împrăștia în șiruri lungi. Și priveștița întreagă era luminată de abia, printre nuori, de un soare gălbui, ca o lampă ce se stinge.

Iorgu se gătea de plecare; el trebuia să se ducă la munte, pentru a se deprinde cât mai curând cu trebile moșiei, așa în cât primăvara s'el găsească destoinic de a le conduce singur; în același timp, era de nevoie ca să'l cunoască și oamenii de pe Luncești și să privi-gheze mai de aproape pe administratori. Tatăl-său îi dădea voie să vie de câte-oră va voi prin Piatra, cu tocmeala numai ca să'l înștiințeze cu deamănuntul de toate câte se petreceau la munte. Ca răsplată pentru osteneala sa, îi făcea o leafă de mai multe sute de galbeni pe an.

În ziua plecării, era adunată la dejun toată familia lui Negradi; toți erau cuprinși de tristețea și nimeni nu îndrăsnea să dică o vorbă. Nu se auzea de cât vuetul cuțitelor și al far-furielor; cuconul Dimitrache voia să puie, pe

ici pe colo, câte o glumă, dar vedând că nu se prindea, se uita cu mirare împrejurul său.

— Dar ce naiba aŭ pățit toți, parc'ar fi muți? își dicea el, punându-se mai vârtos pe mâncare.

Indată după masă, Iorgu s'erută mâna Agripinei, îmbrățișă de mai multe ori pe Maria, apoi se apropia, nedumerit, de tatăl său. Acesta îi întinse mâna și 'i duse :

— Dacă nu voiŭ avea a mă plânge de tine, fii sigur că ne vom împăca.

Iorgu nu răspunse nici un cuvânt și se sui în trăsură ; Valerianu și luă diua bună și, după ce mai vorbi puțin cu Mara, îi strânse mâna și se urcă și el. Toată lumea eșise în ceardac și se uita la cei doi tineri. Prin diferite unghiuri ale curții, se iveau slugi, cari priveau pe furis, și chiar în pridvorul casei vecine eșise mai multe persoane ; dar bătrânul portar deschisese poarta cea mare și surugiul, dând biciŭ cailor, porni ca săgeata. Tinerii scoteau pălăriile ; din ceardac, li se făceau semne cu batista. Maria, palidă, rămăsese neclintită ; sprijinindu-se de un stâlp al balconului, ea se uita spre locul pe unde trăsura dispăruse. Se mai auzi cât-va timp un duruit de roate, tropote și pocnituri ; apoi totul reintră în tăcere.

Incepuse să ningă ; fulgi groși de zăpadă cădeau cu repeđiciune și se așeau în stra-

turi albe pe acopereminte, pe drumuri şi pe dealuri. Copacii, odinioară negrii şi despoiaţi, se îmbrăcau cu o nouă haină de flori. Iorgu şi Valerianu stăteau alătura în tăcere şi se uitau, munciţi de gânduri deosebite, unul înainte, cel-alt în urmă.

Cel d'ântéiū, în dorul său de ducă, resimţia par'că, în cursa nebună a poştalionilor, cari fugeau mîncînd pămîntul, o uşurare a aleanului său. I se părea că la capătul acestei călătorii vertiginoase era să regăsească ceea ce perduse. Fie-care pas înainte îi dădea o nouă iluzie. Iorgu închidea ochii şi-şi inchipuia că percurgea într'o clipă distanţe enorme... Cel-alt, care lăsase o lume întreagă în urma sa, vedea în fie-care colină peste care trecea, în fie-care pârîu pe care 'l străbătea, ca nişte obstacole uriaşe ce se ridicau între dînsul şi aceea pe care o iubea. I se părea că, întocmai ca 'n poveşti, dealurile se schimbau în munţi inaccesibili, pâraele în lacuri adânci şi că mii de balauri erau gata să se ridice în cale-i spre a-i disputa pe zîna visurilor sale...

Din prima sa întrevvedere cu Maria, la serata lui Forăscu, el simţi o sguđuire neobicinuită, adîncă, stranie, în tot sufletul său şi, de la primele cuvinte schimbate, el se incredinţase că de această femeie era legată de aci înainte soarta sa, întreg viitorul său, fericirea sau nenorocirea întregii sale vieţi.

După o săptămână de la venirea sa în Piatra, i se părea că el cunoscuse pe Maria de demult, că ani trecuse peste prieteşugul şi peste dragostea lor.

Rare-ori duoi oameni fusese mai potriviţi unul pentru altul : amânduoi cu o minte bogată şi o închipuire caldă, amânduoi aruncaţi într'o lume, care nu putea să'i înţeleagă. Maria, frumoasă, vioaie, bogată, simţise îndată după întorcerea ei în ţară, că de la pragul vieţii chiar, erau să o pândească, ca pe o pradă lesnicioasă, răutatea, invidia, interesul şi dânsa, acum, fericită, mersese cu inima deschisă spre omul ilusiilor sale.

Leon nu voia să'si destăinuiască de o-dată dragostea, care pusese stăpânire pe inima sa ; el voia să se încredinţeze pe deplin de trăinicia amorului său ; un simţiment de delicatete îi impunea chiar să aştepte până la a doua venire a lui în Piatra.

V

Colegiul al patrulea de deputaţi din judeţul Neamţ, era vacant, în urma demisiunii lui Ghiţă Bârzoianu. Acesta votase în vre-o două rânduri cu opoziţia, şi guvernul, ca să scape de un adversar, îl numise prefect la Suceava.

Grozăveanu, prefectul de Neamţ, cunoscea

încercăturile în care se afla de cât-va timp Negradi; situația lui materială, întru cât-va compromisă, îl silea să devină un instrument orb în mânele guvernului; se putea conta pe dânsul ca pe o bilă sigură. Prefectul, care știa că Negradi era muncit de mult de dorința d'a se alege deputat — i-o destăinuise în atâtea rânduri — telegrafiasse deja ministrului de interne :

«Candidat găsit : Alecu Negradi, om sigur. Răspund de el ca de mine. Regulez mâne afacerea, dacă n'aveți altul».

Grozăveanu.

Ministrul, răspuns imediat :

«N'avem pe nime; întrebuițeză toată forța morală de care dispui și alege-l, dacă garantezi pentru dânsul».

Grozăveanu era tipul ispravnicului din județele mai depărtate ale țerei : un fel de pașă a tot puternic, violent și abuziv, despot și lacom, vanitos și răsbunător. El nu se temea de cât de un singur lucru : de ministrul de interne. Puteau diarele să'l atace, opoziția să facă interpelări în cameră, el rămânea impasibil, gata să ruineze sau chiar, la nevoie, să asasineze pe un om, care ar fi displăcut stăpânirei, la cel mai mic semn al ministrului.

Toți funcționarii tremurau de frică înaintea lui; un procuror, care pusese puțină grabă în darea în judecată pentru furt a unui mare proprietar, care votase cu opoziția la alegerile județene, fu revocat în 24 ore; un pro-

fesor, care lăsase repetent pe un nepot al unui sub-prefect, fusese mutat la Turnu-Severin... Prefectul dispunea de o putere analoagă cu aceea a unui guvernator rusesc, cu împrejurarea îngreunătoare încă că el se putea adăposti pentru multe din făr-de-legile sale, la spatele unei justiții... independente!

Grozăveanu înștiințase pe Negradi, printr'un călăraș, că are să'i comunice o știre însemnată.

Cuconul Alecu alergă numai de cât la prefectură. Cum intră în cancelarie, Grozăveanu îl bătu în mod amical pe umăr și'i dîse:

— Cucoane Alecule, am să'ți spun o veste mare, mare de tot... ți-am împlinit dorința... te fac deputat! Iacă și ordinul să te aleg...

— Cucoane Tudoriță, de acum înainte mă dau rob la d-ta pentru toată viața...

Peste câte-va minute conversația luă o altă întorsătură:

— Va să dîcă pot să mă reazim pe dumneata intru cât privește grindile și lemnăriile de la casa cea nouă, domnule deputat? Îți mulțumesc.

— Nu sunt alți candidați, mă rog?

— Chiar dacă ar fi, ce pot ei să facă fără sprijinul meu? Și un stog de fân lui vîrumeu Ilie; dacă vrei și două care de lemne...

— Să mă gătesc de luptă?

— Ce luptă? N'ai nevoie nici din casă să eși; lasă că regulez eu toate cu Anton și cu

cei-l'alți sub-prefecți; chiar în astă seară am să chem și pe primar la mine. O să ieși cu unanimitate!

În adevăr, nimic mai ușor pentru un prefect, de cât o alegere în colegiul al patrulea. În cele-l'alte colegii, ceea ce complică puțin operațiunea, sunt așa numitele mijloace morale: făgădueli de posturi, numiri chiar pentru acei ce nu se încred în făgădueli — noii numiți, nu e vorbă, sunt înlocuiți a doua zi după alegere — păsueli de arendi și de biruri. În colegiul al patrulea însă, singură mecanica lucrează. Operațiunea se efectuează cu regularitatea unui ceasornic bine întocmit și prefectul poate, în tot-d'a-una, indica în mod exact, până la unul, numărul voturilor pe care le va dobândi un candidat. Regimul constituțional este împins ast fel la perfecțiunea lui, ridicat la înălțimea unei științe exacte...

Delegații fusese aleși după indicațiunile primarilor; în multe comune primarii nici nu mai convocase pe țărani, și fabricase dênșii, împreună cu notarii, actele de alegere, numind pe cine voia ei. În Piatra se aleseră câți-va mahalagii, cari țineau de casa lui Negradi și a prefectului, între alții Costea Smochină, băcan și librar — singurul librar din Piatra — făclierul Sava și părintele Mihalache Prapur.

Opoziția, condusă de Ștefănache Rugină, care fusese dat afară, cu o săptămână mai

înainte, de la percepție, fusese învinsă pe toată linia; ea făgăduise să'și răsbune.

În ajunul alegerii, se ținu în sala teatrului o întrunire publică, în care Negradi trebuia să'și facă profesiunea lui de credință.

Era o gălăgie nespusă : scândurile pocneau sub loviturile cismelor prevădute cu cuie de fer; scaunele trosneau, voci răgușite se interpelaău dintr'un capăt în cel-alt al sălei. Poliția luase măsuri ca delegații să nu sosească cu inima goală; de aceea căpetele erau cam înfierbântate și conversațiile de o animație neobicinuită.

Prezidentul întrunirii, Gavril Bursuc, antreprenorul băilor de pe Bistrița, bătea cu pumnul în masă, strigând :

— Da n'aveți să tăceți o-dată! parcă suntem la havră... Ei, dumneata de colo, ia'n astupă-ți gura, că pun să te dea în brânci afară...

— Bre! da tare s'o mai obrăznicit surtucari, răspunse delegatul ast-fel interpelat, aruncând cu căciula în president. Na! învață-te să fii politicoș cu oamenii...

În fundul sălei doi delegați se luase la bătae. În acest timp, Ștefanache Rugină, care se strecurase fără a fi vădut de nimeni, apărură de o-dată la tribună.

— Cine din dumneavoastră, dișe el, are zece galbeni în pungă?

— Nimeni, răspunse o mulțime de glasuri.

— Alegeţi-mă pe mine şi n'aveţi să ştiţi ce să faceţi cu paralele...

— Un groaznic tumult se produse în sală.

— Daţi-l afară! E nebun! e beat! se striga de prin toate părţile.

Intr'o clipă, Rugină fu scoborit de la tribună de către părintele Mihalache şi de Săculta, târit prin culise şi dat afară pe mâna a două epistaţi, cari-l duseră la poliţie...

Sgomotul devenea din ce în ce mai mare.

Preşedintele Bursuc bătea mereu cu pumnul în masă. La uşă se încinsese altă bătae.

Cu mare greutate, Negradi isbui să se urce la tribună şi să'şi înceapă discursul, pe care i-l pregătise Bogoslov. Nenorocitul candidat cetia cu mare greutate manuscriptul poetului. Se audea numai, din când în când, dominând tumultul, câte un cuvânt ori un crâmpeliu de frază: n'o se mai fie biruri... întinderea libertăţilor... democraţie... frăţie...

Cum sfârşi, cuconul Alecu fu luat pe sus de câţi-va funcţionari de la prefectură şi purtat în triumf prin sală. Poliţaiul arunca căciula în aer strigând:

— Trăiască deputatul nostru!

De la întrunire delegaţii, cu poliţaiul în frunte, merseră să facă o manifestaţie sub ferestrele prefectului.

A doua zi după alegerea lui Negradi, care întruni unanimitatea de 227 voturi din 226 votanţi — un vot mai mult chiar de cât nu-

mărul votanților — o masă mare fu întinsă în curtea primăriei, în cinstea delegaților.

Pe la mijlocul mesei, Rugină, scăpat de la poliție, făcu irupție împreună cu vre-o patru alți slujbași dați afară de prefect. Neputând să turbure alegerea, el voi cel puțin să provoace un scandal la banchet ; diarele din capitală aveau să vorbească și poate că cu modul acesta, de teama unor noi scandaluri, Grozăveanu era să se înduplece și să-l numească din nou în funcție.

Rugină sări numai de cât asupra părintelui Mihalache, care 'l scoborise în ajun de la tribună ; cei-l'alți patru tovarăși ai săi înhățară pe Smochină și pe făclierul Sava. Mai mulți delegați se repeziră în ajutorul acestor din urmă. Intr'o clipă, învălmășeala fu generală. Ineruse ; alegătorii, amețiți, nemai cunoscându-se între densesii, se loveau pe apucate cu cine le eșia înainte. Piața primăriei înfățișa priveliștea unui câmp de bătae, unde două sute de oameni sbieraă, injuraă și se loveau între ei, fără să știe pentru ce.

În oraș era o panică indiscripabilă. Făclierul Sava, părăsise locul de bătae și răspândise vorba că a izbucnit revoluția. Prăvăliile se închideau și lumea se baricada prin odăi.

Prefectul, fiind înștiințat de cele ce se petreceau, ordonă să se trimeată pompierii.

Peste câte-va minute, în adevăr, sosiră două tulumbe, cari începură să improasce în mulţime. Capetele se răcoriră îndată şi «revoluţia» se potoli numai de cât, fără vărsare de sânge.

A doua zi de dimineaţă prefectul chemă la el pe Vasile Bogoslov.

Acesta, încântat de onoarea ce i se făcea, îmbrăcase frumoasa lui redingotă, lungă până peste genuchi, pusese jobenul şi-şi cumpără o pereche de mănuşi galbene deschise.

— Domnule prefect, dîse el intrînd, nu ştiu cum să vă mulţumesc pentru distinsa...

— Lasă flecăriile la o parte, răspunse Grozăveanu; deschide-ţi mai bine urechile la ce am să ţi spun: te-ai apucat şi ai ticluit, pentru cuconul Alecu Negradi, un discurs revoluţionar, în care vorbeşti de democraţie, frăţie şi alte comedii de astea. L'ai pus pe om să-l citească şi să se compromită în faţa guvernului. M'ai compromis şi pe mine. Aşti vrea să ştiu: te-ai dat şi d-ta cu Rugină?

— O! domnule prefect... nu am crezut nici o-dată că voiă avea...

— Apoi să-ţi vorbesc curat, 'mi pari un sminţit să faci asemenea nerozii, când ştii că mâine pot să te dau afară din slujbă...

Bogoslov se făcu galben şi începu să tremure.

— Decî, urmă prefectul, bagă-ţi minţile 'n cap şi apucă-te repede de fă o poezie pentru a-

legerea lui cuconu Alecu și caută de bate 'n opoziție, dacă nu vrei să remâi pe uliți... pune-te de răspunde și la scrisoarea lui Rugină, care ne batjocorește zicând că atâta ne e de dragă libertatea în cât o cumpărăm și o vindem ca la iarmaroc. Răspunde-i că opoziții sunt niște canalii, niște tâlhari, niște vînzători, niște... tot ce'i putea găsi mai gros... hai, pune-te și scrie...

— Permiteți să scot mănușile?

— Scoate și cizmele. numai lucrează.

În altă oadae erau adunați mai mulți membri ai consiliului comunal, veniți să se sfătuească cu prefectul asupra înlocuirii primarului Budușcă. Consilierii veneau să recomande pe Hristea Cozmescu, care, peste câteva zile, fu numit: el era al patrulea primar ce avusese Piatra în cursul anului; ca ajutor de primar fu numit fratele lui Cămărăscu. Tot în acest consiliu se otărîră o mulțime de permutări și de numiri: directorul gimnasiului fu trimes la Turnul-Severin și înlocuit prin acel de la Rîmnic, directorul închisoarei de la Pângărați fu numit casier în Piatra și înlocuit cu fratele maiorului Proțici; Costică Uluceanu fu rânduit vameș la Prisacani.

— Când pleci la Cameră cucoane Alecule? îi zise Cozmescu, venit cel d'ânteiu pentru a-l felicita de izbândă.

— Să vedem, peste vre-o două săptămâni...

— Te aşi ruga şi eu de ceva, dacă nu ți-ar face supărare; de! oamenii suntem şi noi, şi poate să aibi şi dumneata vre-o nevoie la primărie... Ştii că am un proces la Curte, la Focşani... dacă ai vrea să stăruim la ministru de justiţie să se amâne...

— Bucuros.

— Pe urmă să pui un cuvânt pentru pensia lui vëru-meu Gavril, care a fost vre-o şapte-spre-zece ani prin funcţii... S'ar putea găsi aşa vr'un chip că a slujit douăzeci sau chiar douăzeci şi cinci de ani, bunoară că actele lui de slujbă s'au înecat în Milcov, când s'a strămutat arhiva la Bucureşti... Cât despre vërstă, îi facem noi acum la primărie o matriculă falsă ca să dovedim că'i de şezeci de ani trecuţi...

— Cu plăcere, am să vorbesc şi de asta.

În Februarie, noul deputat avea să plătească o sumă însemnată bancherul Solomon. Acesta, se folosi de datoria lui Negradi, pentru a-i propune să-i ierte o parte din dobânda ce i se cuvinea, cu tocmeala ca Negradi să-i obţină de la minister concesiunea zidirei spitalului din Piatra.

Până 'ntr'o săptămână, toate neamurile, toţi prietini şi cunoscuţii lui Negradi din Piatra şi de prin judeţ veniră să'l vadă şi să'l roage fie-care pentru ceva: cucoana Frosina Alimpici pentru o pensie ce i se cuvea cu drept şi pe care o cerea de două ani

fără nici o isbândă; Săcultea pentru postul de procuror; Arghir stăruea să înlocuească pe prietinel său Marinescu la spital, pe când Marinescu să silea să capete o moșie de-a statului în arendă.

Singurul om nemulțumit de alegerea lui Negradi, era cuconul Dumitrache.

— Ce ai tu să'ți vâri capul sănătos sub evanghelie? Nu ai moșie, nu ai casă, nu ai copii? ce'ți mai trebuie politicaua? Ș'apoi nici nu ești tu pentru asemenea lucru; acum se cer oameni cu doctodate, cu limbă lungă...

Agripina era față de Negradi și mai crudă încă de cât Dumitrache.

— Ei, și dacă te-ai ales deputat... mare pricopseală! Care om cu stare din ținut nu s'ar alege dacă ar voi? Numai nu's toți nebuni să pățească ca Guzgan, de care a ris toată lumea, la cameră, când a vorbit.

— Dumitale puțin îți pasă de binele meu... eu nu mă duc la cameră să țin discursuri, mă duc să'mi reglez treburile... de o camdată să știi că ai să pleci cu mine la București, în curând, și că luăm și pe Maria.

— La București eu? Nu-s nebună să mă duc din Piatra pentru ca să'ți țin dumitale de urât... eu am să stau aci cu copila...

— Îți spun că ai să mergi cu mine la București!

— Ba n'am să merg nicăiri... Măine-poi-măine ți-o veni poftă să mă duci la Țari-

grad. Cređi că sunt silită să te urmez unde 'mi veı porunci? Doar nu sunt roaba dumitale !

— Vom vedea care din două se va supune celui-l'alt, cucoană Agripino...

— Aş dori să ved şi eu asta, cucoane Alecule.

Intre alte pécate, Negradi avea şi un nepot care rămăsese în séma lui spre a fi crescut şi căpătuit. Dar nici bunétatea, nici ameninţările şi relele tratări, nu-l putură face să'si schimbe firea sa nenorocită şi dată la toate patimile. De mic fu alungat de prin şcoli, şi la vârsta de două-zeci de ani, atât era de necinstit şi de beţiv, încât nimeni nu voise să'l primească în vre o slujbă, nici chiar guvernul de pe atunci. Negăsind nici un alt mijloc de traiu, el se amestecă în politică şi deveni baş-bătăuşi le alegeri. Densul nu venea pe la moşul său decât din când în când pentru a-i cere bani, pe care'ı perdea îndată în cărţi.

Cum sosi, fără a da ochi mai întâiu cu Negradi, porunci la slugi să'ı gătească o odaie, să'ı frigă o bucată de căprioară şi să'ı scoată vre-o câte-va garăfi cu vin vechiu.

— M'ai auđit? de cel mai vechu! striga el chelăresei.

— Bine, cuconaşule, câte garăfi s'aduc, una, două?

— Două, trei, 'mi e tot una.

— Dar cine poruncește acolo? întrebă cuconul Dimitrache care tocmai atunci intra. Zlotescu 'i eși înainte.

— Piei drace! ȕise bătrânul făcându-și cruce. De unde, naiba, a mai eșit și ăsta? Știi, mēi hălălău, că ți s'a făcut nasul și mai roșu de cât nainte?

— Așa'i din naștere, celebii Mofluz.

— Nu'ți bate joc de mine că te spuii lui Alecu și te mătrășește de aici...

— Pe mine? nepotul lui și al dumitale... a iată vine și moșul!

— Ce cauți aici? întrebă Negradi intrând...

— M'aū dat afară din slujbă la București, fiind-că am tras o palmă unui șef de biuroū, și am venit să staū la dumneata... afară numai dacă ai de gând să mă numești casier în Piatra, ori măcar vameș la Prisăcani.

— Până diseară să fii bun să'mi părăsești casa și să nu'ți mai vād urma pe aici.

— Glumești, moș Alecachi?

— Haide, cărăbănește-te cât e vreme... poftim câți-va galbeni și pleacă din Piatra...

— Și ce vrei să fac eū aiurea?... nu am alt protector de cât pe dumneata... dacă mă alungi de aici nu'mi rămâne de cât să mă spânzur...

— N'ai face rău...

— Nu mă lua așa moș Alecachi, că de mă vei da afară 'ți fac un balamuc să mă pomenesti câte ȕile'i trăi...

— Nu ştii, nenorocitele, că sunt deputat, şi că acum pot să te bag în temniţă, dacă voesc?

— Tocmai fiind că eşti deputat pot să te joc pe palmă cum voi voi eu. Ştiu eu ce se petrece pe moşie la dumneata!

Peste un ceas noul mosafir stetea liniştit la masă şi mânca căprioară; în faţa lui steteau trei sticle de cotnar vechi.

Zlotescu ameninţase pe Negradi că de'l va alunga, va scrie în jurnalele din opoziţie din capitală că Negradi e pe moşiile lui, un tiran îngrozitor, că schingiueşte țăranii într'un mod cumplit şi că a ucis chiar vre-o două; el încredinţa pe unchiul său că, îndată ce se vor afla aceste lucruri, nu va mai putea sta un moment în cameră.

— Ți-am găsit un post, bețivanule.

— La casierie?

— Nu, afară din Piatra...

— La vamă?

— Te fac notar la Luncești... pe moşie la mine.

— Notar eu?

— Provisoriu, până ce te-om putea pune sub-prefect unde-va... nici n'are să'ți fie urit acolo, fiind-că ai să te întâlnești cu Iorgu pe care l'am trimes la munte să prindă minte; aveți să vă înțelegeți minunat amândouă.

— Foarte bine, primesc, numai să nu faceți gură dac'ți auți așa, din când în când, câte o trăscănae.

VI

Iorgu, îndată ce sosi la munte, își rândui casa cu oare-care gust; aduse mobile din Piatra, și-si înfrumuseță, cu deosebire, etacul și cancelaria. In etac, aședă un pat cu polog, puse o sofa lângă sobă, schimbă perdelele de la ferestre, lângă cari alipi două fotolii moi, anină pe pereți o mulțime de ciubuce, de pistoale, de arme și de coarne de cerb. La picioarele patului întinse o piele de urs și aședă alte piei împrejurul sofalei. In cancelarie aduse un biuroș sculptat, schimbă condicele și făcu altă pecetie a moșiei.

Iarna era în puterea ei; din ziua de Sfântul Neculai ninsoarea și troenele se urmase fără întrerupere. Câmpia, dealurile și munții erau albi de zăpadă și sticleau în toată întinderea. Cerul era întunecos și, prin ninsoare, ca printr'o lumină crepusculară, de abia se zăreau satele, din cari se ridicau ca niște șerpî, fumuri albăstrii. Din toată priveliștea mișcarea perise. Gerul aspru din Carpați domnea prin toată valea și ținea în amorigire firea întreagă. Apele erau înghețate; streșinele caselor luceau de cristaluri. Din când în când, câte-un viscol, aridica nouri de zăpadă, întuneca văzduhul și umplea văile și locurile deșerte cu largi troene.

Sub nămolul de zăpadă, drumurile se făcuse aproape nevădute şi săniile sburaŷ ca nişte fantome pe câmpia albă. Numai nechezatul cailor şi clinchetul de zurgălăi se audea până 'n depărtare. Pe alocurea întâlneaŷ câte-un om călare, cu faţa roşie şi cu barba ninsă, ŷerani în cojoace şi cu căciulele de oae îndesate până peste urechi...

Iorgu îşi petrecea timpul în cancelarie; cercul însă în care fusese aruncat deodată îl deprimase cu desăvârşire; din când în când, pentru a mai schimba cursul ideilor sale şi cu deosebire pentru a'şi amorţi mintea prin ostenele escesive, el lua puşca şi, întovăraşit de câţiva vânători, se afunda câte o dată întreagă prin munţi. Dar totul era în zadar.

Un urit groaznic, nesfârşit ca pustiurile de gheaţă ce-l înconjuraŷ, îi stăpânea sufletul. Ca un cuiŷ înfipt adânc o gândire dureroasă îi pironise creierii; şi gaura parcă se făcea mereŷ tot mai adâncă şi mai mare.

Nimănuŷ la munte Iorgu nu putea să destăinuiască chinurile care-l munceaŷ.

Nici vechilul, nici grămaticii nu erau oameni în stare să-ŷ priceapă suferinşele. Gălcea, primul grămatic, terminase gimnasiul din Piatra, unde învăşase latineşte şi greceşte şi ar fi murit de foame dacă nu ŷ-ar fi fost cuconului Dumitrache milă de dănsul şi nu ŷ-ar fi recomandat lui Negradi. Gălcea avea acum

patru galbeni pe lună, un galben mai mult de cât bucătarul Dănilă. Velnescu era un vechi cenușar de pe la cancelariile din Piatra; el îmbătrânise mânjind terfeloage și fusese dat afară din slujbă tocmai când mai avea șase luni până să-i vie dreptul de pensie. Velnescu fusese înlocuit în Piatra cu vărul cucoanei Frăsina Alimpici.

Vechilul Lepșischi era să stea numai vre-o câte-va luni încă în slujbă la Negradi, care voia să-l înlocuiască cu fiul său. Lepșischi era un polonez emigrat, care luase parte la revoluția din 1863, unde primise mai multe răni; când veni în țară, după faimoasa bătălie de la Costangalia, el nu știa nici o meserie afară de aceea de a atrage, cu iscusință, încrederea oamenilor în așa numitele lui talente. Cu timpul căpătase oare-care practică, dar se gândea mai mult la mijloacele de a se îmbogăți el însuși, de cât de a îngriji de cârmuirea moșilor pe unde se pri-pășise.

Sub dânsul erau vre-o câți-va vătafi, puși sub comanda lui Neculae Brusture: acesta era un om de o statură uriașă, avea o față lată și pălită de soare, niște buze groase și un păr roșiatic; mâinele lui, mari și late și degetele lui ciolănoase, păreau a fi cioplite din vre-un butuc de la ferestrae. Brusture era vânător bun și simțea o mare plăcere de a se întâlni din când în când cu urșii.

El era foarte temut de țăranii, cari ascultaău mai cu înlesnire de dânsul de cât chiar de vechil.

În aceste împrejurări sosi la munte Petrache Zlotescu, numit de curând notar la Luncești. Verii, cari nu se întâlnise de vre-o trei ani, nu se cunoscuse nici o-dată destul de bine; la Luncești, venirea lui Petrache era o fericire pentru Iorgu. În puține zile dânsii se împrieteniră d'a binele.

— Ai să stai la mine, aici la curte, și te-î duce în sat numai când o fi trebuință să iscălești ceva.

— Ba am să mă duc de-o-camdată să ved dacă sunt ceva fete frumoșele, cea ântèi chestiune de care voesc să mă ocup.

— E una foarte nurlie; a vrut s'o aducă vechilul fată în casă, dar nu o lasă logodnicul dumisale, Toader Fulger.

— Și nu l'a trimes cu vre-o însărcinare la Iași ori la Galați?

— Nu se poate, că-î bogat plăeșul, și apoi nici nu e de glumit cu dânsul; e cel mai temut om din munți.

— Las' pe mine atunci; cu auctoritatea mea de notar am s'o îndulcesc eă pe jupâneasa... cum o chiamă?

— Irina.

Zlotescu se încercă să scuture sufletul abătut al vărului său; anecdotele și ghidușiile

notarului făceau pe Iorgu, vrând nevrând, să ridă.

— O să te vindec eu de dragoste, musiu Iorgule; să-mi tai gâtul dacă peste o lună te-i mai gândi la Aurelia matale...

După îndemnul lui Petrache, Iorgu se hotărî, într'una din zile, să organizeze o vânătoare mare, la care să invite multă lume de prin Piatra și din vecinătate.

Vânătoarea fu proiectată pentru o Duminică, tocmai când Negradi trebuia să plece la Iași, spre a se întâlni cu ministrul de interne, care întreprinsese o călătorie de inspecție în Moldova.

Valerianu veni cel d'ânteiu la Luncești. Apoi sosită locotenentul Prisăceanu de la Pângărați, Forăscu și Sotir din Piatra.

Agripina, întovărășită de Maria și de Cozmescu veni și dânsa, pe neașteptate, la munte.

Iorgu înștiințase pe sora lui despre prezența lui Valerianu și Maria isbuti să înduplece pe mama ei să meargă la Luncești.

În câte-va zile, curțile se umplură de lume; în locul tăcerii care dâncea de atâta timp, risete și convorbiri animate se auzeau într'una prin odăi.

Valerianu găsisse în sfârșit un prilej să se întâlnească din nou cu Maria. De la primele aruncături de ochi și de la primele strângeri

de mână, tinerii înţelesese că, în această nouă întâlnire, era să se hotărască soarta lor.

Zlotescu, cu spiritul său pătrunzător, ghici numai decât simţimintele surorii lui Iorgu pentru Leon. El declară vărului său că om așa simpatic nu întâlnise nici o dată în viaţa lui şi că, din parte-i, de ar fi avut de ce fete de măritat, le-ar fi dat pe toate transilvăneanului.

— Îţi dau voe însă să mă ineci într'o butie de vin, dacă s'o învoi băbacu-tău să 'i-o dea!

Sosi şi ziua de Duminecă.

Curtea se deşteptă mai de dimineaţă decât de obicei. Toţi vânătorii se pregătiseră de cu seară, așa în cât în foarte scurt timp ei fură gata de plecare. Cucoanele, cu ochii păingeniți, eșise să'i privească.

Iorgu îngrijea de plecare și dădea ultimele ordine.

Valerianu vorbea cu Maria, care-l ruga să nu se prea aventureze și să nu facă vre-o imprudență.

— Ușor și se va putea întâmpla vre-o primejdie... și știi că sunt persoane aici, cărora nu le-ar părea bine de una ca asta, dicea Maria zimbînd.

— Să n'aveți grije... nu mă grăbesc să plec la vînat decât spre a mă putea întoarce mai curînd înapoi...

Hristea Cozmescu voea să rămîna acasă; dar dînsul fu luat atît de mult în ris de

cătră Maria și de Agripina în cât se hotări să plece și el cu tinerii.

— Te temi să nu te mănânce urșii, domnule Cozmescu? îi spunea Maria rîdînd. Uite domnu Valerianu, care ȳice că ar merge și la lei pentru mine...

— Tare așî vrea să'l vîd!... iaca merg și eă... mai mult ca să iaă seama să nu se întîmple ceva domnului Valerianu, la care ȳi mata atăta.

Locotenentul Prisăceanu păstrase numai pantalonii de uniformă; îmbrăcase un cojoc cu fireturi și îndesase pe ceafă o căciulă de oaiă, țuguiată.

Ferșterul, Herr Carl, se lăuda că are să împuște el singur mai mulți urși de cât toți cei-lalți vîntători împreună.

— Eă știi barlog a lor... faci iese ursu, bum!...

Din sat venise primarul Iordachi Nemțanu cu vre-o căți-va fruntași, vîntători renumiți: mazilii Ștefan și Nae Bursuc, Tănase Cobuz și frații Toader și Andrei Fulger.

Cel mai vestit dintr'ênșii era plăeșul Toader Fulger, un mîndru muntean din Carpați! Nalt la statură, cu plete mari negre, cu fața smolită de soare și cu niște ochi mari și pătrundători, Fulger avea reputațiunea unui om hotărît și cutezător; el ucisesese o mulțime de urși și de lupi și nime-nu-l întrecea în cărmuirea plutelor: prin

vârtejurile îngrozitoare de pe la Toance şi pe la Chei el trecea cu aceeaşi nepăsare cu care ar fi scoborit Siretul. Era un om curajos şi blând, milos şi neînduplecat, liniştit şi răsbunător, o fiinţă complexă, care exercita asupra tuturor un farmec misterios.

Vânătorii aveau de gând să vâneze toată ziua pe câmpiile ce se întind între valea Bistriţei şi poalele Ceahlăului, seara să se odihnească la monăstirea Durăului şi a doua zi să se afunde prin munţi, după urşi.

După vre-o două ceasuri de mers, un lup se arătă în zare. Vânătorii se puseră la pândă: lupul era încă prea departe spre a fi nemerit, când o detunătură porni de după un arbore.

Iorgu, furios, întrebă :

— Cine a făcut copilăria asta ?

— Doar n'am venit de flori de cuc tocmai pe aici, adaoase Zlotescu.

Ei afluă îndată că sub-prefectul descărcase puşca ca să sperie pe lup.

— Am vrut să'l înştiinţez să se ducă ; eu am copii, cucoane Iorgule, şi nu pot să mă joc cu dillele mele...

Cu toţii bufniră de ris.

Peste vre-o jumătate de ceas lupul fu întâlnit din nou şi ucis de glonteale lui Toader Fulger. Atunci subprefectul se apropie fără frică de lup şi începu să'l piseze cu stratul puşteii.

— Mai mănânci cârlani ! mai mănânci cârlani ! na !

Se vede însă că lupul nu murise de tot ; sub loviturile sub-prefectului el mai deschise odată ochii. Șeful plasei scăpă îndată arma din mână și o rupse de fugă spre cei-l'alți vânători.

Cu cât vânătorii înaintau spre munți cu atât locurile deveneau mai pustii, zăpada mai mare și fiarele mai dese. Iorgu, locotenentul Prisașeanu și Fulger mai uciseră fie-care câte un lup.

Vânătorii se întorseră seara, morți de osteneală, la Durău.

Mănăstirea este înfundată în munți și nu se poate zări decât după ce te-ai apropiat bine de poalelele Ceahlăului, care se ridică dina poia ei, ca un zid colosal. Vara ți se pare, în acest colțișor retras, că ești într'un raiu, atât de mult farmec răspândesc în juru-ți drumul boltit de crengile stejarilor, care duce la mănăstire, colinele înverzite ce se întind împrejurul ei, aerul cel recoros și îmbalsamat de mirosul de brași. Acum priveliștea era tristă, drumurile pline de zăpadă și cerul nuoros.

Împrejurul bisericei sunt răspândite vre-o douăzeci de chilii ; una, mai bine zidită și mai mare, servea de arhondaric. Un călugăr făcuse foc prin odăi ; vânătorii se uscau pe lângă sobă și așteptau să li se aducă de mâncare. Părințele egumen Arcadie îi ținea de vorbă. Sfinția sa era un om voinic, de vre-o patruzeci și opt de ani, nalt, spătos, cu o barbă mare

neagră şi cu nisce mustăţi lungi şi groase. Dacă nu ar fi fost îmbrăcat în călugăr, mulţi l'ar fi luat drept un haiduc...

În spre seară, sosi la arhondaric şi vestitul vătaf al lui Iorgu, Neculae Brusture, care se lăuda că vroeste să se iea la trântă dreaptă cu vre un urs.

— Ia-te cu mine, îi zise Toader Fulger.

— Ba mai bine cu toţi urşii de pe Ceahlău decât cu tine! răspunse Brusture.

A doua zi, pe la zece, vânătorii erau în pădurea de pe Ceahlău; singur sub-prefectul, Anton Cămărescu rămăsese la Durău.

— Cu lupul tot mai merge să ne luăm la harţă, dar cu ursu baiu!

Zlotescu plecase înainte cu Hristea şi cu Valerianu; locotenentul de la Pângăraţi se pusese de pândă în altă parte cu vameşul. În alt loc se aşedă Ştefan Bursuc şi Cobuz, mai încolo fraţii Fulger, şi, în sfârşit, Iorgu şi Neculae Brusture.

— Cucoane Iorgule, spuse acest din urmă după vre-un ceas de aşteptare, eu m'am săturat să staū aici; fiind că nu vine ursu la noi, mă duc eu la dènsul; mata, dacă vreī, du-te înapoi la cei-l'alţi boieri.

— Pleacă... eu rămèn aici.

Brusture plecă şi, peste cât-va timp, Iorgu îl pierdu din vedere.

Iorgu nu simţea nici o frică; el avea mare încredere în puşca sa.

Nu trecu multă vreme și dînsul vădu înaintea-î, la oare-care distanță, pe regele pădurilor noastre: era un urs mare și fioros, cum nu pot să și-l închipuiască acei ce n'aũ vădu decăt urșii țiganilor. Fiara scotea niște răcnete asurđitoare și arunca în drumul ei butuci mari de lemn.

La o asemenea arătare, Iorgu simți un fior în tot trupul său; arma-î tremură în mână. Ursul venea mereu spre dînsul. Primejdia era mare. Tînărul vênător simți că e vorba de viață și de moarte; cu toată frica, puse arma la ochiũ, și cînd fiara fu numai la câți-va pași și se sculase în doue picioare, trase piedica: ursul, lovit în piept, răcni sêlbatic, se aruncă dintr'o săritură pe vênător, căruia îi scăpase pușca din mână, îi înfipse ghiarele în spate și, rupendu'î carnea de pe umăr, el se gătea să'l sfășie, cînd un glonte, venit din depărtare de dupě niște arbori, lovi pe urs drept în inimă și'l ucise pe loc.

Ce era?

Toader Fulger se despărțise, de la o vreme, de fratele său și apucase drumul mai în spre munte.

Deodată el aũdi o detunătură; întorcînd capul dînsul vădu cele ce se petreceau. Intr'o clipă 'și luă hotărîrea și, făcêdu'si cruce, chiti cu sînge rece.

Cei-l'alți vênători fură înștiințați de cele ce se

intemplantă şi sosiră îndată. Iorgu era greu rănit şi pierduse cunoştinţa. El nu-şi veni în fire decât în vale, la Durău. De acolo o sanie îl duse în grabă la curte.

Astfel se mântui petrecerea şi toţi vânătorii se întoarseră trişti şi abătuţi. Agripina, după un moment de turburare grosnică, se aşează la căpătâiul fiului ei; ea uită pentru moment pe Forăscu, pentru a redeveni, în faţa teribilei nenorociri care o lovea, muma iubitoare şi devotată.

Hristea plecă în grabă la Piatra să aducă un doctor. În spre dimineaţă sosi Marinescu, care dete cele d'ânteiu îngrijiri nenorocitului vânător.

Iorgu avu mai ânteiu nişte friguri teribile care-l ţinură între vieaţă şi moarte. Constituţiunea lui robustă însă îl făcu să iasă învingător din acest greu pas. Doctorul nu-şi ascundea cu toate acestea îngrijirea sa căci rana era cât se poate de gravă.

— Bietul Iorgu! Bietul Iorgu! esclama Maria cu ochii în lacrimi şi frângându-şi mâinile de durere.

În zadar se încerca Valerianu s'o îndoieze că starea fratelui ei nu era desperată.

— Nu! nu! e cu neputinţă... ar putea scăpa numai dacă nu ar fi chinuit şi de durerea morală care-l stinge încet, dar sigur...

Intr'unul din aceste accese de desperare Maria lasă să-i cadă capul pe umărul lui Va-

lerianu. Ispita era prea mare. Imbătat de farmecul tinerei fete, de grația sa mlădioasă, simțindu-î respirația aproape de a sa, amețit de contactul splendidului ei trup, Valerianu o apucă în brațe, o strânse la piept și o sărută cu foc. Maria, deșteptată de o-dată ca dintr'un vis, se retrase iute, se duse în camera fratelui ei și nu mai dete ochi cu Leon până a doua zi.

În acest timp sosi și Negradi de la Piatra. Cu toată supărarea lui, bătrânul se simți adânc mișcat când vădu pe fiul său rănit.

Cel mai întristat din toți era însă bietul Dimitrache.

— Iacă la ce l'ați adus ! munte v'a trebuit, munte ați găsit !

A treia zi după acest tragic eveniment, doctorul Marinescu declară că Iorgu e în afară de ori ce pericol. Îi trebuia însă fiului lui Negradi câte-va săptămâni, poate o lună chiar de liniște și de imobilitate absolută.

În toată curtea domnea o tăcere adâncă ; conversațiile se făceau cu jumătate glas ; servitorii nu umblau decât în vârful picioarelor

Maria și Valerianu se întâlneau când în odaia lui Iorgu, pe care căuta să-l distreze în toate modurile, când în salon, unde erau mai liberi și puteau să vorbească ca și în trecut. Iubirea lor crescuse în taină ; veghiând amândoi, ore întregi, la căpătâiul lui Iorgu, inimele lor tinere și curate se încleștase tot

mai mult. Valerianu n'avea decât să spună un cuvînt pentru ca Maria să fie a lui, dar dînsul înţelegea foarte bine că, în aceste triste împrejurări era de datoria lui să aştepte pînă mai târziu.

După ce şii mai veni lumea în fire, începură cu toţii să se gîndească la dibaciul şi curajosul plăieş, care scăpase pe Iorgu de la moarte. Agripina, după ce-i mulţami cu efuziune voi să-i dăruiască o sumă mare de bani; dar cu toate rugămintele, Fulger nu voi să primească nimic.

— Nu-şi face cine-va datoria pentru bani, cuconiţă.

Iorgu, când fu mai bine, trimese pe un om să'l cheme, crezînd că va reuşi să'l induplece. Dar el nu mai era în sat; plecase în Transilvania.

VII

Peste trei săptămîni, Iorgu putu să se scoale din pat, şi, peste câte-va zile, să plece la Piatra; familia lui începu ast-fel să se mai liniştească.

Valerianu fu nevoit, din cauza unor grave afaceri, să se întoarne pentru câte-va zile la Tulgheş; dar, înainte de a pleca, el se hotărî să aibă o convorbire decizivă cu Maria.

— Era o seară minunată. Ninsoarea încetase și zăpada, luminată de razele lunii, se întindea strălucitoare afară.

— In zori de ziua trebuie să plec, 'i zise Valerianu.

Leon tăcu un minut; inimile amândorora băteau cu tărie.

— La ce să mă ascund încă o simțire pe care a'ți descoperit'o? Le ce se măi lupt în potrive unei patimi nerezistibile?... A sosit timpul să vă destăinuesc că, de la venirea mea în Piatra, nu m'am putut opri de a vă iubi din adâncul sufletului meu și că cea măi mare fericire pentru mine ar fi atunci când această iubire ar fi împărtășită... De un cuvânt atârnă acuma fericirea sau nenorocirea întregii mele vieți!

Valerianu luă mâna Mariei, care nu o retrase, și mult timp încă amândoi tinerii stătură împreună, vorbind prin fraze scurte, întrerupte de lungi pauze, de fericirea lor viitoare.

Încetul cu încetul, lucrurile își reluară mersul lor de măi nainte. Agripina începu să se întâlnească din nou cu Forăscu; orbită de patimă, dânsa nu se măi ferea de nimeni, nici de servitori, nici de copii și, dintr'un moment într'altul, dânsa putea fi descoperită chiar de bărbatului ei. Lumea de prin casă își dădea seamă că dese vizite ale lui Forăscu,

care stătea ore întregi în camera soției lui Negradi, când acesta era pe la țară ori la Iași, nu puteau să aibă un scop tocmai cinstit. Indată ce Mitică intra în odaia cuconității, servitorii plecau de acasă, știind bine că puteau să petreacă fără grijă. Agripina ênsă-și, pentru a fi mai liberă, le dădea drumul; pe Maria o trimetea pe la prietinitile ei iar lui Dimitrache îi dădea tot felul de însărcinări prin oraș.

Negradi era, poate, singurul om în Piatra, care nu știa ce se petrece în casa lui. Tot orașul nu vorbea de cât de amorurile Agripinei; limbele rele aveau, în această privință, ce să povestească și ce să colporteze prin oraș. Cel mai mic demers al lui Forăscu era pândit, discutat; Agripina nu putea să iasă din casă fără ca să fie urmărită de două, trei femei. Un eveniment neîusemnat o vorbă, o privire, un semn, era înregistrat și comentat. Seara, nioile descoperiri erau transmise din mahala în mahala, la toate seările unde se adunau Petrenii.

Cele mai aprige informatoare și mesagere erau, în această afacere, Aristița Uluceanu și Frăsina Alimpiei. Tot ce raportaū ele era în tot-d'a-una pozitiv, netăgăduit.

— Dacă am văduț cu ochii!

De cât-va timp însă relațiile între cele două prietene se răciseră foarte mult și amicitia lor de odinioară amenința să se prefacă în-

tr'o duşmănie neîmpăcată. Autorul acestei teribile zizanii era Pavel Cămărăscu. Amèndouë se încercase să răpească inima ajutorului de primar, care păstrase cât-va timp o neutralitate prudentă. Din ziua însă în care Pavel trimise Aristitei un coş cu păstrăvi, rivala ei căută numai de cât să-şi răsbune.

Primele acte de ostilitate începură printr'un demers al Frăsinei la Agripina.

— N'am fost de mult pe la d-ta, cucoană Agripino, dar să nu cređi că te-am uitat ; dovadă e că îndată ce am aflat că ai supărări, ba chiar că eşti în primejdie...

— Ce supărare ? De ce primejdie 'mi vorbeşti ?

— Trebuie să ştii mai bine de cât mine ; nu e vorbă, eă nu cred nici un cuvènt din ce se şoptesce prin luine, dar...

— Ce s'o fi şoptind ? pe semne aă înebunit oamenii să se lege acuma şi de mine...

— Asta le spun şi eă... dar vor să mă creadă ? Forăscu 'ncolo, Forăscu 'ncoace...

— Forăscu ? Fiind-că are treabă omul cu bărbatul meă, apoi trebuie să luaţi lucrurile la înţeles ?

— Eă ? Ferească Dumneđeă ! Tocmai veneam să'ţi spun că, dacă este vre-o persoană care-ţi vrea răul, nu sunt eă aceea, ci... ia'n ghiceşte ?

— Ştiu eă...

— Aristiţa !...

— Aristiţa ?

— Chiar dumneaei ! dumneaei merge din casă 'n casă şi iscodeşte toate minciunile de care'i plin tîrgul...

— Adevărat spui, soro dragă ?

— Să n'am parte de ochii din cap...

— Ei lasă atunci, jupâneasă Aristiţo, 'ţi-oiu arêta eũ cu cine ai a face... 'ţi-oiu rêsplăti eũ cu vîrf şi îndesat !

Şi Agripina se sculă în picioare şi se plimba, înfuriată, prin odaie.

— Vii diseară la «soarea» la cuconu Lascarache Petreanu ?... are să fie şi ea acolo, s'o veđi ce multe face...

— Nu era să mă duc, dar dacă'i așa, am să viũ şi eũ...

În acea zi era să fie serată la cuconu Lascarache Petreanu, a căruia fată împlinea nouă-spre-dece ani. Mai multă lume însă aflase de la cucoana Nastasia Bogoslov că Profiriţa era cu două ani mai mare de cât spunea tată-sëu. Cucoana Nastasia îşi aducea foarte bine aminte că rēposata soţie a lui Lascarache, cu o lună înainte de facere, dăruise un cărucior nepotului ei Vasilićă, care atunci împlinise tocmai patru ani.

Aceiaşi lume, care cu o seară mai 'nainte se adunase la doctorul Marinescu şi cu două seri mai 'nainte la deputatul Guzgan, se întrunea acum la Petreanu.

Pe la opt ceasuri veniră maiorul Proici, părintele Mihalache și Hristea Cozmescu, a cărui femeie continua a fi bolnavă.

— Sermănica... mai bine ar stânge-o Dumnezeu! dicea sfinția sa părintele Mihalache.

În curând sosiră și cei-l'alți invitați : doctorul Marinescu cu nevasta și cumnata sa, Arghir Săcultea și mai în urmă Sotir «bobocelul» Pietrii; nicăeri nu se dedea vre-o «soarea» fără ca el să fie invitat; bărbații se umileau înaintea lui și cucoanele, în baluri, și-l smulgeau una de la alta. Dacă se întâmpla să fie mai multe petreceri în aceeași seară, de dimineață era o adevărată luptă cine să-l aibă mai întâiu și trei patru trăsură îl așteptau la scară cu porunca să-l aducă pe sus.

Veniră apoi căpitanul Dornea cu locotenentul Mihăilescu, cel d'ânteu de la dorobanți, al douilea de la pompieri; amândouă însă purtau galoși și nu ieșeau nici o-dată, pe ploaie, fără umbrele.

Pe la nouă ore, toată lumea era adunată.

Vasile Bogoslov publicase de curând în «Aurora» o poezie dedicată Profiritei, ceea ce supăra foarte mult pe cuconul Lascarache, așa în cât poetul fu rău primit.

Bărbații se puseră imediat la cărți. Substitutul Săcultea și cu Arghir se învăteau într-una în jurul Profiritei și-i debitaui complimentele cele mai nesărate.

Deveniți, din cauza ei, dușmani de moarte,

dânşii căutaŷ să se ia în ris unul pe altul înaintea fiicei lui Petreanu. Săcultea avuse treabă mai toată ziua la tribunal şi seara fu nevoit să piardă un ceas la un evreu, care nu voia să-i împrumute banii trebuitori spre a-şi face un nouŷ rënd de haine.

Indată ce fu liber, Săcultea se îmbracă repede şi veni la Petreanu; pe drum însă 'şi aduse aminte că nu s'a ras şi intră la un bărbier, care avea drept firmă: «Aici şade feciorul lui Moise bărbierul». Feciorul lui Moise voi să radă repede pe domnul substitut, care era grăbit, dar din nebăgare de seamă îl tăiă la obraz pe o întindere de două degete. Săcultea trase două palme bărbierului şi nu-i plăti nimic.

— Ce ai la obraz musiu Săcultea? îl întrebă Profira cum îl vedeŷ.

Substitutul se făcu că n'aude.

— Să vă spun eŷ ce are, răsponse Arghir, care 'l zărise eşind de la bărbier; domnul Săcultea a început de cât-va timp a face economii şi se rade acum la «feciorul lui Moise».

Toată lumea rise în jurul lor.

— Minciuni spuŷ, m'am ras la «briciul lui Decebal» strigă Săcultea roşu la faşă.

Apropiindu-se de doctor, el adaoşe: Lasă că ŷi-oiuŷ aręta eŷ afară, măi mojicule!

Frăsina Alimpicŷ vorbea cu Aristiţa Uluceanu, — ca şi cum nu s'ar fi întemplat ni-

mic între ele — când intră cucoana Agripina. Repede Frăsina se despărți de prietena ei și eși înaintea femeii lui Negradi.

— De ce n'a venit și musiu Iorgu? întrebă imediat Profira, am auzit că s'a însănătoșit...

— Trebuie să mai stea încă în casă, răspunse Agripina.

Sotir vorbea cu Savel Cămărăscu și cu maiorul Protici. Soția lui Marinescu și cucoana Săftica a lui Forăscu ascultaă, încântate, pe prezident, care le punea în curent cu «lecturile» sale. Tinerul magistrat căuta să le arate că el este un om luminat, că nu crede nici în Dumneșeu, nici în facerea lumii în șase zile, nici în Adam și Eva.

— Eū sunt darvinist...

— Ce-i aceea? întrebă Cămărăscu.

Sotir le lămuri cum toată lumea învățată crede astă-zi că omul se trage din maimuțe.

Cu toții bufniră de ris, un ris enorm, omeric, care ținu vre-o două minute.

— Bine, întrebă maiorul Protici, dacă omul se trage din maimuțe, cum ne spuī dumneata, atunci de ce nu mai ies și astă-zi oameni din maimuțe?

Sotir nu știu ce să răspundă și, necăjit, le dise :

— Poate crede lumea că eū spun minciuni? Cele ce vă istorisii, le-am cetit într'o carte groasă de trei degete...

Aristița Uluceanu întempinase pe femea lui

Negradi, și căută să lege vorbă cu dânsa ; Agripina însă o evită cu o răcélă vădită.

— Mai toți bărbații punându-se la cărți, femeile remaseră singure.

— Auzi dumneata caraghiozlic ! casierul Gălușcă să se despartă așa, nitam nisam, de nevasta lui... dicea femea lui Marinescu.

— Nicî n'o fi patru luni decând s'aŭ luat, adaose doamna Forăscu.

— Se pretinde că s'a încurcat cu femea spițerului Kecskemet...

— De mult ! acu o știi ? d'apoi nicî ea nu'î mai de treabă... prea glumea dumneaei cu directorul ăsta nou de la gimnaziu : un muntean fudul și obraznic.

— Poate o lua-o el mai la urmă...

— Mai știi ?

— Dar de istoria locotenentului Prisăceanu ați auzit ? întrebă cucoana Aristița Uluceanu.

— Ce istorie, ma chère ?

— Cum, nu știți nimica ? n'ați auzit că și-a prins femea cu Păsăreanu cel tîner?..

— Elei ! răspunseră mai multe cucoane.

— Asta nu-î adevărat ! e o iscodire de-a dumitale, care nu ai a face alt nimic toată ziua de cât să te legi ba de unul ba de altul... observă Agripina pe un ton batjocóritor...

— Eă ? poți să 'ntrebî ..

— Nu-î adevărat ! nu-î adevărat, chiar ađi dimineața a fost ofițerul la Iorgu, și era vesel și liniștit ca tot-d'a-una.

— Eă n'am nici un interes să spun minciuni și mă mir ce însemnează mânia asta, răspuse Aristița.

— Ai să n'ai interes, asta nu-î treaba mea... Mai bine ai face cucoană Aristiță să te ocupi mai mult de dumneata și să lași pe cei-l'alți în pace. Dacă 'î chestia de vorbe, ar trebui să ieî seama ce se vorbește pe socoteala dumitale...

Cele-l'alte femei stăteau înmărmurite prin prejur și nu îndrăzneau să dică nici un cuvânt. In cea-l'altă odae se auzea într'una:

— Hait! ai sfeclit'o căpitane... eaca... popa... și ear popa de trei ori de-a rëndul.

Era glasul lui Hristea.

— Pe socoteala mea? întrebă Aristița. Tare ași vrea să știu ce se vorbește...

— Ai vrea să știi? Nu mă face că acusi spun tot... strigă Agripina infuriată.

— Cucoană Agripină! liniștește-te mă rog matale, întimpină Frăsina Alîmpici, încântată de cele ce se petreceau.

— N'ai decât să spui; nu'mi e frică că m'oiu roși... dacă'î pe-aceea, ași putea să spun și eă despre dumneata lucruri care nu ți-ar prea prii...

Din vorbă 'n vorbă, cucoanele ajunseră săși arunce vorbe groase 'n față.

— Trăește cu sub-prefectul...

— Il înșeală pe bărbatu-său cu Forăscu!

— Cucoană Agripină! madam Uluceanu!

strigaŭ cele-l'alte femei, silindu-se să le astâmpere.

Bărbații se sculară de la cărți. Alecu Negradi, care aŭdi cele din urmă cuvinte ale Aristiței, se sculă și dânsul repede și veni până în pragul salonului. Toată lumea tăcea. Femea lui Forăscu leșinase, ear bărbatul ei, galben și tremurând, trecu în altă odaie.

Petrecerea nu putea să mai dureze; peste vre-un ceas lumea se întoarse acasă vorbind despre întâmplarea din acea seară.

— Are să fie bocluc, dișe Bogoslov eșind.

— Cum n'a mai fost! adaose locotenentul Mihăilescu.

Săcultea se opri în uliță la vre-o sută de pași departe de casa lui Petreanu și aștepta pe doctorul Arghir. În curând sosi și acesta; fiind întunerec, el se lovi piept în piept cu substitutul.

— Aha! mata ești? te așteptam să'ți arăt eŭ... să vedem o să'ți mai bați joc de oameni așa fără nici un rezon...

Și mâna substitutului intrase deja în părul lui Arghir, care respuse cu vre-o două pumni la falci.

— Lasă de păr că te calicesc! striga doctorul, care ținea foarte mult la frizura sa.

Substitutul însă 'l trăgea mereŭ de chică și 'i mai dedea câte-un pumn, când în dreapta când în stânga.

— Vrei să mă desconsiderezi în ochii de-moazelei? Na! câine de cioclu!

— Am să 'ți fac proces tâlharule... răspundea Arghir lovindu-l cu picioarele.

Ei strigau, se batjocorea și loviturile deveneau tot mai dese și mai bine îndrăptate. Săcultea trăgea mereu pe dușman la dânsul, când, deo-dată, piciorul lui dădu într'o groapă astupată cu zăpadă; el alunecă într'ênsa urmat de doctor. Luna eșise de după un nor și privea, nepăsătoare, la cei doi luptători, cari voeau să se șteargă de pe fața pământului. Câinii începură a lătra prin împrejurime. După vre-o zece minute, zdrobiți de oboseală și înghețați de frig, ei se săturară de luptă și se îndreptară fie-care spre casă, unul în dreapta, cel-l'alt în stânga.

— Te-oiu prinde eă altă dată, strigă Arghir de departe, am să te jupoiu de piele.

— Am să te dau la câni.

Până târziu în acea seară și mult timp după ce toată lumea se culcase, Negradi se plimbă cu pași mari prin odaie, căutând să se desmeticească în mijlocul atâtor gânduri dureroase, a îndoielei și a mâniei care 'i umflase tîmplele și făcea să-î resune în urechi svâcnituri ca de ciocane.

Orî și cât de multe certe ar fi avut el cu nevasta lui și orî cât de supărat era pe dînsa de o bucată de vreme, totuși nu cre-

duce nici o-dată că Agripina ar fi putut să ajungă până a-î fi necredincioasă. Nu mai ţinea la ea, dar se simţi atins în demnitatea lui de bărbat, în cinstea lui de om respectat de toţi. Une-orî se resgândea; ştia cât de vorbăreţe şi de rătăcioase sunt femeile între ele şi'şi închipuea că cele ce spusese Aristiţa nu erau de cât nişte vorbe fără temei. Vermele îndoelii însă intrase în sufletul său şi, din acel minut, nu mai avu nici pace, nici odihnă.

VIII

Evenimentul însemnat al zilei, subiectul tuturor conversaţiilor, tema pe care se brodau variaţiuni nesfârşite, era cearta dintre Aristiţa Uluceanu şi Frăsina Alimpici. Cele două văduve rupseseră prietenia lor în mod făţiş; războiul între ele fusese declarat, mănua fusese aruncată, cartelul primit.

Aristiţa nu putea să mai aibă nici o îndoială că scena petrecută între dânsa şi Agripina, la serata lui Petreanu, fusese provocată de nenorocita ei rivală. Pentru ca orîce urmă de prieteşug să fie ştearsă între ele, Aristiţa înapoiă cucoanei Frăsinei toate «cadorile» pe care le primise de la dânsa; Frăsina la rîndul ei nu rămase, se 'nţelege, mai prejos: ea înapoiă chiar în acea zi un

sfesnic de argint pe care-l primise de la fosta ei prietină la anul nou, precum și două găini încălțate care-i fusese dăruite de diua ei.

A doua zi, ele se întâlniră la cucoana Nastasia Bogoslov, la care se dusesse să le caute în cărți; aci, de la cele de 'nteiū cuvinte, văduvele trecură la fapte...

— Mai pârât la Agripina!

— Iți plac păstrăviī dumitale? Poftim păstrăvi!

Și umbrelele lor, după ce descriau morisci fantastice prin aer, se abăteau cu furie când pe capul uneia, când pe spatele cele-lalte.

Cucoana Nastasia, speriată, se închina la icoane, pe când poetul Vasile se silea să le despartă. El nu reuși să le potolească decât după ce Aristița primi o lovitură care-i umflă un ochiū și după ce rivala ei, împiedându-se de un scaun, cădu la pământ.

— Mă miram eū de înțelesul cărților ađi dimineață, spuse cucoana Nastasia nepotului ei, după ce văduvele plecară: ceartă pentru un om de roșu... acum se lămuresc lucrurile...

Indată după cearta ei cu Aristița, Agripina trimise pe Hristea Cozmescu la prefect ca să-i facă un hatâr: să destitue pe Costică Uluceanu din funcția de vameș la Prisacani.

Peste dece zile, Costică primi de la ministerul de finanţe înştiinţarea să părăsească postul, rămânând ca el să fie «chemat mai târziu în altă funcţiune».

Uluceanu era tipul desăvârşit al parazitului naţional; în toată viaţa lui nu câştigase un singur ban, care să nu provină din visteria statului; în şcoală, fusese bursier până la vârsta de opt-spre-dece ani; apoi se strecurase prin nenumărate funcţiuni: copist, suprefect, ajutor de judecător, perceptor, învăţător... el nu avea altă ambiţie de cât aceea de a-şi face anii de serviciu, pentru a se retrage la bătrâneţe cu o pensioară. Nu-î mai rămânea de cât, la moarte, să fie îngropat cu cheltuiala Statului.

Uluceanu trecu imediat în opoziţie şi se alipi pe lângă grupul Buduşcă-Rugină, în jurul cărora se adunase toţi nemulţumiţii.

Afacerile lui Negradi mergeau din ce în ce mai rău; pe lângă toate nenorocirile, de vreodouă săptămâni, tovarăşul său din Galaţi nu mai dădea nici un semn de viaţă... Cuconul Alecu îi telegrafiasse în două rânduri fără a primi nici un răspuns... Era oare adevărat, ce se vorbea prin oraş, că Haim dăduse faliment?... Era cu neputinţă, de necredut şi totuşi un fior îl făcea să tremure, din cap până'n picioare, când se gândea că mai la urmă lucrul se putea întâmpla...

În aceste împrejurări sosi de la munte, moș Gavril, omul de încredere al lui Negradi. El ceru să vorbească numai de cât cu boerul.

— Ce ai să'mi spui? întrebă cuconul Alecu răstit...

Moș Gavril, după ce se scărpină în cap și tuși, povesti lui Negradi cum lucrurile mergeau foarte rău la moșie; grămăticii nu'și mai vedeaŭ de treabă, vechilul nici nu mai da pe la «cantilerie» iar Neculai Brusture, nu măi îndrăznea, din cauza unei certe ce avuse cu Toader Fulger, să mai meargă prin sat...

— Poftim! strigă Negradi plimbându-se înfuriat și strângând pumnii de mânie... Asta 'mi mai lipsia acuma... 'mi vine să'mi iaŭ lumea în cap... O să mă duc pe la munte și o să'i împușc pe toți ca pe niște câni...

Pe când cuconul Alecu era în culmea exasperărei, intră în odaie cucoana Nastasia Bogoslov...

— Lasă-mă cucoană! strigă el protopopesei... iar vre-o funcție, vre-o pensie... o să dau și deputăție și tot dracului...

Cucoana Nastasia rămase un moment nedumerită...

— N'am venit să'ți cer nimica... îți aduc din potrivă, o veste bună...

— Veste bună? M'am dăsvățat de mult cu veștile cele bune... S'auđim...

Cucoana Nastasia era cea mai vestită peți-

toare din Piatra; nici o căsătorie nu se putea face fără intervenirea saŭ cel puţin fără a se lua şi consiliul ei. Iscusită, discretă, dânsa era un mesager neîntrecut pentru asemenea treburi. Ei se datora căsătoria lui Marinescu cu Adela, căsătoria lui Guzman cu vara prefectului; la nevoie cucoana Nastasia se însărcina şi cu divorţurile : câte o intrigă pe ici pe colo... dar aceasta numai când măritişurile se împuţineaŭ.

Cucoana Nastasia venea cu o misiune delicată din partea lui Petreanu. Fiica acestuia, Profira, refuzase acum de curând mâna «bobocelului» Pietrei, a lui Sotir, cea mai bună «partidă» din oraş! Cuconul Lascarache era disperat. Profira fusese luna trecută de vre-o două ore în vizită la mătuşa ei, stariţa de la Varatec; nu cum-va «boaita» — cum îi dăcea Petreanu — vârise în cap fetei sale să se facă călugăriţă? Misterul fu pătuns însă în scurt timp. Desele visite ale Profirei la Maria şi o fotografie a lui Iorgu, pe care cuconul Lascarache o găsi într'o ăi în camera fiicei sale, îl făcură se descopere taîna...

Pentru nimic în lume Lascarache nu s'ar fi opus la cel mai mic capriciŭ al Profiriţei... Intr'o ăi aceasta îi ceru un poney; peste câte-va săptămâni soseaŭ de la iarmarocul de la Fălticeni două poney negri, de-o frumuseţe rară şi de la Jean, din Bucureşti, un paner uşor, elegant... vroia Profira pe Iorgu?...

nimic mai ușor; cu averea sa nimic nu'i era cu neputință. Va cumpăra și pe Iorgu, după cum cumpărase poneii și panerul.

Negradi primi cu o nespūsă bucurie vestea protopopesei.

— Spune-î lui Lascarache că sunt încântat... din parte'mi le dau copiilor bine-cuvântarea mea cu amândouă mâinile.

Alecu vedea în căsătoria dintre Iorgu și Profira o punte de scăpare pentru dânsul, în mijlocul nenorocirilor cari căduse ca grindina asupra lui. Dacă această căsătorie se va face, el putea desigur să se împrumute de la Petreanu cu șapte sau opt mii de galbeni... înlătura ast-fel strimtorarea pe care o vedea apropiindu-se în fie-care di tot mai mult de dânsul...

Indată după plecarea cucoanei Nastasia, Negradi chemă pe Iorgu și se închise cu el în odaie.

Alecu întrebă mai întâiu pe fiul său dacă s'a însănătoșit pe deplin și dacă era în stare să se întoarcă la munte spre a se pune din nou pe lucru.

Iorgu declară că era gata să plece peste o săptămână.

— Ori-cum fie, ađi său mâne are să trebuiască să te întorci; după cât ved eu însă, mi se pare că nu'ți prea place să stai la țară; de aceea am găsit un mijloc să'ți fac pe placul tău, să te scap de munte...

Iorgu stătea în picioare; se uita țintă la tatăl său.

— Nu înțeleg, răspunse dânsul.

— Am de gând să te însor... cu o fată bogată...

— Ași fi curios să știu și eu cu cine, ori cât de puțin interesat m'ai crede că sunt în chestie...

— Lasă vorbele la o parte; trebuie să fi aflat, prin casă, că Petreanu vrea să te aibă drept ginere și că, de hatărul meu, are de gând să mărească zestrea fetei cu cinci mii de galbeni; iată ce vream să'ți spun, scurt și fără încunjur; nu mă îndoiesc că lucrul îți face plăcere...

— Imi face plăcere că te interesezi de mine... Cât despre fiica lui Petreanu, ar putea tată-său să-i mărească zestrea nu cu cinci mii, dar cu cincizeci de mii de galbeni, eu tot nu ași lua-o.

— Ai nebunit?

— Nu am nebunit de loc și știu foarte bine ce vorbesc; eu nu sunt marfă de vânzare...

— Și eu îți spun că trebuie să iai numai decât pe Profira; ai să aibi banii tăi și mă scapi și pe mine de-o mulțime de buclucuri... le cunoști destul ce să ți le mai însir... cred că de astă dată, cel puțin, ai să mă ascuți.

— Sunt gata să te ascult în ori-ce, numai întru cât privește însurătoarea mea, nu. Poți

să-mi ceî vieața dacă voești, dar consciința, dar inima...

— Nu ești în toate mințile astăzi ; îți cade norocul în palmă, și tu, ca un năuc, fugi de el ; crezi că are să ți se mai arate așa prilej ? nici odată !... Mie-mi trebuie să ieî numai decât pe Profira ; de aceea fii bun și te gândește și să-mi dai răspunsul hotărît mâine dimineață ; dacă nu ai de gând să faci ce-ți cer eu, cu mine ochi nu o să mai dai cât vei trăi tu...

— Răspunsul meu l'am dat și nu am nevoie să mai mă gândesc...

— Bine, bine... vom vedea... vom vorbi mâine dimineață.

Negradi rămase pe gânduri, ascundându-și cu greu mânia în potriva fiului său. Cum ! și acest noroc neașteptat se ducea în vânt ? Și fiul său, în loc să caute a se împăca cu dânsul, insurându-se cu o fată bogată, se arăta mai neascultător decât tot-d'a-una?... Nu, nu, până aici...

A doua-zi dimineață, Negradi intră în camera fiului său... acesta lipsea... Patul era deja făcut ; unde putuse el să meargă atât de timpuriu ?

Alecu mai aștepta o oră, două ; se făcu vremea dejunului ; Iorgu nu se întoarse. Dumitrache nu veduse pe băeat din ajun. Servitorii nu puteau da nici o deslușire. Sin-

gur portarul întâlnise pe Iorgu, pe la miezul nopții, urcându-se într'o droșcă, care'l aștepta la poartă; cuconășul luase un geamantan mare cu dânsul.

Nu mai încàpea nici o îndoială:

Iorgu părăsise căminul părintesc, infruntase încă o dată voința tatălui său.

— Blestem pe capul lui, ticălosul și nemernicul, striga Negradi smulgându'și părul... M'a nenorocit, m'a sērăcit... Afurisit să fie câte ȃdile o mai avea...

Când se întoarse în biuroul său, Alecu găsi o scrisoare pe masă. El se repedi asupra ei și o deschise, cu mâinile tremurânde... ce putea să'î scrie, mizerabilul?

Dar nu era scrisoarea fiului său... era o scrisoare anonimă.

Pe patru pagini mărunte erau destăinuie pe larg relațiile Agripinei cu Forăscu.

Scrisoarea enumera date, cita cuvinte, povestea fapte, care, reamintite lui Negradi, îi reîmprōspătaū, ca într'un cadru luminos, impresiunii confuze din trecut.

Gesturi și semne neînțelese îi apăreaū acum, în viziunea lui exagerată, în care toate amănuntele luaū proporții extraordinare, pline de intenții insultătoare la adresa lui; auȃea par'că intonațiile vinovate ale unor cuvinte ce i se părușe indiferente; vedea înaintea lui, ca o aparițiune, care'l urmărea pretutindenī, figura ironică, batjocoritoare, a lui

Forăscu, privirea sa șireată, nasul lui subțire, favoritele sale 'n vânt... și, închidând ochii pentru a scăpa de această obsesiune, figura avocatului i se arăta mai deslușită, mai ironică, mai batjocoritoare...

Era adevărat deci ceea ce spusese Aristița la serata lui Petreanu...

Și această femeie perdută, după ce-i furase cinstea, îl împingea acum la ruină... Iorgu nu putuse să plece decât sfătuit de dânsa, cu bani dați de dânsa, și această plecare însemna pentru Negradi, dacă nu ruina deplină, de sigur însă începutul strimtorărei. Haim dăduse faliment, lucrul era astăzi pozitiv. Cuconul Alecu vedea acum, ca într-o oribilă halucinație, pe Wortmann de o parte, pe Păsăreanu de alta, cum îi rupeau bucăți întregi din moșiile sale, cum îi smulgeau pădurile, îi risipeau hambarele și-i sfărmau ferestrele...

— Ce ai făcut cu Iorgu, femeie mârșavă ce ești? strigă el Agripinei, eșindui-i în cale, infuriat ca un tigru rănit.

Iorgu era acum blocul de aur, căseta prețioasă, care cuprindea o avere întreagă, un fel de comoara imensă, pe care o mână nebună ar fi aruncat-o în fundul Bistriței.

Agripina, înspăimântată, făcu un pas îndărăt...

— Răspunde, că sunt în stare să te omor! urmă Negradi, cu ochii injectați de sânge...

— L'ai alungat, a plecat... şi-a luat băiatul lumea în cap... cum o să ne-o luăm cu toţii...

— M'ai nenorocit, smintit'o, strigă cuconul Alecu; după ce ți-ai pierdut demnitatea, după ce ai făcut casa mea de batjocură, acum ți-ai pierdut şi minţile...

— Nu înţeleg ce yoeşti să ȃici! răspunse Agripina, devenind, deodată, galbenă ca o făclie. Cuvintele lui Negradi o lovise, ca o săgeată, drept în inimă... bărbatul ei, ştia deci totul... şi totuşi i se părea că nu e vinovată, că greşala ei nu era decât urmarea firească a purtării barbare a soţului ei... aceasta putuse s'o oprească de pe povârnişul pe care alunecase; încăpăţânat, orb, densul nu-i întinsese însă o mână de ajutor. A cui era vina?

Intr'o clipă de revoltă, ea voi să destăinuiească totul, înfruntând, prin mărturisirile cele mai complete, muştrările şi mânia lui Negradi... era o rezvrătire a întregii sale vieţi, o protestare a tinereţii sale pierdute, a iluziilor sale risipite, a tuturor fibrelor sufletului său, încordat în căutarea unor senzaţiuni, pe care le întrevăduse fără a le putea dobândi... Ei da, era amanta lui Forăscu! Aceste cuvinte îi veneau pe limbă şi-i ardeau buzele... o secundă încă şi confesiunea era să fie deplină... dar această încordare a voinţei sale nu ţinu decât un moment; ea urmă comedia începută, până la sfârşit, faţă

cu omul pe care 'l considera ca pe un dușman neîmpăcat.

— Nu înțelegi? urmă Negradi ridicând glasul; voești să vorbesc ca să înțelegă toată lumea și să te fac de risul tuturor?

— Eū nu mă simt vinovată de nimic... fă-te și de ris, dacă-ți place.

— Nu știū cum mă stăpânesc încă de... strigă Negradi, mai infuriat încă și apropiindu-se de Agripina.

— Voești să mă lovești? Poftim! zise aceasta din urmă cu un aer provocător. Poftim! fă și mișelia asta...

— Femeie ticăloasă ce ești! urlă Negradi repeșindu-se asupra Agripinei și apucând-o de gât. După ce 'mi-aî necinstit casa, în loc să te ascunzi în fundul pământului, mă și înfrunți...

Dimitrache, atras de strigătele Agripinei îi sări în ajutor, și cu multă greutate izbuti să o scape din mâinile fratelui său. Negradi, cu ochii încruntați, roșiū la față, spumegând de mânie, alergă după dēnsa în sofragerie, răsturnēnd mese și scaune și aruncând cu farfurii și cu sticle...

Maria căduse în genunchi înaintea tatălui său; ea își frângea mâinile, conjurând pe Alecu să se liniștească... Prezența fiicei sale, singura ființă care părea că mai ține la dēnsul, îl opri un moment în loc. Negradi făcu, fără de voe, câți-va pași înapoi...

deodată însă, dânsul sări din nou, ca şi cum ar fi călcat pe o viperă...

La uşa de la intrare, el intrevăduse figura ironică, batjocoritoare a lui Forăscu. Acesta, asigurat de Cozmescu că Negradi nu băgase în seamă cuvintele Aristiţei, se prezenta la Negradi pentru a se înţelege în privinţa procesului cu Păsăreanu ..

Cuconul Alecu se repezi ca un taur înaintea lui :

— Ce cauţi aci, tâlharule?

Forăscu, înpăimântat, înşiră două-trei vorbe fără înţeles.

— Şi tu te-ai pus pe capul meu? Ține, canalie! răcni Negradi lovindu'l cu palmele peste obraz. Aici, săriți Ion, Vasile!

Duoi argați alergară din fundul curţii.

— La pământ! așa! ticălosul! Dați-i! urla Negradi călcându'l cu picioarele.

Lumea începuse să se adune la poartă; la toate ferestrele caselor vecine se ivise capete...

Mai mulți trecători, atrași de strigătele avocatului, alergară din toate părțile și-l scoaseră din primejdie.

Avocatul avea fața și mâinele pline de sânge. El fu pus într'o trăsură și întovărașit de un vecin până acasă.

Negradi se întoarse în odaie la el, și, după ce trase ușa cu tărie după dânsul, cădu într'un fotoliu; din când în când el își trecea mâna

pe frunte ; limbi de foc îi ardeau par'că creurul ; urechile îi țiuiau și'l făceau să tresară în fie-care moment ; i se părea că bēuse o otravă care lucra încet, dar sigur, care 'i amorteaa simțirile, nelăsându-i ca urmă de viață decât o imensă durere... o idee fixă, vagă, de care nici nu-și mai dădea bine seamă... nu mai știa de ce și pentru ce, avea însă simțimēntul confus al unei mari nenorociri.

Cuconul Dumitrache căuta să-l liniștească.

— Se poate să faci așa poznă Alecule? vino'ți în fire omule... ce cređi tu toate minciunile câte se plimbă prin oraș...

Negradi nu mai putea răspunde Ochii i se întorceau în cap, limba sa bolborosea cuvinte neînțelese, fața și mâinile i se învinețise...

— Pentru Dumneđu, ce ai Alecule? strigă Dumitrache cuprins de desperare... Săriți! Agripino! Mario! săriți cu toții... un doctor...

Și bētritul, palid și tremurând, sdrobit și dēnsul de atâtea emoțiuni teribile, cădu pe un scaun lângă fratele său.

Moș Gavril alergă în grabă și aduse pe doctorul Burdea, de la spitalul de la Neamțu, care din întâmplare se afla în acea ți în oraș.

Starea bētritului era foarte gravă. Doctorul nu putea să se pronunțe până a doua ți... Negradi nu cunoștea pe nimeni... el făcea numai, din când în când, câte un gest ca și cum ar fi voit să alunge pe cine-va de lângă dēnsul.

IX

A doua zi se respândi în oraş ştirea că Negradi încetase din viaţă. Fie-care povestea amănunte pozitive în privinţa morţii sale ; unii indicaū chiar ora exactă când cuconul Alecu işi dăduse sufletul.

De dimineaţă încă sosiră o mulţime de cunoscuţi şi de prieteni ai casei : prefectul Grozăveanu, deputatul Guzgan, Sotir, Săcultea... Hristea Cozmescu îi introducea, pe rînd, în salon, şi le povestea întemplantarea. Părintele Mihalache Prapur, însoţit de un diacon şi de două dascăli venise într'un suflet... iată o înmormântare cum o visa el de mult ; murise, în sfîrşit, un creştin mai dihaiū ! Făclierul Sava veni şi dînsul să se înţeleagă asupra grosimei şi numărului lumînărilor ce trebuia să aducă...

Din fericire însă Negradi nu murise. Doctorul Burdea asigura chiar că dînsul va putea să scape cu viaţă, dacă va fi ferit de noii emoţiuni... Natura lui de fer, nervii săi oţeliţi, rezistase teribilei lovituri ce primise... o a doua lovitură însă trebuia neapărat să-i fie fatală.

Negradi se schimbase atît de mult, în două zile, în cât de abia l'ar mai fi putut recunoasce cine-va ; figura lui se lungise, ochii săi erau şterşi, căutătura lor fixă, buzele

subțiate și vinele; el își plimba din când în când privirea de la Maria la Dumitrache; în două rënduri, Agripina veni lângă dânsul; el îi făcu semn să se îndepărteze. De abia după vre-o săptămână, cuconul Alecu putu să își mai vină în fire; el nu putea pronunța însă de cât câte-va cuvinte; partea stângă a trupului părea a fi cu totul paralizată...

In casă nu mai era nici un ban.

Câte-va mii de galbeni periseră în nenorocirea de la Galați, și de la munte, Lepsișchi scria că nu are în ladă nici măcar zece galbeni.

Agripina avea strânși de o parte câte-va sute de galbeni, dar îi dăduse lui Iorgu, la plecarea acestuia.

Cu câte-va zile înainte, Iorgu primise din streinătate, o scrisoare care avuse darul să-l neliniștească în cel mai mare grad.

El alergă numai decât, după primirea scrisorei, în tot orașul, pentru a găsi o sumă mai mare de bani; toate alergările sale însă fură zadarnice și, în cele din urmă, el se adresă Agripinei, conjurând'o să'i vie în ajutor.

— Trebuie să plec... trebuie să plec... spunea el Agripinei, cuprins de desperare... nu mai sunt stăpân pe mine, nici pe viitorul meu... am legat soarta altei ființe de soarta mea, — și acum, un eveniment apropiat strânge și mai mult legătura dintre noi... trebuie să plec.

În urma convorbirei ce avu cu părintele seŃu, Iorgu deveni Ńi mai stăruitor. El declarase Agripinei că dacă nu va putea se plece chiar în acea seară, va pune capet ȃilelor sale, Ńi, spunend aceasta, densul aręta un revolver încarcat.

Solomon Wortmann, căruia Negradi nu-i mai putea înlesni afacerea cu spitalul din Piatra, ceru să i se plătească dobęnda banilor împrumutaŃi de la densul Ńi cele câte-va poliŃi subscrise în timpul din urmă pentru nevoile casei.

Solomon se jura că nu mai putea aştepta o sigură ȃi; pretexta că Ńi densul are plăŃi mari de făcut Ńi că nu voia să pătească ca Haim de la GalaŃi. El dădea în acelaş timp a înŃelege că dacă nu va fi plătit imediat, cu multă părere de rău, va fi nevoit să recurgă la un secestru. Pentru ca lucrurile însă să nu ajungă aci, ca un vechiu Ńi sincer prietin al familiei, densul propunea lui Dumitrache Ńi Agripinei să vędă o moşie a lui Negradi, Tulcanii de pe Bicaz. Solomon cunoscea chiar pe o persoană care era dispusă să dea un preŃ convenabil, nu tocmai mare, dar în sfârşit, în împrejurările de faŃă ori-ce sumă, de unde ar fi venit ea Ńi cu ori câte sacrificii, nu era de despreŃuit. Cumpărătorul, Hristea Cozmescu, care pentru moment se găsea Ńi densul strâmtorat — aşă pretindea Solomon — era dispus să ia moşia mai mult pen-

tru a face un serviciu familiei Negradi, la care ținea atâta, decât pentru a realiza un câștig.

Hristea Cozmescu asigura și dânsul că făcea un imens sacrificiu și aceasta numai de hatârul lui cuconul Alecu.

Peste câte-va zile, Negradi fu pus în curentul teribilei situațiuni. Contrar însă așteptărilor fratelui său, dânsul nu manifestă o mare întristare când i se pomeni de vinderea moșiei. O nepăsare adâncă îi coprinsese sufletul. Cupa amărăciunii fusese golită până la sfârșit; ce ar mai fi putut să-l amărăscă mai mult? Nenorocirea sa era deplină, iremediabilă. Nimeni în lume nu putea să i-o mărească. Alecu se aștepta, resignat, la toate calamitățile... Așa voise, se vede, Dumnezeu și cu fatalismul unui vechi boer, incult și bigot, el aștepta ca Providența să-și execute decretul sale...

El iscăli, cu ochii pe jumătate închiși, toate actele pe cari i le presintară Solomon și Cozmescu. Tulcanii fură vânduți pe jumătate din valoarea lor.

Acum nu-î mai rămânea lui Negradi de cât Luncești. Procesul cu Păsăreanu amenința însă să-î răpească și o parte din această moșie.

În mijlocul atâtor suferinți, Negradi așteptase moartea în liniște, dar marea mângâitoare, după ce păruse că voește să se o-

prească o clipă, în eterna ei călătorie, îşi urmă drumul înainte fără a se opri la densusul şi acum, la fie-care revoltă a constituţiei sale robuste, la fie-care opintire a întregii sale fiinţe în potriua boalei, la fie-care renaştere a simţirilor sale amortite, el recăpăta tot mai mult conştiinţa nenorocirilor care se abătuse asupra lui, întrevedea grozavele lupte, încercările cumplite care-l aşteptau într'un viitor apropiat.

De la îngrozitoarea scenă petrecută a doua zi după plecarea lui Iorgu, Agripina nu mai văduse pe Forăscu. Acesta, în urma maltrătarilor ce suferise, fusese nevoit să stea vre-o trei săptămâni în casă. Ceea-ce despera însă pe avocat, nu era atâta nici ofensa suferită, nici scandalul întemplat — scandal de care vorbise şi ziarele din capitală, — nici procesul de divorţ cu care 'l ameninţa Safta, care aflase însfârşit totul, ci transformaţia operată în figura sa. Forăscu fusese nevoit să 'şi taie favoritele şi—ceea ce era şi mai grav—nasul, faimosul lui nas, subţire şi ascuţit, era turtit, lăţit. Nimeni nu ar mai fi recunoscut fina şi şireata figură a primului avocat din Piatra, în această piftie diformă...

Agripina era în curent, prin Cozmescu, de cele ce se petreceau în casa avocatului. Acesta jurase să-şi răsbune în potriua lui Negradi.

— Am eu cu ce să-l frec pe cuconul Alecu,

spunea Forăscu lui Hristea. Toate actele dumisale, în procesul cu Păsăreanu, sunt la mine... O să vadă dumnealui!

Maî nenorocită și maî tristă însă de cât toți era Maria.

Scenele îngrozitoare la care asistase, fuga lui Iorgu, boala lui Negradi, păcatul Apripinei, ruina care bătea la ușa lor, produsese în sistemul ei nervos, atât de fin și de delicat, o sdruncinare cumplită.

La cel maî mic sgomot, la cea maî mică neliniște în casă, nervii ei, întinși peste măsură, ca niște coarde gata să se rupă, erau cuprinși de niște vibrațiuni dureroase, care o făceau să sufere un adevărat martiriū.

Și pe lângă toate aceste chinuri, de la plecarea lui Iorgu, Maria nu maî primise nici o știre de la Valerianu...

Ce putuse să devină Leon în acest lung interval? Nici un semn de viață, nimic. Putuse dînsul s'o uite cu desăvêrșire, să-și calce cuvîntul, după ce aprinsese în sufletul ei o dragoste atât de viue, după ce pâruse că, pentru vecie 'și legase inima de inima ei?

Intr'un moment de slăbiciune, când i se păru că totul se prăbușește în jurul ei, după scena teribilă dintre Negradi și Agripina, Maria trimise lui Valerianu o scrisoare des-nădăjduită.

Trecuse zile şi săptămâni însă, şi nu primise nici un răspuns.

Totul era sfârşit.

X

Opoziţia ridică din zi în zi capul; fostul primar Buduşcă grupase în jurul său pe toţi slujbaşii daţi afară, pe toţi nemulţumiţii. În fie-care seară grupul său se aduna într'una din sălile cafenelei «La cetatea Neamţului»; acolo, în faţa unei litografii reprezentând scena faimoasă dintre Stefan cel Mare şi muma sa, la porţile cetăţii, Stefanache Rugină, urcat pe un scaun, arunca cele mai îngrozitoare acuşaţiuni la adresa prefectului şi a guvernului...

În peretele pe care era atârnată litografia, la spatele acesteia, poliţia practicase o gaură şi, un comisar, postat în camera de alături, cu urechea la zid, asista astfel, fără a fi văzut de nimeni, la toate conciliabulele opoziţilor.

Costică Uluceanu era însărcinat, în special, cu trimiterea corespondenţelor la ziarele din capitală şi cu redactarea scrisorilor anonime, care se expediau regulat miniştrilor. O corespondenţă, adresată în timpul din urmă ziarului «Virtutea Română» din Bucureşti şi în care erau date pe faţă hoţiile comise la pri-

mărie de Hristea Cozmescu, produsese un mare sgomot în cercurile politice.

Noul primar al Pietrei era acuzat, pe față, între altele, că din lemnele destinate localului comunei oprise pentru dînsul opt stîneni, că-și pietruise curtea cu holovani cum-părați pentru stradela «Baiaderelor» că luase pe sub mână, în înțelegere cu Solomon Wortmann, întreprinderea acciselor și a iluminatului, că împrumuta cu dobîndă uzurară banii orașului, în folosul său personal și că, la urmă, pentru a ascunde toate aceste fărde-legi, falsificase toate registrele comunei...

«Virtutea română» își veduse tirajul său urcându-se în mod considerabil în urma publicării acestor corespondențe, sub titlul imprimat cu litere cât gîndacul: *Hoțiile de la Piatra*.

«Hoțiile, jafurile, potlogăriile, escrocheriile, pungășiile, delapidările, borfășăriile și tîlhăriile banditului din Piatra se țin lanț. Haiducul fură și guvernul tace; orașul este prădat, ruinat și primul ministru închide ochii... Ce regim de canale!... Până când toate aceste mișelii?... Vrea cabinetul să punem mîna pe pușcă și să eșim în stradă? Să ne-o spună! Dar atunci să se știe că nu noi vom fi răspunzători de sîngele vărsat... nu noi vom putea fi acuzați că am dat prilejul streinilor să strige, rinjînd de bucurie: *Finis Romaniae*!»

Ast-fel termina «Virtutea Română» unul din articolele ei de fond, în care, la urmă, făcea o comparaţie între administraţia mizerabilă a lui Cozmescu şi «oblăduirea părintească» a lui Buduşcă.

Prin cercurile bine informate însă din Piatra se pretindea că Buduşcă, pe timpul gospodăriei sale, se folosise de construirea cazărmei pompierilor pentru a'şi repara din temelie casele sale din strada Titu-Liviu.

De curând, un deputat din opoziţie făcuse în privinţa cestiunii de la Piatra, o interpellare care avu un mare răsunset. Guvernul, faţă cu mişcarea opoziţionistă, care creştea atât în camere cât şi 'n ţară, fu nevoit să rânduească o anchetă parlamentară. Raportul comisiunii de anchetă, compusă în majoritate din membri de ai opoziţiei, fu defavorabil lui Cozmescu. Nici prefectul, nici ministrul nu mai puteau face nimic pentru a scăpa pe protejatul lor; Hristea fu dat în judecată şi trimis înaintea juraţilor.

Primarul 'şi luă de apărător pe Mitică Forăscu, care făgădui prietenului său că va face minuni pentru a'l scăpa. Favoritele avocatului mai crescuseră în timpul din urmă; nasul lui era însă pierdut, pierdut pentru tot-d'una...

Primul lucru însă de care Hristea îngriji, fu de a se pune în relaţiuni cu membrii comisiunii juraţilor.

Din nenorocire pentru dânsul, între jurații căzuți la -sortți, erau foarte mulți partizani de ai opozițiunei : însuși Budușcă, neîmpăcatul său dușman, era pe listă ! Se puteau, ce e drept, recuza câți-va dintr'ênșii, dar ori cum primejdia nu era cu totul înlăturată...

În acest timp Grozăveanu fu chemat de ministrul de interne, la București. «Afacerea de la Piatra» luase proporțiuni îngrijitoare. Opoziția 'și concentrase toate puterile asupra acestui punct slab al regimului ; o condamnare a lui Hristea echivala cu o condamnare a partidului de la putere... Primarul trebuia deci scăpat, scăpat cu ori-ce preț...

În ziua judecâței, sala cea mare a primăriei, unde curtea cu jurați își ținea ședințele, de abia putea cuprinde lumea venită din tot județul pentru a asista la acest proces faimos. Procurorul general de la Iași susținea acuzațiunea ; în public se vedeau și multe figuri streine : erau membri de ai opozițiunei, veniți din capitală ca să fie de față la această interesantă partidă, în care se juca soarta guvernului...

Hristea Cozmescu, palid și abătut, stetea pe banca acuzaților, în acest locaș al primăriei, unde, cu câte-va luni înainte, dânsul tronase ca un stăpân absolut. La spatele său, Mitică Forăscu, purtând o pereche de ochelari, cari mai ascundeau puțin diformitatea

nasului său, răsfoia cu băgare de seamă un voluminos dosar...

De o-dată o mişcare adâncă se produse în public. Preşedintele scosese din urnă numele neimpăcatului Buduşcă, şeful opoziţiunii din Piatra.

Toată lumea se aştepta ca Cozmescu să avocatul său să strige: Recuz!

Cozmescu însă stătea cu capul plecat, confundat în gânduri iar Forăscu răsfoia mereu dosarul.

Preşedintele scoase apoi numele lui Ştefanache Rugină, alt duşman de moarte al guvernului.

Acusatul şi apărătorul său tăcură din nou. Ast-fel fură scoase din urnă şapte nume de adversari ai regimului, fără ca Forăscu să-şi ridice ochii de pe dosare...

Ce putea să însemneze această atitudine neexplicabilă a lui Cozmescu? Ținea dânsul să fie condamnat cu ori-ce preţ?

Numai cinci din cei doi-spre-zece juraţi erau amici ai prefectului: Gavril Bursuc, Costea Smochină, unicul librar al Pietrei, Cigulea, vestitul jucător de cărţi, poetul Vasile Bogoslov şi făclierul Sava.

Condamnarea lui Cozmescu părea sigură, inevitabilă.

Mitică Forăscu făcu minuni de elocuenţă; vocea sa, devenită acum puţin nazală, era mai puţin răsunătoare ca înainte; totuşi ple-

doaria avocatului curgea limpede și convin-gătoare...

Acolo însă unde Forăscu se întrecu, fu la sfârșit, într'o perorațiune nerezistibilă :

«Voi părinți de familie, în pieptul cărora bate o inimă caldă și generoasă, avea-veți oare curajul să lăsați fără nici un sprijin soția nenorocită, copilașii desperați ai acestui bărbat valoros, al acestui cetățean model, fală a anticei noastre urbi? La țipetele infernale ale copiilor, la șiroaiele de lacrimi ale unei mume care se află pe patul morții — șiroaie care, fie dis în treacăt, dacă s'ar aduna la un loc, ar putea face o baltă imensă — care inimă, fie ea chiar de piatră, ce zic de piatră? de fier sau de oțel, nu se va putea îndupleca? și apoi, domnilor jurați, nu vă gândiți domniele-voastre că aveți o mare răspundere și că într'o di puteți să vă înfățișați înaintea celui de sus?»

Aci Forăscu făcu o pauză și ridică mâna spre cer. Intreaga adunare, urmându-i gestul, își îndreptă privirile spre tavan.

Când avocatul termină, un fior trecu prin inimile tuturor. Era un simțiment general că cu toate sfortările lui Forăscu, jurații, în majoritate dușmani de moarte ai lui Cozmescu, trebuiau neapărat să condamne pe acesta pentru crima de fals în acte publice... și apoi hoțiile primarului erau vedite și dovedite cu prisosință.

Mare fu însă mirarea tuturor când Buduşcă, primul jurat aduse un verdict negativ.

Publicul rămase un moment înmărmurit...

Achitarea lui Cozmescu era ceva neînţeles, neexplicabil, un mister pe care cei mai isteţi se încercau în zadar să-l pătrundă...

La clubul guvernamentalilor din localitate se arborase, în semn de izbândă, drapelul tricolor iar la primărie se făcu iluminatie.

În capitală, opoziţia era consternată. Arma cu care ea se încercase se restoarne regimul, îi scăpase din mână...

Acum diarul guvernamental «*Apărătorul poporului*», răspundea cu vigoare «calomniilor şi uneltirilor infame» ale opoziţiei:

«Justiţia populară, prin urmare opinia publică însăşi, prin ce are dânsa mai pur şi mai desinteresat, se însărcinase să restabilească adevărul, denaturat de o bandă de postulanţi şi de mofluzi, cari nu mai respectau nimic, nici cinstea, nici patriotismul, nici marele servicii aduse cauzei publice... Verdictul opiniunii publice era cu atât mai zdrobitor pentru această bandă cu cât majoritatea juraţilor din Piatra era compusă din amici ai opoziţiunii. Nici chiar aceştia, cu toată dorinţa lor, nu putuse descoperi măcar cât negru sub unghie în sarcina onorabilului şi activului primar al Pietrei, d. Cozmescu».

O săptămână după achitarea lui Cozmescu, Costică Uluceanu fu reintegrat în funcţia de

vameș la Prisăcani, Ștefanache Rugină redobândi postul său de la percepție iar Budușcă primi ca resplată președinția comitetului permanent.

Prefectul Grozăveanu fu călduros felicitat de primul-ministru pentru chipul abil cum condusesse toată această afacere, pentru tactul și discrețiunea cu care știuse să negocieze cu membrii opozițiunii achitarea lui Hristea.

Cucoana Raluca nu fu în stare să reziste emoțiunilor pe care i le pricinui procesul soțului ei. Fie-care clipă acum o apropia tot mai mult de sfârșitul vieții. Intr'o caldă dimineață a lunei Marte, capul ei i se aplecă pe umăr ca și cum ar fi voit să doarmă: adormise de somnul cel vecinic.

— Așa a vrut, Dumnezeu, spunea părintele Mihalache Prapur, care alergase în goană îndată ce fu înștiințat de Cozmescu. Știe el ce face! Am putea să ne sclifosim ani întregi, degeaba! S'a dus, s'a dus și pace bună...

Unele cucoane de prin mahala, ca să dovedească cât au ținut la Raluca, se văitaă în gura mare :

— Of! of! of! sërmana femeie... să'și lase copiii și bărbatul și să se stingă așa ca o luminare... Ce păcat! Off!

Cucoana Nastasia Bogoslov dojenea pe prietenele sale că nu sciaă să jelească cum se

cade. — Să vă arăt eu cum să plângă un mort, spunea dânsa.

— Scoală Ralucă! țipa văduva protopopului cât putea. Scoală!! Nu o să te duci de la noi, că nu te lăsăm... nu te lăsăm...

Cucoana Nastasica îngriji de toate cele trebuitoare pentru îngropare; ea priveghia scaldarea moartei, găteala ei, precum și cumpărarea de testemele și de luminări; se tocmi cu pitarul Chiriac pentru patru mari colive și câte-va sute de colaci mari și mici. Afară de părintele Mihalache Prapur cu diaconul și dascălul seșu, mai fură chemați pentru îngropare și preoții Matei și Sofronache, așa cum se cuvenea unui mort cum se cade. În sfârșit, părintele Mihalache era mulțumit: murise — și de astă-dată d'a binele — un creștin mai dihaiu!

A treia zi, de dimineață, clopotele începură a suna pe la biserici; o mulțime de clopote mai mici sbârnăiau fără răgaz și, prin zinghenitul lor asurđitor, se audea mai rar și glasul grav și cumpătat al clopotelor mari...

Lumea începuse să se adune în casă la Hristea, care stetea gânditor într'o odaie din fund; mai mulți prieteni 'l înconjură și căuta să 'l întărească împotriva nenorocirei ce 'l lovise.

Curtea era plină de oameni; în mijlocul celor patru colive aduse pe tave erau implântate luminări groase iar pe lângă colaci erau

puse bețe cu pomi; lumînări mai subțiri, legate cu testemele se împărțeau la preoți și dascăli; în fundul curții o droaie de cerșetori, își smulgeau unul de la altul prapurele și se certaă între dênșii. În acest timp sosise și muzica primăriei, alcătuită din patru țigani, trei nemți, un ovreiū și trei unguri, sub conducerea capelmaistrului Matzovetzsky.

Preotul însărcinat să citească stâlpii la căpătâiul moartei se sculase și cea-l'altă preoțime se adună împrejurul sicriului, pentru ictenie.

Vaetele copiilor, a neamurilor, a prietenilor și acele ceva mai moderate ale lui Hristea, nu împiedicară pe ciocli să ridice sicriul și să-l scoată în curte peste pênza întinsă pe pragul ușei. În curênd tótă lumea eși afară; prapurele și colivele se puseră în mișcare, muzica începu să cântă un marș funebru și preoții, îmbrăcați în veștinte aurite și cu lumînările în mână, să precedeze pe moartă. Pe la rêsântii, convoiul se oprea pentru prohod și atunci plânsetele reîncepeau și mai tare. Cucoana Nastasia striga mereu:

— Staî Ralucă, nu pleca că nu te las!

Și convoiul se punea din nou în mișcare. Peste vre-o jumătate de oră, moarta fu adusă la biserică, în curtea căreia se opri muzica și unde aștepta o mulțime de lume. După prohod și cântarea vecinicei pomeniri, sicriul fu adus la groapă, scoborît înăuntru,

stropit cu vin, şi ceremonia se sfârşi prin cuvintele obicînuite : «Pecetluim această groapă până la a doua înviere» !

Impărţeaua pomenilor se termină printr'o bătae cumplită între calici.

După ce şi plăti tributul său de durere, Hristea, întărit de sfaturile părintelui Mihalache şi a cucoanei Nastasia, se convinse că e zadarnic de a se mai întrista cine-va pentru un lucru hotărât de cel atotputernic. Aşa fusese scris şi lucrurile nu mai puteau să se schimbe... Mai mulţi prieteni chiar, vedîndu'l cam galben la faţă, 'l sfătuiră să mai iasă prin lume, ca să poată găsi, dacă nu uitarea nenorocirei ce'l lovise, cel puţin o mângâiere...

Hristea nu mai şedea de loc acasă ; în adevăr, spunea dînsul, putea el să privească, fără a resimţi o nesfârşită durere, odaia unde se stinsese pentru vecie tovarăşa tinereţii sale ? De aceea 'l întelneai pretutindenea : la Marinescu, la Iascarache Petreanu, dar mai cu seamă la Alecu Negradi. Cu tot procesul său, el era primit în toate casele cu cea mai mare bucurie, ca şi cum, prin verdictul juraţilor, ar fi dobîndit un certificat de virtute.

Negradi nu părăsise încă patul. Doctorul Burdea, care venea în fie-care săptămână să'l vadă, nu'i îngăduia să se scoale până la jumătatea lunii Aprilie. Paralizia dispăruse,

dar cuconul Alecu simția încă o greutate, o osteneală cumplită în tot corpul...

— N'a vrut să mă ia Dumneșeu, spunea dânsul lui Cozmescu. Acum iar trebuie să mă pun pe lucru... poate că s'o îndura cel de sus, după atâtea suferinți și mi-o îngădui să recâștig ceea-ce am perdut...

— Mai încape vorbă, răspuse Hristea cu jumătate de glas...

— De acum mă întorc iar la munte și mă pun pe muncă strașnică, ca în tinerețe... Am crezut că o să găsesc un sprijin în ticălosul de Iorgu... ai vădut ce mi-a făcut... de acum s'a sfârșit; să nu mai dea în vieță ochi cu mine că-s în stare să'lucid... Trebuie să muncesc eu singur... singur...

Hristea clătină din cap cu un aer de compătimire.

— Ceea-ce mă înspăimântă însă, e că de o cam-dată, nicăeri nu pot să găsesc un ban; tâlharul cel de Solomon, după ce mi-a mănecat atâta avere, acum nu vrea să mă mai împrumute de cât cu dobândă de trei-deci și șase la sută.

— Cuconu Lascarache n'ar putea oare...

— Lascarache? Nu știi că nu'mi mai calcă în casă de când cu istoria însurătoarei?

— Văd și eu că-î cam greu de scos la capăt; dar mă mir cum să n'ai dumneata pe nimeni în oraș să'ți facă bine cu ceva?

— Pe cine vrei să am?... Doar pe tine.

— Pe mine? dăse Hristea tresărind.

— Ce te miri? Ai o stare în destul de frumoasă, pentru ca să mă poți împrumuta cu vre-o trei mii de galbeni...

— Da, am şi eu vre-o cincisprezece mii de galbeni...

— Dacă nu şi mai mult; ți-a mers bine la primărie... Şi Tulcanii mei pe cari i-ai luat pe nimic...

— Vorbă să fie! Mai mult am pierdut decât am câştigat; ei, hai să punem douăzeci de mii, dar fii sigur că n'am mai mult...

— Şi nu-ți ajunge poate?

— Pentru mine da, dar mai ştii ce poate să se întâmple mâine poimâine? doar n'am să rămân burlac toată viața...

— Glumești Hristachi?

— Nu glumesc de loc; voi să am şi eu odată o gospodărie liniștită şi trebuie să ştii că nu's din aceia cari umblă după zestre mare...

— Imi vine să'mi fac cruce când te aud; nici nu s'a răcit bine mormântul Raluchii şi te gândești să ieși pe alta?

— Ce să fac? am şi eu o inimă şi-s sătul până în gât de viața pe care am dus'o; am avut eu până acum vre-o mulțumire, vre-un ceas de odihnă? tot doctor şi doctorii, necazuri şi supărări şi nimic alta; mi-a venit şi mie vremea să mai resflu...

— Dacă'i așa, fă cum te-a ajunge capul;

dar mai înteu gândește-te la mine ; dacă nu-mi vii în ajutor, sunt perdut...

— Ași putea să fac mai mult de cât atata pentru mata, cucoane Alecule...

— Nu te înțeleg...

— Dacă ai vrea, m'ai înțelege... eu îți spun că am de gând să mă însor, că nu caut zestre așa de mare și că așa putea să fac mai mult pentru dumneata de cât să te împrumut numai cu o mie, două de galbeni... am vorbit destul de deslușit, mi se pare !

Negradi se ridică puțin și, sprijinindu-se într'un cot, se uită lung la Cozimescu.

— Te aud și nu-mi vine să cred... mi se pare că visez...

— Îți jur că îți vorbesc din fundul inimei, urmă Hristea cu o voce tremurândă ; ceea ce-ți spun acum e o taină pe care o port de mult în sufletul meu ; de când s'a întors Maria din streinătate eu veghez asupra ei ca asupra unei comori ; și mi-ași face seamă mai curând de cât să renunț la dânsa... Uite, îți pun la îndemână toată averea mea... trei, patru, cinci mii de galbeni, cât voești... eu nu sunt un om interesat și... din parte-mi... poți să nu-i dai Mariei nici un ban zestre...

— Ce voești să îți răspund ? Sunt așa de surprins cum n'am fost nici odată în viața mea... Și, mai la urmă, ce pot să fac ? Trebuie să te înțelegi mai înteu cu Maria...

să vedem de primeşte dânsa... doar nu vrei să pat cu ea ce-am păţit şi cu Iorgu... Dar te sfătuesc să nu te mai gândeşti la lucrul ăsta... e peste putinţă...

— Dar dacă s'o învoi şi cucoana Agripina?

— Nu-mi vorbi de Agripina... dânsa şi cu Iorgu nu există pentru mine... capătă învoi-rea Mariei şi apoi să vorbim...

Hristea nu iubise nici o-dată în viaţa lui; el nu cunoscuse, până întâlni pe Maria, decât o singură patimă: banul. Muncise patruzeci de ani, îşi impusese cele mai mari privaţiuni, pentru a dobândi ceea-ce i se părea lui că constituie pe pământ suprema fericire. Alergase necontenit, fără a şti ce este oboseala, spre un singur ţel. Jertfise totul în lume spre a isbuti să strângă parale multe. Când, după vre-o bună afacere el se întorcea acasă cu vre-un fişic de galbeni, îl desfăcea numai de cât pe masă, îi înşira în grupuri egale, îi număra de câte trei, patru ori, uitându-se cu dragoste la fie-care piesă... apoi 'şi umplea mâinele cu aur şi'l făcea să sune şi sunetul său constituia pentru dânsul cea mai dumnezeiască muzică...

Şi acum Hristea ar fi dat toate comorile lumii pentru Maria... şi dânsul se gândea la truda lui teribilă, la hoţiile ce comisese şi care-l dusesese până pe pragul puşcăriei, la atâtea sacrificii de demnitate şi de cinste,

pentru a aduna, ori cum și de ori unde, bani, bani și iar bani, și acum, tocmai în amurgul vieții, dânsul descoperise că sunt minute când banul nu însemnează nimic... că sunt patimi mai tari și de cât setea de aur... și că toate averile din lume nu-î puteau deschide o inimă închisă pentru dânsul...

Agripina era dominată cu desăvârșire de Cozmescu : acesta cunoștea toate slăbiciunile, toate coardele inimei sale. De sigur că soția lui Negradi visase alt-fel de miri pentru Maria ; ea descoperise chiar înclinațiunea fiicei sale pentru Valerianu. Cum ar fi putut însă să se opună unui om care 'i știa toate tainele ? în fața lui Hristea, dânsa nu mai avea voință... se simția incapabilă de cea mai mică împotrivire.

— Din partea mea nu am nimica de ținut, răspundea Agripina ; dar dacă n'o vrea Maria ?

— Nu vreau să știu eu d'al de astea ; e treaba dumitale s'o îndupleci... spune-î că nu se mai căsătorește nimeni, din dragoste, în ziua de astăzi, că e de o mie de ori de preferit un om stătut, cu mintea coaptă, vre-unui ținc, fără căpătâiu ; mai făo să înțeleagă că nu are s'o ia nimeni așa numai pentru ochii ei și că învoindu-se să-mi fie soție, scapă și pe cuconul Alecu din mare primejdie... Dacă e fată cuminte, va trebui să priceapă...

Maria nu știa nimic din cele ce se urzeau

în jurul ei. Nici nu'şi închipuise vre-o dată că Hristea, omul care din toată Piatra îi era mai antipatic, putea să aibă nebunia de a o cere în căsătorie.

Din zi în zi dânsa devenea mai tăcută şi mai tristă ; gândul ei sbura mereu peste hotare, de unde nu mai venea nici o ştire, nici un singur cuvânt. Ea se uita ore întregi spre munţii Transilvaniei, ca şi cum de pe piscurile lor ar fi putut să se ridice o rază de speranţă...

Câte-va zile după întrevorbirea lui Negradi cu Hristea, Maria stetea singură în salonul cel mare şi se uita întristată afară : era pe la toacă şi vremea părea foarte posomorită ; cerul era acoperit de nuori şi zăpada, amestecată cu noroiu, se topise puţin...

Hristea intrase tiptil în salon şi se apropia pe nesimţite de Maria, care tresări îndată ce-l vădu lângă dânsa.

— Te-ai speriat, duduică ? îi diuse Cozmescu cu o voce mângăetoare.

— Nu.

— Stai de mult mata aice ?

— Da.

— Eşti supărată pe mine ?

— De loc.

— De ce nu spuî moşului ce ai ; ştii cât ţin eu la mata şi ce nu aş face ca să nu te mai vĕd posomorită !

Hristea voi să ia mâna Mariei şi să se a-

propie mai mult de dânsa, dar ea se îndepărtă cu repeđiciune.

— De ce mă urăști atâta, ducă Marie ? Când ai ști ce vreau să fac pentru mata, sunt sigur că m'ai iubi...

— Domnule Hristea, poți fi încredințat că nici nu te urăsc, nici nu te iubesc.

Hristea se apropie din nou de dânsa.

— Cu timpul ai să veđi cum au să ți se schimbe ideile.

— Nu cred, domnule Cozmescu.

— Nu-mi ȑice domnule, că mă supăr ; eu aș voi să ne împrietenim de tot ; să ții la mine cum țiiu eu la d-ta. Nu ar trebui să mă refuzi așa în toate, mai ales tocmai acum când cuconu Alecu e în așa primejdie de sănătate și are așa nevoie mare de bani. Dușmanii lui i-au făcut o mulțime de neajunsuri, așa în cât o ducă pupuică ca mata e amenințată să rămână fără de zestre ; știu că eu m'am chivernisit puțin și am pus ceva parale de o parte.... am ajuns în stare să pot ajuta pe cuconu Alecu și să pot tot odată face o poziție fericită unei turturele atât de resfățată și de cocolită cum ești mata.

— Nu știu până acum dacă tată-meu stă atât de rău ; dar nu pricep ce au a face paralele dumitale cu fericirea mea !

— Nu pricepi un lucru atât de simplu ? deși nu's așa de tînăr, tot am inimă verde și's destul de hazliu și de mulicat ca să nu-i

fie nimănui urât cu mine ; am şi ceva stare, şi mi-am pus de gând să mă 'nsor... pe cine crezi că am ochii... ghici pe cine ?

— Nu voiŷ să'mi dau această osteneală, spuse Maria, îngălbînindu-se de o-dată.

Intr'o clipă ea înţelese totul, işi lămuri toată atitudinea de mai nainte a lui Cozmescu faţă cu dēnsa.

— Apoi mi-oŷ da-o eŷ atunci : pe dumneata.

— Ved că ŷi-ai pus în minte să mă necăjeşti astă-ŷi, domnule Cozmescu ; de aceea mă eartă dacā, fiind indispusā, nu pot sta mai mult timp la vorbă...

Zicēnd acestea, Maria se sculă ŷi eşi repede din salon.

Hristea rēmasese în picioare, neclintit ŷi se uită lung timp la uşa pe unde eşiise fiica lui Negradi ; dacā ar fi apropiat urechea de odaeā ei, de sigur că ar fi auzit un plāns înăbuşit...

— Răbdare, Cozmescule, işi zise el.

Maria se simţea perdută. Uitată de Valerianu, presimţind complicitatea părinţilor ei în acest trafic ce se urzea cu tinereţea ŷi cu frumuseţea ei, în schimbul banilor unui om pătat, dēnsa, cu tot caracterul neînduplecat pe care-l moştenise de la părintele ei, nu vedea nici o scāpare, faţă cu nenorocirea ce o ameninţa. Rezistenţa ei era sē fie zadarnică ; numai moartea putea s'o răpească din braţele lui Hristea, care, ca nişte şerpi, se pregăteau

s'o coprindă... Și Maria își îndrepta privirile spre apele limpezi ale Bistriței, cari curgeau în vale, la marginea grădinei... Nu, ea nu va fi nici o-dată soția aceluși mișel, scăpat din ocnă grație numai corupției juraților... Și riul curgea mereu, cântând vecinicul său cântec, într'o atmosferă de pace și de repaos...

Maria rămăsese pe gânduri, cu privirea ațintită spre valurile Bistriței, când, de odată, ea auzi duruitul unei trăsurii care intră cu repeziciune în curte. Un tînăr sări din ea și urcă în grabă scările... Prin geamlicul intrării, nu se putea bine distinge figura lui...

Ușa se deschise și Maria, înmărmurită, în prada unei emoțiuni ce 'i stinsese vocea și 'i paralizase trupul, se găsi față în față cu Leon...

În câte-va cuvinte, acesta lămuri Mariei tăcerea lui îndelungată.

A doua zi, după întoarcerea sa în Tulgheș, Valerianu, fiind bănuț de a face agitație daco-română, fusese arestat, din ordinul procurorului unguresc din Năsăud, pus la secret și ținut ast-fel, fără a putea comunica cu nimeni, în timp de peste o lună. Leon avusese imprudența, la prima lui sosire în Tulgheș, se ia apărarea unui țeran român pe care un jandarm îl maltrata într'un chip cumplit; de atunci el fu rău notat de autorități și priveghiat de aproape. Observându-se apoi că primește scrisori din țară, i se făcu

o perchizițiune; în una din aceste scrisori, Iorgu îi vorbea de «timpul fericit în care frontiera dintre Transilvania și Moldova va dispărea». Atât fu de ajuns, pentru ca Leon să fie arestat și aproape să fie dat judecății pentru urziri în contra siguranței statului. Acum în urmă însă, nefiind nici o probă serioasă în contra lui, el fu eliberat; cum eși din închisoare, Valerianu plecă într'un suflet, la Piatra.

Maria îl încunoștiință îndată de uneltirile lui Hristea...

— Hristea, a avut cutezanța?... exclamă Leon, a cărui figură se schimbă de o-dată.

— Da; mă-a făcut o declarație înflăcărată chiar astăzi... și, după cât ved, el trebuie să fie autorizat de părinții mei...

— Și? urmă Valerianu, galben ca un mort.

— Din parte-mi, 'i-am răspuns că nu pot lua propunerea sa de cât ca o glumă... Nici o-dată nu voi consimți să deviu soția unui asemenea om...

Valerianu aruncă Mariei o privire de nesfârșită recunoștință și i strânse cu putere mâna, care tremura cumplit...

XI

Negradi se sculase din pat; el putea acum umbla prin odaie fără a fi susținut de nimeni.

Doctorul Burdea îl asigură că peste câte-va săptămâni va putea pleca la munte.

— Așa e tată, că s'a îndeplinit vorba mea ? îi spunea Maria ; la Aprilie o să te întorci la țară ; acum rămâne să se îndeplinească și cea-l'altă predicere...

— Care, Mario ?

— Că ai să faci avere din nou...

— Să te-ajdă Dumnezeu, fata mea, căci tare mi s'aũ sdruncinat afacerile...

— Lasă că nu'î nimic ; n'ai mai pierdut bani cu moșia și'n negustorii ? lucrurile se pot îndrepta... Și apoi ți-am spus că nici noi n'avem să rămânem cu brațele încrucișate...

— O știũ, Mario ; de tine nu m'am îndoit nici odată ; dar ce ajutor poți să'mi dai tu la munte ? Singur ticălosul de Iorgu putea să'mi fie de vre-un folos... am jurat însă să nu'l mai vȃd în ochi...

— Tată !

— Nu, s'a sfirșit ! Ceea ce mă supără acum, e că ți-am stricat, întru cât-va, viitorul tȃu ; pe când înainte puteam spera pețitori de frunte pentru tine, acum nu știũ, zȃu, ce va trebui să facem. Poate fac rău că'ți vorbesc astfel, dar eũ te privesc, nu ca p'un copil, ci ca pe-o femeie cu multă judecată...

— Să n'ai nici o grije în această privință, tată ; eũ nu mă gândesc încă să mă mărit...

— Ba trebuie să te gândești, Mario, cu atât mai mult cu cât mi s'a înfățișat zilele acestea

un prilej, pe care n'ar trebui să-l scăpăm. Trebuie să-ţi fi vorbit Hristea că vrea să te ia de soţie...

— Eă l'am creăut că glumeşte, precum cred că glumeşti şi mata în acest minut.

— Nu glumesc de loc, drăguţă ; eă n'am voit să umblu cu vorbe multe şi ți-am spus lucrul verde, în faţă.

— Ți-am spus, tată, că nu voiă încă să mă mărit ; cu atât mai mult n'aş lua pe Hristea, chiar de-ar fi poleit cu aur...

— Se cunoaşte că ești soră cu Iorgu ; amendoă umblați după cai morți să le luați potcoavele și dați vrabia din palmă pentru cioara din par. Nu înțeleg ce gânduri vei fi având... cât despre mine, mi-am făcut datoria de părinte. Dacă nu vrei să m'ascuți, fă cum știi ; cum ți'i așterne, așa te-i culca...

Venirea lui Valerianu în Piatra făcu pe Hristea să-și indoiască sforțările pe lângă părintii Mariei.

Stăruințele lui Cozmescu erau îndreptate cu deosebire pe lângă Agripina. Dênsul îi ceru, între altele, ca Leon să nu mai fie primit în casă.

— Cât va fi blestematul acela de Ungur în Piatra, n'o să putem face nimic ; să fiă eă în locul prefectului l'ași alunga peste graniță, ca pe un venetic. Ce cată el aicea să întoarcă mințile fetelor ? cine l'a adus iar pe capul nostru ?...

Și Hristea se plimba cu ochii încruntați, prin cameră, gesticulând ca și cum ar fi voit să sugrume pe rivalul său...

Silințele Agripinei pe lângă Maria fură însă zadarnice.

Pe când Cozmescu, turbat de mânie, alerga pe la prefectură și pe la parchet pentru a obține expulsarea lui Valerianu, acesta se prezintă Agripinei și îi cerea voie să fie dus în camera lui Negradi, având a le face amândurora o comunicare de cea mai mare însemnătate.

Maria, zdrobită de emoțiune, aștepta în salon rezultatul acestui demers, ce avea să hotărască de viitorul și de fericirea ei.

— Mi se pare că e prea târziu, Mario, îi spunea bătrânul Dumitrache, care nu și făcea nici o iluziune în această privință.

Valerianu povesti lui Negradi, într'un mod simplu, cu un accent de sinceritate convingătoare, viața lui de muncă și de studii, speranțele sale în viitor — cu activitatea pe care o desfășura, în puțină ani dânsul era sigur să și îndoiască averea — dragostea curată pe care o resimțea pentru Maria, identitatea educațiunii ce primise amândoi, și după ce, în termeni discreți, lăsa să se înțeleagă că iubirea lui era împărtășită, tinerul ceru mâna Mariei...

El se sculă în picioare și, rezemat de un fotoliu, aștepta neclintit, ca o statuie, răspunsul lui Negradi.

— Cu mare părere de rău, domnule Valerianu, trebuie să-ţi spunem că nu putem să-ţi dăm pe Maria, răspuse Alecu; lasă că e prea tânără încă, pentru ca să sufere greutăţile unei familii, dar şi mijloacele noastre sunt, pentru moment, prea slabe pentru a-î putea da un venit cum se cade; cu ceea ce ai dumneata, nu cred c'ar putea duce o viaţă fericită...

Valerianu îşi muşcă buzele şi, cu faţa învineţită, întîmpină :

— Nu sunt bogat, dar am destul cu ce să pot întîmpina ori-ce nevoie...

Toate încercările lui Valerianu fură de prisos.

El ridică puţin glasul, deveni stăruitor, elocuent, inflăcărat...

Nimic nu putu să înduplece pe Negradi. Desnădăjduit, cu inima sfâşiată de durere, Leon trecu pe dinaintea Mariei fără a-î spune un cuvânt; îi strînse mâna, o privi din nou cu o expresiune de dragoste nemărginită şi plecă.

Totul părea sfârşit.

La poartă, Leon se 'ntâlni cu Hristea care, vedându-l atât de abătut şi de palid, înţelese cele ce se petrecuse.

— Două cuvinte, domnule Cozmescu.

— Mă rog... răspuse acesta îngrijat...

— Am cerut astăzi mâna domnişoarei Maria; părinţii ei mi-au refuzat-o...

— Când ai şti cât de rău 'mă pare...

— Lasă fățarnicia la o parte și ascultă, zise Valerianu răstit; cunosc toate uneltirile dumitale, și fiindcă Maria nu va fi a mea, apoi mă jur pe amintirea mamei mele, că nu va fi nici a unui mizerabil ca Cozmescu! Bagă-ți bine 'n minte ce ți-am spus și să știi că sunt gata să te'mpușc ca p'un câne, dacă vei urma cu intrigele și cu stăruințele dumitale. Acum — Vale!

Și Valerianu se depărtă fără să lase măcar timp lui Hristea că să-î răspundă. Acesta, un moment înmărmurit, își reveni curând în fire:

— Am să mă tem eu de amenințările unui amarez nenorocit!

Hristea plecă spre curte fluerând ca și cum nu i-ar fi fost frică. Dar inima lui nu încetase a bate cu tărie și orî-cine putea să citească pe figura lui neliniștea ce 'l cuprinsese...

Postul cel mare era pe sfârșite. Trecuse Duminica Floriilor și acum, în săptămâna patimelor, creștinii adevărați se pusese pe rugăciuni și pe ispășenie. Erau, nu e vorbă, câțiva pravoslavnicî, cari postise tot timpul cât se scurge de la sfârșitul cășlegilor până 'n Sămbăta Paștelor, adică șapte săptămâni, dar aceștia, afară de partea duhovnicească, se puteau număra pe degete: cucoana Nastasia Bogoslov, maiorul Protici, cuconul Dumitriche și Hristea Cozmescu.

Acest din urmă nu lipsea nici-o dată de la biserică; la praznicele mari el visita chiar mai multe locaşuri ale lui Dumnezeu. Cum intra într'o biserică, cu un aer smerit şi umilit, el se ducea, în vârful picioarelor, de la o icoană la alta, făcându-şi semnul crucei, încet şi cu nisce gesturi largi şi cumpătate şi se prosterna de mai multe ori înaintea sfinţilor de mâna întâiu şi cu deosebire înaintea Maicei Domnului, al cărei chip i-l îmbrăcase în argint suflat cu aur, cu banii lui. Apoi se aşeza în strană, la dreapta, lângă dascăl, şi cânta împreună cu acesta în tot timpul leturghiei, pe glasul al şaptelea...

Părintele Mihalache Prapur spunea că dacă ar fi în ziua de astăzi mulţi creştini ca Hristea Cozmescu, lumea ar merge cu totul alt-fel şi ar fi scutită de multe ticăloşii şi fără de legi...

Dar toţi nu puteau să aibă tăria de suflet a lui Hristea; cea-l'altă lume, ca Frăsina Alimpici şi Aristiţa Uluceanu, nu postea de cât Mercurea şi Vinerea...

Unii chiar, ca Forăscu şi Săcultea, nu postea de loc. Cât despre Sotir, el nu se putea împiedica de a protesta în contra acestui obicei. «Ultimele descoperiri ale ştiinţei, spunea el, ne dovedesc până la evidenţă, că Dumnezeu nu există». Şi Sotir invoca autoritatea unei cărţi şi mai groasă încă de cât

aceea unde se demonstra că omul se trage din maimuțe...

Pentru a dovedi că e un om modern în toată puterea cuvântului și că la dânsul superstițiunile n'au trecere, Sotir cerea, în casele unde era poftit la masă, să i să pregătească anume pentru dânsul, mâncare de dulce, ceea ce nimeni nu îndrăznea să refuze «bobocelului» Pietrei. Cucoana Nastasia, cum 'l vedea, se îndepărta de dânsul, cu grabă, făcându-și cruce :

— L'a stăpânit necuratul! spunea văduva protopopului.

În Sâmbăta Paștelor însă, Sotir se întoarse mai de timpuriu acasă, își aședă hainele cele noi pe un scaun, puse ghetele sale de lac pe masă, pentru a nu fi atinse de vre-un grăunte de praf; făcu o inspecție cămășei sale «cu jabouri» pe care nu o punea de cât la țile mari și așteptă să înopteze. Bobocelul Pietrei se pregătea să meargă la biserică, unde era să întâlnească pe Profira... Respins de două ori d'a rëndul, Sotir nu perduse orî-ce speranță, în urma plecării lui Iorgu... Arghir și Săcultea, la rëndul lor, se îmbrăcase încă de la opt ore și așteptau, înțepeniți, cu picioarele întinse, pentru a nu li se strica forma pantalonilor, momentul de a da ochi cu Profira...

Pețitorii se înmulțeau mereu în jurul uritei moștenitoare a lui Petreanu. Poetul Bogoslov

publicase de curând un volum întreg de poezii «dedicate domnişoarei P. P.» şi, de câte-va zile, intrase în campanie şi locotenentul Prisăceanu, de la Pângăraţi.

Intrarea Profiriţei în biserică fu salutăată de un murmur de admiraţie. Sotir, cum o vedu, se repeđi în pridvor, pentru a o duce la un loc pe care i-l rezervase; Săcultea însă il luase pe dinainte; el apucase pe Profira de mână şi o trăgea într'o direcţie opusă, pe când Arghir şi cu locotenentul Prisăceanu îi ținneau calea.

— Las'o, şopti Sotir la urechea substitutului, las'o că te permut...

Cu multă greutate Profira isbuti să'şi facă un loc printre adoratori ei şi să străbată lângă cucoana Nastasia Bogoslov.

Nepotul acesteia se aşedă lângă Profira şi aruncă o privire triumfătoare rivalilor săi...

Maria, înbrăcată într'o rochie neagră, care făcea să reiasă şi mai mult albeaţa figurei sale, întipărită de o durere adâncă, şedea rezimată de o strană, cu capul plecat, cu ochii pe jumătate închişi, cu mânilor strânse pe piept...

La spatele ei stăteau Agripina şi Hristea Cozmescu; acesta ținua cu amândouă mânilor o lumânare de o grosime extraordinară.

După ce părintele Mihalache sfirşi de cetit evanghelia, şi strigă «Hristos a înviat», credincioşii începură a'şi aprinde lumânările; mai ânteiu prefectul Grozăveanu, apoi cuco-

nul Lascarache Petreanu, deputatul Guzman, Sotir și ast-fel, păstrându-se ierarhia, până la copiștii de la tribunal și de la poliție...

Pe când Agripina și Hristea se oprise înaintea altarului, într'un moment de îmbulzélă ce se produsese în biserică, Valerianu, care stătuse ascuns în mulțime, cu ochii ațintiți la Maria, se apropia de odată de dênsa, și-î șopti :

— Veî găsi scrisorile mele sub banca de piatră din grădină... Tot mă iubești, Mario ?

— Până la moarte... respunse Maria încet și apăsând asupra fie-cărui cuvânt...

Valerianu se îndepărtă la timp pentru a nu fi văduț de Hristea, care, întorcându-se de lângă altar, veni spre Maria și-î zise : Hristos a înviat !

La vederea lui Hristea, Maria, încă în prada emoțiunei cumplite pe care i-o produsese apariția neașteptată a lui Valerianu, treesări cuprinsă de spaimă, întinse mânilor ca și cum ar fi căutat un reazim și cădu, fără simțire, la pământ...

Sotir și cu Dumitrache se repeđiră numai de cât și o ridicară : ei o duseră pe brațe până la o trăsură...

— E căldură prea mare, observă cucoana Nastasia Bogoslov.

— Ce căldură ? Știm noi ce e la mijloc, respunse Aristița Uluceanu...

Ajunsa acasă, Maria își reveni în fire; ea își trecea mâna pe frunte ca și cum s'ar fi

deșteptat după un vis ; vedea încă înaintea ei sute de lumînări aprinse, audea vocea lui Valerianu care-î șoptea mereu : Tot mă iubești ? Și inima ei bătea cu tărie și fiori făceau să i se cutremure tot corpul... Nu, era cu neputință, mai bine moartea de cât nenorocirea de a fi soția lui Hristea... ea jurase credință lui Leon... va fi a lui Leon, ori ce s'ar putea întempla...

Hristea își îndoia stăruințele pe lângă Negradi și Agripina. El îi sfătuia acum să plece cât mai curând din Piatra și să se stabilească din nou la munte :

— Cât timp o sta Ungurul aice în Piatra, nu-î nimic de făcut... la țară are să-l uite mai curând... Când mă gândesc, cucoane Alecule, că tot Iorgu m'a nenorocit și pe mine !... Dacă nu aducea pe transilvănean în casă, astă-dî totul era să fie sfârșit ; și eu și dumeata scăpam de grije...

Negradi făcu un gest de dispreț pentru fiul său.

Vremea se îmblânziise ; zăpada se topise și făcuse să crească apele Bistriței și a tuturor riulețelor cari, umflate peste măsură, coborau de la munte bucăți mari de copaci și sfărământuri de stânci. Ceahlăul, desbarat de nuori, își ridica din nou trupul său de uriaș, acoperit de păduri, dominând toată priveliștea de la Luncești și până la Piatra...

Pe toate câmpiile, acoperite din nou de o iarbă deasă și mărunță, era o mișcare neobișnuită ; pretutindenă țerani îi eșise la muncă...

— In fie-care ți sosea în Piatra câte un slujbaş de la Luncești, pentru a lua instrucțiuni de la Negradi. Acesta, aproape pe deplin restabilit, se hotărâse să se întoarcă la munte...

— Acum aș să mergă alt-fel treburile, spunea dânsul «ferșterului» Carl Terek... nici o îngăduire pentru nime... toți trebuie să se pună pe brânci și să-mi dea socoteală până și pentru un paiu... cât despre dumneata, ți-am spus : pe care țeran îl vei prinde furând lemne, să-l împuști ca pe un câne...

Reparațiunile ce se făceau caselor de la Luncești, nefiind încă terminate, Negradi plecă singur la țară ; Agripina și Maria trebuiau să-l urmeze peste o săptămână.

Dimitrache rămase în Piatra, după îndemnul fratelui său, pentru a-i priveghia gospodăria :

— Nu pot să pun cea mai mică nădejde pe Agripina... m-am pierdut băiatul, m-am pierdut nevasta... am rămas singur...

Negradi își ștergea fruntea pe care eșiau bobii mari de nădușeală... și ochii lui, mari deschiși, priveau, cu un fel de îngrijire, pe câmpia ce se întindea înaintea lui... Alecu avea să joace, anul acesta, la munte, o partidă periculoasă, care putea să se termine cu ruina deplină a averii lui... Și în această

situație groaznică, Maria se încăpățina să refuze mâna lui Hristea.

Și Negradi repeta: Am rămas singur, singur, singur...

XII

— S'a întors boerul ! Vestea se lăți într'o clipă, de la Luncești până la Hangu și până la Durău... Țărani, înștiințați prin ferșterul Carl de amenințările lui Negradi, se arătau foarte îngrijați...

Cum sosi la munte, Alecu congediă pe vechil, care în tot timpul boalei stăpânului său, nu îngrijise mai de loc de administrația moșiei și 'i lăsase acum condicile în cea mai mare neorânduială; el reduse apoi numărul îngrijitorilor și al slujitorilor și urcă chiria cărciumelor de pe Luncești și de la Răpciuni...

Jupânul Strul Aisfeld se văita că această urcare avea să'l ruineze cu desăvârșire.

— Ii da și dumneata rachiū mai prost, îi spunea Negradi.

— Mai prost ? nu pot să dau mai prost ca acum...

Opt perechi de poștalioni — cei mai frumoși — fură vânduți peste graniță, așa încât cunoscuta herghelie din Luncești remase aproape goală...

De la patru de dimineață, Negradi era în

picioare și vocea sa puternică se audea tunând în toate părțile: în cancelarie, jos la ferestrae, prin sat. Intovărășit de Neculae Brusture și de primar său de suprefect, densusul cutreera moșia, în fie-care ȃi, făcând să se resimtă pretutindenî mîna sa de fier.

Ferestruul cel mare era în plină activitate; mai în fie-care oră sosea cîte o plută întocmită din butuci mari, cari erau trași imediat pe mal și târâți cu fringhiile pînă sub cuțit. Era un sgomot asurđitor de lemne rostogolite și de scrășnituri de fier; sub dinții ferestruului, buștenii scoteau un țipăt strident, neînterupt... și fășii din trupul lor, lungi și netede, cădeau mereu, cu un gemet surd, la o parte...

Negradi nu era nici odată mulțumit.

— Mai iute, mai iute, striga el plăeșilor cari rostogoleau butucii, mai iute că ve sfîrm ciolanele!

Intr'o ȃi, densusul găsi, lângă o plută, pe un țeran, dormind cu capul rezimat de un lemn.

— Scoală tigoare! răcni stăpînul Jovindu'l cu biciușca peste obraz.

Țeranul, speriat, sări drept în picioare.

— Nu-î destul că n'ați lucrat nimic toată iarna, tot nu v'ați săturat de somn?... Neculae... ia scarpină-l puțin la ureche.. Așa!... acum du-te de te mai îmbată dacă 'ți dă mîna...

Apoi, adresându-se către suprefect:

— Nu mai lipsește nime de la lucru ?

— Cum să nu lipsească... tâlharii tot tâlharii... nu sunt vre-o opt cu bani luați încă din anul trecut și cărora nu poți să le mai dai de urmă ?

— Ba pe doi dintr'ênșii, răspuse primarul Iordache Nemțeanu, i-am prins aseară... i-am dat pe mâna cuconului Petrache.

— Hai să-i vedem, strigă Negradi înfuriat. La primărie, Zlotescu eși numai decât înaintea unchiului său :

— Bonjour, moș Alecachi, ce vânt te aduce pe la noi?... jupân Iordache poruncește să aducă dulcătă și să facă cafea îndată...

— Unde-s tâlharii ? întrebă Alecu răstit...

— Lasă că i-am învățat eș minte... uite în ce hal i-am pus...

Zlotescu deschise o ușă și, dintr'o odaie întunecoasă, scoase afară pe țerani.

Aceștia steteau neclintiți, cu capul plecat și-și învăteau căciulele în mâini...

— Ei, ei, așa e că ați codălghit'o ? le spuse primarul.

— Câte parale ați primit, ticăloșilor ? 'i întrebă Negradi.

— Câte opt-deci de lei...

— Și după ce-ați păpat banii, ați crezut că puteți s'o ștergeți peste graniță, fără ca să mai dați vre-o dată ochi cu nime ?

— S'erutam mâinele cucoane, răspuse unul din țerani, banii 'i-am primit, nu tăgă-

duim, dar am lucrat la curte pentru dênşii...
aşa ne-a poruncit vechilul...

— Nu vreaŭ să ştiŭ de vechil, care a fost un
hoţ ca şi voi, întrerupse Alecu; v'am dat
banî ca să'mî munciţi la ferestă, trebuie
să'mî munciţi... Antoane, să mi-î regulezi
dumneata: mâine dimineaţă să-î vęd la Bis-
triţa....

Una din gospodăriile cele mai bine ținute
din sat era, fără îndoială, cea a Smarandei
Fagur, văduva unui rezaş, care se înecase
anul trecut, în vârtejurile de la Toance. Sma-
randei îi rămăsese de la bărbatul ei, o stare
destul de frumoasă: dece fălcî de pământ,
un pământ negru şi gras, de'ţi părea, când
intra plugul în brazdă, că e amestecat cu
unt... vite îndestule, coşarele pline...

Casa, de lemn vânjos de munte, era bine
tencuită şi văruiala, albă ca zăpada, tot-d'a-
una primenită; un brâu albastru închis o
încegea de jur împrejur pe o lăţime de trei
palme... la toate ferestrele erau oale cu flori,
garoafe şi muşcate...

Smaranda şi cu fiica ei, Irina, eşiau foarte
puţin de la moartea rezaşului; în schimb,
casa lor era locul de întâlnire al fruntaşilor
din sat.

— Ce-o fi însemnënd şi mânia asta a boe-
rului, de când s'a întors din Piatra? întreba
jupâneasa Smaranda pe moş Gavril, cumă-

trul ei, un moşneag de vre-o opt-zeci de ani, nalt şi drept ca un brad.

— Ce să însemneze? lupul păru-şi schimbă dar năravul ba; aşa i-a fost firea de mititel... şi apoi ai mai văduţ boer fără toane?

— Toane ca toane, dar s'a întrecut cu gluma... n'ai auđit ce mânia lui Dumnezeu a fost ađi dimineaţa prin sat? care cu dorobanţi, care cu vătăfi, pe toţi câţi i s'aunăzărit boerului că-i datoresc bani, încă din vremea lui Papură-Vodă, i-a scos la lucru...

— Pentru uni o fi avend dreptate...

— Ei lasă moş Gavril, dumneata eşti prea prea; zi mai bine că cel mai tare e şi mai mare şi că dreptul umblă în tot-d'a-una cu capul spart, spuse vinătorul Ştefan Bursuc.

— Voi sunteţi nişte copii bre, nu ştiţi ce-i aceia viaţa: aşa i-a fost dat omului s'o ducă, din necaz în necaz, şi fi tu încredinţat că ori boerul ăsta ar fi, ori altul, tot dracul!

— Bine; dac'ar fi numai boerul, calea valea, dar par'că s'a lăsat o droae de lăcuste peste noi... lasă, nu mai clătina din cap; vrei să-ţi înşir? poftim: înteiu tărtanii cari ne jupoaie de piele şi cari ne otrăvesc... poţi să le faci ceva? îndată 'ţi găseşti beleaua cu domnu prefect. Ş'apoi ciocoiul de Anton parcă-i mai de soiū? 'i mai al naibi de cât toţi vătăfii boerului; are el altă treabă de cât să ne fure şi să ne înşele când 'i să plătim birul? Da tălharul cel de Nemţeanu, da

cânele de Neculae Brusture, da pehlivanu ceta de nepot al lui conu Alecu, pe care ni l'a trântit notar aicea, ca și cum ar fi rămas satul de izbeliște!

— Ho, bre! mai potolește-te! par'că ești o moară stricată, așa ți umblă gura...

— Da mai poți tăcea, când ți-i acru sufletul de atâtea necazuri, câte au dat peste noi? De încearcă vre-un creștin să ia vre-o așchie din pădure ca să aibă cu ce să și facă de mâncare, hop! sar toți pădurarii să'l bată, și de'l împinge păcatul să dea peste lighioana ceia de ungur, vai de capul lui! nu ne amenința el mai deunădi că are să ne împuște?

— Toate bune și frumoase, dar unde-i chip de scăpare? O da Dumnezeu și s'or schimba lucrurile cu vremea; până atuncea răbdare, alta nu pot să vă spun...

— Ceea ce mă îngrijește pe mine, 'i marțafoiul ceta de notar, care hōjma nu dă pace Irinei; unde a vedea-o, după dēnsa; n'are fata cap să se ducă și ea odată singură, fără ca să'i iasă haihuiu înainte... se plângea jupâneasa Smaranda.

— Și Toader par'că-i nu știu cum; ce tot are de nu stă locului? una două, peste graniță... o vedea el pe dracul; știți vorba ceia: nu căuta cai morți să le ieși potcoavele, căci pentru behehe vei prăpădi și pe mihoho. Și apoi s'a răsuflat el la cine-va cam ce fel de gânduri o fi avēnd, de nu-i mai dai de urmă?

— Ți-ai găsit! respunse Smaranda; am putut eu vre-odată afla ceva din gura lui? ađi pentru una, mâine pentru alta, tot cu ungur Ț niî ceia; și sęptămănele trec și 'n sat nu se mai întoarce...

— Să dea Dumnezeu tot bine să fie; dar mă mir tare mult că-î logodit de atâta'mar' de vreme și par'că habar n'are de însurătoare... de-ar lua-o odată, cumătră, să scape Irina de bucluc și să te vęd și pe dumneata liniștită!

A doua Ți era Duminecă. Sătenii, îmbrăcați în haine de sęrbătoare, se îndreptau, pe nemăncate, care spre biserică, care spre cârciuma lui Strul Aisfeld, unde părintele Matei Prapur și cu dascălul sęu Pricochi începuse «ânteia leturghie» — cum spuneau ei.

Părintele Matei era fratele mai mic al părintelui Mihalache, elevul și emulul acestuia în trebile duhovnicești, așa cum le înțelegeau dęnșii.

La fie-care botez, căsătorie sau înmormântare era o adevărată tocmeală între preot și poporenii sęi... Părintele Matei urcase odată atât de mult pretențiunile sale încât un rēzeș fu nevoit să aștepte patru zile, — timpul de a'și aduce un duhovnic din Piătra — până să'și poată înmormânta copilul...

De la cârciuma lui Strul, popa era adus la biserică, mai mult de nevoie decât de voe,

de către țeranî și pus să și facă slujba. Nu arare ori, în timpul liturghiei, se nășteaŭ certe și chiar bătăi, între părintele Matei și dascălul seŭ...

La întoarcerea de la biserică, popa cu dascălul și cu mulți din credincioși, se opreaŭ din nou la cârciuma lui Strul... Acei ce nu aveaŭ parale indetule, dădeaŭ mai ântêiŭ pe acasă, pentru a aduce vre-un obiect de amantat: unii veneaŭ cu câte o baniță de porumb saŭ un sac de cartofi, alții cu câte un topor saŭ o coasă... Strul lua toate aceste lucruri și le grămădia într'un fel de magazie-muzeŭ, unde găseaŭ de la inele și cercei până la piei de urs și butuci mari de lemn, de la găini și rațe până la cârlanî și viței...

Ai fi dis că vre-o populație primitivă venea să depună tot felul de ofrande pe altarul vre-unui idol...

Era, în adevăr, un idol, la care se închina toată această lume: stacanul mare de rachiŭ, aședat pe o masă și în care strălucea lichidul prețios, ce înviora inimile, aducând cu densusl uitarea necazurilor, alinarea durerilor...

Și averile se topeaŭ și viețile se stingeaŭ la sêrutările de foc ale idolului, cu buzele sale vecinic umede...

Scripcele începuse să resune, dulapurile să se învârtească, danșurile să se încingă.

La o masă, câți-va plăeși vorbeaŭ între ei.

— Dar ce-o fi având Toader de nu se mai

întoarce de dincolo? întrebă Tănase Cobuz pe Ştefan Bursuc.

— Cine-l mai înţelege!... trebuie să ticluiască el ceava pe acolo... da când s'o întoarce ştiu că are să fie nuntă! Irina bogată, el bogat, Irina frumoasă, el frumos... așa păreche dic şi eu!

— Iaca şi frates'o Andrei dincolo, lângă fata Birsăniţei... mi-se pare că s'a aprins şi el de Anica... uite cum n'o mai pierde din ochi...

— Aşa-s amândoi fraţii, când se lipesc de ceva, nu'i mai desparţi nici cu cleştele...

XIII

— Bine, se poate să faci dumneata așa posnă, herr Carl, întrebă Zlotescu pe ferşterul Terek care, cu puşca pe umăr, intra fluerând la curte...

— Spus boer faci așa, făcut așa; la mine ori țaran ori chini tot una, eu nu ştii...

— Unchiul ți-a spus să uciți oameni?

— Tumnealui. Fost țaran pudure; prins furat; faci bum cu pusche... murit la dănsul...

— Ei, ce crezi că'i de făcut Antoane? spuse Petrache, adresându-se către suprefect.

— Ce'i de făcut? vrei să ne spânzurăm acuma? l'a ucis, l'a ucis, şi s'a mântuit;

dac'ăşa a poruncit cuconul Alecu, nu găsesc nimic de zis...

În curând veni și Negradi în curte.

— Aha! or învăța ei de-acum minte, tâlharii... auđi dumneata, să'mi fure toate lemnele! dar ce cred ei c' aici suntem în satul lui Cremene și că aũ rămas pădurile de risul haïmanalelor? Bine ai făcut Carl! trage și de-acum înainte, fără milă, că răspund eũ de tine...

— Dar nu te gândești, unchiule, că putem intra într'un chichion?

— Ce chichion? Ai uitat, nătărăule, că sunt deputat...

— Lasă, cucoane Petrache, nu mă supăra pe cuconu Alecu, ȃise suprefectul, doar nu'ı chestia așa de grea; vom pune pe Săcultea să ticluiască un fel de cercetare și să facă lucrurile mușama; trebuia să le dea o-dată o lecție blestemaților ăstora de potlogari..

— Vin'o 'ncoace să-ı scriem, Antoane, ȃise Negradi.

În sat era mare fierbere.

— Vai de mine și de mine, ce mă fac eũ de-acum fără de bărbat! țipa nenorocita nevastă a țeranului, ucis de ferșter. Cine are să 'ngrijască de ogor și să'mi hrănească copilașii! s'a sfirșit... mi-e tot una... mă duc să daũ cu cuțitu în ungur!

Maî mulţi ţerani şi ţerance steteau împrejurul mortului şi vorbeau, încet, între dênşii:

— A 'nceput să se 'ntreacă cu gluma!

— Ferească sfântul şi de maî rău! dicea un bătrân gârbovit.

— Ce vrei maî rău, dacă ne şiucid ?

În aceste împrejurări, începuse recrutarea în plasa Muntele. În toate casele nu se vorbea de cât de acest eveniment... era o nelinişte şi o îngrijire generală... în fie-care familie, nenorocul putea să se abată şi să răpească pe sprijinitorul ei cel maî voinic...

Pe cine era să'l însemneze soarta? Cine era să fie smuls pentru anî întregi şi dus, peste munţi şi peste ape, până cine ştie unde, departe, tocmaî colo, în ţara muntenească? Din aceste călătorii îndelungate, mulţi nu se maî întorc în satul lor...

— Tragere la sorti, adecă vorbă să fie! dicea moş Gavril lui Tănase Cobuz şi lui Andrei Fulger; numai cu norocul nu aveţi a face; nu scapă cine-i norocos, scapă numai cel care-i bine cu suprefectul; iar de cum-va nu te are la stomac vre-un ciocoiu de pe moşie, aliluia! poţi să-ţi tai pletele, fêtul meu...

— Mie nu'mi pasă, eû am tras anţerti şi am scăpat de oaste, răspuse Andrei Fulger.

— Mări taci! şi zici că ai scăpat? bată-te cucu băete!... se vede că eşti de ieri, de alal-

tăeri; cum te vîd însă c'aî să mă faci şmotru, mâine-poimîne, prin Piatra ori pe la antilerie tocmai în Iaşi...

Anton Cămărescu încercase în câte-va rînduri, în inspecțiile pe care le făcea prin Lunceşti, să 'ndemenească pe logodnica lui Andrei. Sub diferite pretexte, dînsul o chemă la primărie, apoi la curte, la Negradi, când acesta se afla încă în Piatra...

Cu toate silințele sale însă, suprefectul nu putu să ajungă la nici un rezultat...

Anica răspundea cu demnitate la toate propunerile sale:

— Dacă are ceva să'mi vorbească, să poftească pe la noi; avem și noi casă...

Impotrivirea țerancei exaspera pe Anton.

— De unde știe, dumneaei, pentru ce o chem? spunea el primarului; asta însemnează că-și bate joc de autoritate... lasă că o să'i arăt eu!...

Sosise momentul răsbunării.

Cămărescu înscrise numai decăt, în lista celor ce aveau să tragă la sortî, pe logodnicul Anichei, Andrei Fulger. Acesta, deși cădu între cei din urmă, fu luat la oștire și trimes la Iași, pe când fiul lui Neculaî Brusture, — un uriaș ca și tatăl său — fu trecut ca bolnav de piept și scutit de armată.

Negradi rămase surd la toate rugămintele lui Andrei.

— Suprefectul te-a înscris ca bun, n'am ce să'ți fac. Nu pot să mă stric cu dânsul...

Andrei aminti atunci lui Alecu că fratele său, Toader, scăpase pe Iorgu de la moarte...

— Mai bine nu l'ar fi scăpat, răspuse boerul... s'ar fi desbarat lumea de un nemernic...

Peste câte-va zile Andrei fu nevoit să plece iar Anica rămase desnădăjduită...

— Acum, spunea Cămărăscu lui Petrache, până într'o săptămână «demoazela» are să fie a mea...

Pe când multe familii erau desperate din pricina luării atâtor tineri la oaste, o veste și mai rea de cât toate cădu ca un trăsnet în sat: perceptorul dăduse de știre că are să 'nceapă a strânge dările ca și cum țărani nu le-ar fi plătit odată pe trimestrul curgător!

Mai mulți țărani alergară la suprefect, rugându-l să le spună dacă lucrul e adevărat sau dacă e numai o nouă glumă a notarului.

— Stăpânirea nu are obiceiul să glumească; dacă'i pe aicea perceptorul, să știți că n'a venit el așa de florile cucului...

— Bine, cucoane, dar n'am plătit noi, mai deunăđi, tot darea asta care ni se cere astăđi?

— Știu eu! Dacă vrea așa guvernul, ce pot să vă fac?

De la suprefect ei se duseră la Negradi.

— Ce este? ce vreți iară? iar vr'o răsvră-tire? Nu vă mai astâmpărați?

Țăranii se jeluiră cuconului Alecu, conju-rându-l să împiedece un așa de mare abuz...

— Hai, eșiți afară și nu-mi mai faceți ca-pul darabană cu atâtea tânguiri... par'că eu sunt vodă aici în sat! Vi se pöruncește să plătiți, aveți să plătiți măcar să vă ia și dracul...

În acest timp sosi la Luncești substitutul Săcultea, pentru a face o cercetare în pri-vința omorului comis de Carl Térek.

Substitutul, căruia i se promisese postul de procuror, descinse chiar la Negradi, și 'și dresă procesul seü verbal, în cancelaria ace-stuia, după ce ascultă pe Carl și pe Neculai Brusture.

Săcultea se convinse numai decât că țera-nul fusese împuşcat din greşală...

Carl se lăuda acum prin sat că procurorul i-a dat voe să împuşte pe toți «chiniii» pe câți îi va prinde în pădure...

Însuși moş Gavril clătina acum din cap și spunea :

— Tare mă tem că are s'ajungă cuțitul la os!

— Ei, moşule, răspundea Bursuc, nu făcea bine Condrea, când căuta să ne scape de ciocoi care ne sărăcesc și ne lasă pe dru-muri?... L'au trimes boerii la Pângărați, nu e vorbă, dar scapă el de acolo, n'ai grijă...

— Ei, Petrăchiţă, spunea suprefectul cu un aer triumfător, eă m'am asigurat de fata Birsăniţei; când o să te vėd şi pe tine luând cea-l'altă cetate din sat, pe Irina?

— Ei, nene Antoane, la mine e ceva mai greă... cetatea e mai bine păzită... dar tot sper că în cūrēnd o să ies victorios din luptă...

— Ţi-e frică, mi se pare, de Toader...

— Mie? nu mē cunoşti, se vede... până într'o sēptămână, îți garantez de izbândă... uite, pun rēmășag pe ce voești...

— Pe calul tēă cel alb... primești?

— Nu, nu pe alt ceva... Ţin prea mult la el...

— Ba pe calul tēă, că nu te costă nimic, e de furat, de peste graniță, nu știă eă!

— Ei, hai fie; şi tu pe pistoalele pe care le-ai furat de la hanul Grecilor...

— Da de unde ai aflat?...

— Par'că nu știe toată lumea în plasă...

Conversația suprefectului și a notarului fu întreruptă de Negradi.

— Trebuie să știi Antoane că poimâne aă să sosească Agripina și cu Maria... am pus să le pregătească odăile; vine și Dumitrache cu Hristea... trimite două călărași înaintea lor.

— Cucoane! cucoane! strigă primarul Iordache Nemțanu, intrând într'un suflet; nu știți ce s'a întâmplat... a scăpat... a scăpat. Condrea de la Pângărați...

— Ce spui! exclamă Negradi surprins.

Suprefectul, tremurând ca varga, se sculase în picioare; el începu să se plimbe prin odaie, în prada celei mai mari neliniști.

— Vai de mine! Ce ne facem de acuma?.. O să ne omoare pe toți...

Primarul povestea lui Negradi amănuntele evadării teribilului plăieș :

— S'a înțeles cu soldatul de pază care era tot din satul lui; a plecat și santinela cu dînsul... de acum să te ții...

— Trebuie prins numai de cât și împușcat... striga Negradi, la rîndul său foarte îngrijat...

— Cum un chini! adăogă herr Carl.

— Ascultă Antoane, urmă Alecu, scrie la Piatra să-mi mai trimeată câți-va soldați... nu voi să mi se întâmples ca lui Iliescu de la Dorna... am să scriu și Agripinei să mai aștepte vre-o câte-va zile, până îl veți prinde...

La primărie, la suprefectură, lu curte se luaseră măsuri strașnice de pază... pretutindeni, la toate răspântiile, erau postați câte două, trei argați, înarmați până'n dinți. Negradi își ascunse într'un beciu bani și hărțile de valoare pe care le mai avea. Ferșterul Carl, împreună cu două pădurari, fu rînduit să păzească casele boeresci; nimeni nu putea să intre sau să iasă fără învoirea lui...

Pe când Negradi, suprefectul, primarul se mai liniștise puțin, după teribila spaimă care îi cuprinsese în primul moment, de odată,

o veste neaşteptată veni se aducă din nou o mare turburare la curte...

Suprefectul, întorcându-se acasă, găsi chiar pe masa din cancelarie, o scrisoare din partea lui Condrea. Acesta înştiinţa pe Cămărescu că aflase toate cele ce se petreceau la Lunceşti de cât-va timp şi că era hotărît, dacă locuitorii nu vor fi lăsaţi în pace, să facă o vizită pe la primărie şi pe la curte şi să scôtă îndecit şi însutit din ghiarele ciocilor ceea-ce aceştia storsese de la sătenii...

Furia lui Negradi, la primirea acestei veşti, nu mai cunoscă nici o margine.

— Auđi dumneata, tâlharii! Aŷ ajuns acum să se înţeleagă cu hođii scăpaţi din ocnă! Se jeluesc dumnealor lui Condrea! Nu mai merge, Antoane, nu mai merge... eşti prea moale... dacă nu faci curând vre-o pildă cu câţi-va ticăloşi din sat... mâine poimâine o să ne jefuiască, ziua în amiada mare, la curte... trebuie bătută, schinguită, omorită! alt-fel nu merge... nu merge...

Pe când curtea era atât de neliniştită, asupra satului căduse o rază de speranţă; scăparea lui Condrea avea poate să mai domolească puţin pe ciocoi...

— Şi dacă nu s'o domoli de voe, s'o domoli de nevoie, dise Ştefan Bursuc.

— Fireşte, frica păzeşte pēpenele, adaose Cobuz. Numai de nu l'ar prinde pe bietu Con-

drea, că umblă poterile prin plasă ca furnicele...

— Ți-ai găsit, răspuse Bursuc; din cei opt călărași trimeși la Bicaz, patru sunt de la noi din sat; nu-s ei așa de nebuni să se lege de dânsul...

— Vestе mare! spuse un alt plăeș ce se îndrepta, cu pași repeși, spre cei-l'alți țerani.

— Ce este? Ce este?

— Să nu ne audă cine-va... adaoșe noul venit, Sandu Pușcașul.

— Spune mai iute...

— Andrei Fulger a fugit de la oaste și s'a unit cu Condrea...

— Bre! bre! bre! da are inimă băiatul, nu glumă... oare ce o ȃice frate-său când o afla de una ca asta?

— Frate-său a fost închis o mulțime de vreme dincolo și noi nici habar n'aveam de nenorocirea asta... urmă Sandu.

— Acum se lămurește totul, întrerupse moș Gavril.

— Chiar acum m'am întâlnit cu Florea Cătana, care vine de la Bistrița, de dincolo; el 'mă-a povestit toată istoria, cum Toader a fost închis de odată cu domnu Valerianu... ci că amândoi ar fi umblat să facă rescoale pe acolo... Se ȃice că tâlharul ăsta de notar — mânca-l'ar moartea — l'a părît la Unguri... Da, după câte am aȃdit, are să scape bietul om peste câte-va ȃile...

— De s'ar întoarce mai iute, urmă Stefan, mi-e milă când ved pe biata Smaranda așa de îngrijată...

Fiica răzaşului, Irina, trecuse prin aceleaşi momente de neastîmpăr, de grijă şi de durere ca şi fiica boerului, Maria, care aşteptase atâta timp reîntoarcerea lui Valerianu. Ca şi acesta, Fulger nu se mai întorcea... Trecuse zile, trecuse săptămâni... unde, în ce părţi ale Ardealului, putuse dînsul să se rătăcească așa de lungă vreme, fără a mai da vre un semn de viaţă ?

Şi'n acest timp, gura satului izvodea tot felul de poveşti pe seama lui Toader. O vecină, un fel de Aristiţa Uluceanu, spuse într'o zi Irinei că plăieşul se logodise, peste munţi, cu fata unui mocan bogat... lucrul era pozitiv, cunoscut de toată lumea...

Smaranda şi cu fiica ei răbdaŭ şi sufereau în tăcere; ele nu puteau crede că Toader, omul cu inima atât de curată, cu cuvîntul atât de sfînt, ar fi fost în stare să'şi uite jurămîntul... dar presimţeau o nenorocire...

Vestea fugii lui Andrei de la oaste şi a închiderii lui Toader în temniţa de la Bistriţa, se răspîndi însă, încetul cu încetul, în tot satul. Ştefan Bursuc o împărtăşi nevastei sale şi Sandu Puşcarul lui moş Gavril; soţia lui Bursuc o suflă la ureche femeii dascălului; aceasta o povesti preotesei iar părintele Ma-

tei o spuse la cărciumă, în gura mare, înaintea a cinci-șeci de oameni...

Irina cunoscea imensitatea nenorocirei ce o lovise; când află teribila veste, ea cădu în brațele mumei sale și mult timp, muma și fata rămăseră încleștate, mute...

Vremea se pornise pe ploaie; nuorii, plămădiți de atâta timp în poalele Ceahlăului, se spărgeau revărsând adevărate potopuri în drumul lor; Bistrița își umflase apele peste măsură, rupând bucăți de maluri și rostogolind arbori întregi; multe plute fură luate de valuri și sfărâmate de stânci. Negradi alergase în grabă pentru a pune pe oameni să le strângă sfărâăturile; udat până la piele, cu cizmele în noroi până dincolo de glezne, el striga și gesticula, îndemnând în zadar pe plutași să se aventureze pe apă...

— Fricoșilor!... vă e teamă să nu vă inecați... mare pagubă... haide, mai iute, că vă leg câte o piatră de gât și vă dau drumul la fund... hoților... nu vă pasă de banii mei!... Antoane, aleargă la inginerul Savin, care lucrează la pod și spune-i să 'mi trimeată câți-va oameni vrednici...

— Savin s'a dus să cerceteze pământurile răzașilor, răspunse suprefectul.

— Aha! în sfârșit s'a dus... să se ție bine, de aici înainte, țopârlanii... am să-i calicesc

pe toţi... destul s'aŭ încercat să mă calicească ei pe mine...

Valurile Bistriţei veneau din ce în ce mai mari şi mai ameninţătoare; sfărâmăturile de plute treceau ca săgeata pe dinaintea lui Negradi, care le urmărea, cu o privire buimacă, până ce dispăreau între stânci...

Nici un plutaş nu îndrăznea să intre în apă.

— Numai pagubă şi iar pagubă... şi nimeni nu vrea să-mi vină în ajutor... le e frică să nu se 'nece... dar lasă că am să 'mă răsbun şi eu... am eu hârtii să le vin de hac... să le arăt eu acum hotărnicie...

XIV

Din cauza ploilor cumplite, cari stricase drumurile şi rupsese podurile, Agripina fu nevoită să mai amâne încă pentru câte-va zile plecarea ei la Lunceşti.

Ea uitase cu desăvârşire îngrozitoarea scenă petrecută între dânsa şi Negradi, uitase maltratarea amantului ei, uitase scandalul public, ruşinea de care se acoperise în faţa tîrgului întreg... uitase jurămintele făcute soţului ei, pe când acesta era pe patul de durere, şi acum, cu o orbire şi o patimă mai nebună de cât ori când, se aruncase din nou în braţele avocatului...

Agripina se întâlnea, ca și mai înainte, aproape în fie-care și cu Forăscu. Ei alesese acum, ca loc de întâlnire, odaia portarului a cărei ușe dădea într'o ulicioară dosnică.

Cum înopta, Forăscu eșia de acasă și, apucând pe strade lăturalnice, se strecura ca o umbră până la portița din ulicioară... încă câte-va zile însă și Agripina trebuia să plece la Luncești; frumosul ei roman era să fie întrerupt, cine știe pentru cât timp... dânsa se strângea cât mai mult la pieptul lui Forăscu și, punându-i mâinile după gât, îi șoptea cu o voce rugătoare :

— Vino la munte, negreșit... O să ne putem vedea une-orî la Hangu orî la Răpciuni...

Ei hotărîră, într'un sfârșit, să se întâlnească, cel puțin o-dată pe săptămână, la Tulcani, fosta moșie a lui Negradi, pe care o cumpăraseră acum în urmă Hristea Cozmescu...

Ceea-ce muncea, afară de aceasta, gândurile Agripinei era greaua situație în care se găsea Iorgu, de cât-va timp, la Paris... Ea îi dăduse, la plecare, toate economiile sale, vre-o trei sute și mai bine de galbeni și 'i mai trimisese încă vre-o trei sute, smulși cu mare greutate, în timpul boalei lui Negradi, din rămășițele averei lor, împrăștiate într'un timp atât de scurt, la cele patru vînturi...

O mare nenorocire se abătuse asupra fiului ei : Aurelia, «Franțușca» — cum o numea cuconul Dumitrache, — după o scurtă boală,

plecase în lunga călătorie de unde nimeni nu se mai întoarce şi lui Iorgu nu-i rămăsese măcar mângâierea legăturii, care trebuia să-i păstreze pentru tot-d'a-una amintirea viue a acelei pe care o iubise ; copilul urmase pe mumă...

Desnădăjduit, cu inima zdrobită de durere, singur în marele oraş al Franciei, ca într'un imens pustiū, Iorgu se hotărî să se întoarcă în ţară.

Pentru a-i putea veni în ajutor, Agripina amanetase juvaerurile sale la Solomon Wortmann, se împrumutase în toate părţile...

În fie-care ȃi Maria găsea, sub banca de piatră din grădină, o scrisoare de la Valerianu. Ea se apropia, în tot-d'a-una, de bancă cu o cumplită bătae de inimă şi cuprinsă de spaimă ca şi cum miî de ochi s'ar fi aţintit asupra-i în acel moment ; se pleca — părea mai mult că îngenuchiază — şi, ridicând scrisoarea, udată de roua dimineţei ca şi cum ar fi fost scăldată în lacrimi, o ascundea cu repediciune la piept... apoi alerga în odaea ei şi acolo, închidend uşa, o citea şi recitea ore întregi...

Valerianu spera că părinţii Mariei, învinşi cu timpul prin statornicia dragostei ei pentru densusul şi a urei ei pentru Cozmescu, se vor îndupleca şi vor ceda. Şi Leon 'şi exprima speranţele sale prin cuvinte dulci şi

pasionate, cari o făceau să întrevadă, într'un viitor puțin îndepărtat, neasemănata lor fericire...

Cozmescu însă nu se dădea drept bătut; el 'și reîndoia stăruințele, 'și înmulțea mreșile, inventa noi uneltiri. În timpul din urmă el dăduse Agripinei o parte din banii trebuitori lui Iorgu ca să se poată întoarce și împrumutase cinci sute de galbeni lui Negradi, în urma nouilor pierderi pe cari acesta le suferise cu prilejul sfărîmării atator plute.

Maria se ferea de Cozmescu cu cea mai mare băgare de seamă. Indată ce Hristea intra în salon, dânsa, după câte-va minute și adese-orî, fără chiar a mai invoca vre-un pretext, se retrăgea în camera ei...

Agripina mai încercase în vre-o două rânduri să o înduplece :

— Lasă că o să-l uiți în curând pe Leon al tău; peste două zile plecăm la țară... când îi vedea și acolo câte nenorociri au mai dat peste noi, poate te-î hotări să faci și tu un sacrificiu pentru noi...

Maria simția că dânsa nu mai era pentru părinții ei de cât un obiect de desfacere, o marfă prețioasă, menită să-î scape din încurcăturile bănești în care se afla; voia să o vândă și pe dânsa după cum vânduse Tulcanii, după cum vânduse cele opt perechi de poștalioni... cumpărătorul, cu pungile de

bani în mână, era gata să numere câte-va mii de galbeni... Hristea stetea la pândă la toate nenorocirile lor; el se folosise de un prilej minunat, când Negradi era bolnav de moarte şi când Wortmann le pusese cuţitul la gât, pentru a lua pe un preţ de nimic, frumoşii Tulcani; dânsul se pregătea acum, tocmai în momentul când Păsăreanu îi ameninţa să le rupă o bucată din Lunceşti, să ia, cu un preţ cât se poate de scăzut, pe frumoasa Marie...

Nu, nu, nu, ea nu se va învoi la această negustorie ruşinoasă, la această vânzare de carne vie, la acest trafic de graţii şi de farmec femeesc...

Vestea plecării la ţară o umplu de spaimă. Ea prevedea că acolo, la Lunceşti, stăruinţele lui Cozmescu erau să fie din ce în ce mai dese, mai îndrăsnete, şi că trebuia să se pună în răsvrătire făţişă cu părintele ei...

Maria prevesti pe Leon că ziua plecării se apropia şi îi reaminti grelele încercări, cari o aşteptau la munte. Valerianu îi răspunse cerându-i o întrevedere în grădină, pentru a se sfătui şi a lua o hotărîre în faţa primejdiei care-i ameninţa...

Întâlnirea trebuia să fie în ajunul plecării chiar, după miezul nopţii, în aleia din fund care duce spre Bistriţa...

Un mare neastâmpăr cuprinsese pe fiica

lui Negradi. Această întâlnire însemna un pas mare în viața ei... un moment hotărâtor al întregii sale existenți... trebuia să tragă par'că cu o cruce peste cartea de aci înainte închisă a trecutului ei, pentru a se arunca în prăpastia unui necunoscut, care totuși o fascina și o atrăgea cu o putere nerezistibilă..

Hristea era, în sfârșit, mulțumit... la Luncești, Maria, depărtată pentru tot-deauna de Valerianu, trebuia să cadă, negreșit, în mâinile lui... Ori-ce împotrivire din partea ei era să fie zadarnică... Negradi, din ce în ce mai rău în afacerile lui, era silit să o sfărîme...

Cozmescu se simțea întinerit par'că cu vre-o dece ani. În stradă, oprea pe toată lumea, zimbitor, spunând la toți câte o glumă și rișând el cel d'ânteu cu hohot... umbla vesel, din casă în casă... timpul însă nu trecea parcă în destul de iute... el intră în cafeneaua la «Cetatea Neamțului», unde se aduna, după prânz, toate notabilitățile orașului.

La o masă erau așezați Lascarache Petreanu, deputatul Guzman și Bogoslov. Hristea se aședă, singur, la o altă masă și ceru o înghețată..

— Bre! bre! bre! exclamă cuconul Lascarache, dar tare mai ești aprins, Hristache... vrei să'ți stingi focul cu or'ce preț, se vede...

— Toţi pompierii din Piatra nu ar putea să mi-l stingă, răspuse Hristea rîdînd, dar lasă c'o să'l potolesc eu în curînd...

— Ba zeu, întîmpină deputatul Guzman, crezi că o să se 'nduplece mieluşica?

— Ba bine că nu; o duc acum la ţară şi de acolo nu'mi scapă ea nici moartă din mîna...

— Bună bucăţică ţi-ai mai ales... numai tare mi-e frică, Hristache, că'ţi ieşi o sarcină prea grea...

— Ei aşi, nu mă cunoşti... nu te uita că-'s cam tomnatic... dar numai să pun eu mîna pe turturică şi să vezi cum o să mi-o mai împlîndesc... în fie-care an o să torn câte-un Cozmescu mititel şi frumuşel.

În cea-l'altă cameră, un tîner, pe care Cozmescu nu putea să'l vadă şi care auzise toată conversaţiunea, se sculă iute, lasă o piesă de argint pe masă şi eşi pe o altă uşă afară fără să fi fost zărit de nimeni.

Cînd Cozmescu eşi în stradă, se întîlni faţă 'n faţă cu Valerianu.

— Te-am auzit mizerabile, îi spuse Leon prividu'l drept în ochi...

Hristea se trase înapoi, voind să reintre în cafenea...

— Nu fugi, tâlharule... voiă să'ţi repet numai un lucru... orî-ce vei face, Maria nu va fi a ta... mai curînd îţi voiă sdrobi creerii...

— Zeu! ia 'ncearcă, răspuse Hristea prin-

deînd curaj la vederea a doi epistați, cari se îndreptaî spre cafenea...

Valerianu, înfuriat, cu ochii injectați de sânge, ne mai putîndu-și stăpîni furia, ridică mâna și lovi pe Hristea de mai multe ori peste obraz, apoi se urcă într'o trăsură și se îndepărtă...

— Săriți că mă omoară! strigă Hristea către epistați... Aha, Ungurene... așa mi te laudî... n'o să fie nici-odată a mea... să veđi tu... o să vedeți amîndoi... o să sfârșesc eu comedia asta!...

Și Hristea, cu obrajiî roșii, cu ochii încruntați, cu gura spumegîndă, făcea gesturi desperate în direcția pe unde dispăruse Leon...

Galben, tremurînd de mânie, de ură și de rușine, el se întoarse acasă și, cădeînd pe o canapea, începu să'și smulgă părul și să plîngă ca un copil...

Nu, nu, rușinea era prea mare... el trebuia să'și răsbune, să'și răsbune numai decât și într'un chip care să sdrobească pentru tot-d'a-una pe transilvănean... Vrea să đică Maria nu se mulțumea să'l respingă ca pe un obiect antipatic și scârbos, ea se înțelesese acum cu Valerianu și încuraja pe acesta ca să'l înfrunte și să'l insulte...! Pentru ce, mai la urmă, atîta răbdare, atîta delicatete?... Agripina nu era în mânilor lui?... Pe Negradi nu-l ținea, legat de mâni și de pi-

cioare? Ce mai aştepta? Lucrurile trebuiau grăbite... O hotărîre energică trebuia luată la moment...

Inoptase şi o păclă deasă începuse să se coboare de pe dealuri; umbre late se abăteau ca nişte mari pete peste oraş; de pe terasa care da în grădină şi domina toată Piatra ochiul nu mai putea distinge decât pe ici şi colo câte o casă, care se desluşea în întunec, ca o fantomă albă... câte un duruit de trăsură turbura, din când în când, liniştea adîncă a oraşului... şi duruiturile deveneau tot mai rare şi mai îndepărtate... nu se mai audea decât glasul misterios al valurilor Bistriţei, care clocotea în vale, la marginea grădinei...

Maria stetea cu ochii aţintiţi în vale şi inima îi bătea în piept ca şi cum ar fi voit să se spargă... incapabilă de a gândi, de a judeca, mintea îi rătăcea ca într'un mare pustiu... un sentiment numai de nemărginită nelinişte îi reamintea că ea aştepta ceva, că are să se întîmple ceva...

Luna se ivise pe cer, p'un cer limpede şi plin de stele; razele ei gălbuie străbăteau pe alocuri, prin ceaţa deasă; lumini fantastice, roşietice şi albastruie se jucau pe creasta dealurilor...

Era un spectacol feeric... din când în când câte o stea se desprindea de pe firmament şi, descriind o curbă uriaşă, părea că alunecă după munţii Transilvaniei...

Agripina se culcase în odaia ei situată în spre curte, iar cuconul Dumitrache, care pentru nimic în lume nu ar fi lipsit o seară de la *ghiurdum*, nu se întorsese încă acasă; slugile dormeau...

La ceasornicul de la spital bătuse douăsprezece...

Maria, deșteptată ca dintr'un vis, aruncă repede un șal pe umeri și eși pe terasă... ceața începuse să se împrăstie... aleia din fundul grădinei era străbătută în tot lungul ei de o fășie luminoasă... ea cobori scările de piatră cu repeziune; apoi, după un moment de nedumerire, se îndreptă spre aleia boltită de crengile stejarilor...

Leon o aștepta încă de mult; el sărise, ca de obicei, peste uluci și se ascunsese după stejarul cel mare de lângă bancă...

Mult timp cei doi tineri, căzuți unul în brațele altuia, rămaseră fără a-și putea spune un cuvânt.

— Sunt atât de fericit, îi spuse Valerianu, încât mi se pare că trăiesc cu veacuri înapoi, prin vremea poveștilor... a mea ești, a mea vei fi Mario!...

-- De aci înainte s'a sfârșit, răspuse fiica lui Negradi... te voi urma ori când și ori unde... spune numai un cuvânt...

Valerianu îi povesti cele petrecute între dânsul și Hristea, la cafenea...

— De acum mizerabilul își va îndoi stă-

ruinţele... trebuie să luăm o hotărîre supremă... şopti Leon.

— La munte voiŷ fi lesne prada lui, dacă nu mă veŷ apăra...

— Voiŷ veni la Lunceşti... am un prietin în apropiere... când iŷi voiŷ cere-o Mario, mă veŷ urma? lăsa-vei totul pentru mine?

— Da! respunse Maria cu o voce stinsă.

— De acum eŷti a mea, a mea, a mea pentru vecie! zise Valerianu str ng nd'o la piept cu înfocare...

Incet, după o lungă pauză, Maria se desprinse din braţele iubitului său.

— Trebuie să mă întorc... noaptea e prea înaintată... la revedere la Lunceşti...

Valerianu întovărăşi pe Maria p n  aproape de terasă; după ce o str nse încă o-dată la piept, lipindu-ŷi buzele de buzele ei, o lăsă să se  ndep rteze.

El rămase încă mult timp rezemat de un copac, cu ochii aŷintiŷi spre camera unde zărea umbra Mariei...

De-o-dată, în momentul c nd voi să plece, el tresări, izbit de un sgomot care'l surprinse...

Ar fi  is cine-va o voce, care striga numele său... er  oare o halucinaŷie?... Simŷturile sale er u surescitare peste măsură... dar vocea par-că devenea mai clară...  n tăcerea ad nc  a nopŷii el aușia acum, în mod lămurit, numele său... Leon! Leon! ajutor!...

Și două umbre treceau repede pe dinaintea ferestrei de la odaia Mariei...

Valerianu se apropia câți-va pași; auzind din nou un țipăt înăbușit, el nu mai stătu un moment pe gânduri și'n câte-va sărituri fu pe terasă; ușa de la balcon rămăsese deschisă... el o împinse și, peste o clipă, fu în camera iubitei lui...

Leon sosise la timp; Maria perduse aproape cunoștința... galbenă, tremurând de indignație și de groază, de-abia mai putea să reziste... Hristea, cu ochii în sânge, cu fața neagră-venătă, cu brutalitatea unei bestii, căuta s'o atragă spre dânsul și să o apuce în brațe...

La vederea lui Valerianu, Cozmescu rămase înmărmurit... brațele-i cădură și genuchii i se încovoiau...

Fără a spune un cuvânt, Leon scoase un revolver... înainte însă ca dânsul să fi putut ochi pe Hristea, Maria, revenindu'și în simțiri, se repezi într'o clipă și-î opri mâna... lovitura îndreptată asupra lui Hristea plecă spre fereastră...

Cuconul Dumitrache se întorcea tocmai în acel moment acasă; descărcătura revolverului îl făcu să alerge în odaia Mariei; peste un moment sosi și Agripina.

Curtea toată era în picioare... Maria, zdrobită de emoțiune, cu puterile sleite, în urma împotrivirii desperate pe care fusese nevoită

s'o opună sforţărilor sëlbatice ale lui Hristea, căduse leşinată la pământ...

— Ce ai făcut Hristache, pentru Dumnezeu! spuse Agripina căutând să ridice pe fiica ei...

— Ce caţi aici domnule Valerianu? striga, frângându-şi mâni!e, cuconul Dumitrache.

— Am scăpat onoarea unei femei, răspunse Valerianu...

Şi transilvăneanul, în puţine cuvinte, lămuri bătrênului toate cele întemplate... el mărturisi totul: întêlnirea sa cu Maria în grădină, strigătele acesteia, sosirea sa la timp pentru a o scăpa din ghiarele mizerabilului. Şi, spunând aceasta, Leon arêta pe Hristea, care, cu capul plecat, zăpăcit cu desăvârşire, se rezimase de sobă şi nu spunea un cuvânt...

— Haide, ieşi! ce mai caţi aci, Hristache, nu Ţi-e ruşine, la vârsta ta... bre! cum s'a ticăloşit lumea...

Cozmescu, întovărăşit de un servitor, plecă numai decât.

— Acum încredinţez pe domnişoara Maria în mâni!le dumneavoastră... fie ca isprăvile domnului Hristea să vă lumineze... e păcat să ucideţi, pentru poftele măřsave ale unui mişel bogat, pe o copilă nevinovată...

Cuconu Dumitrache făcu un gest de desperare...

Indată ce Maria putu să deschidă ochii, Valerianu se închină şi plecă.

Hristea plecase deja în goana cea mare spre casă, privind din când în când înapoi...

— Ei ce mai ȳici acum, Agripino ? întrebă Dumitrache chemând pe soția lui Negradi în camera de alături. Unde voiești să ajungă lucrurile?... Vă trebuie o moarte de om?...

— Ce pot să fac ? răspunse Agripina adânc mișcată de scena la care asistase...

— Ce poți să faci ? Să-ți spun eă ce poți să faci. Am să-ți vorbesc fără cotituri, știi colea, d'a dreptul : mie nu mi-a dat Dumnezeu ȳeă copii, de aceea ȳiu la fata asta ca la ochii din cap... dacă îi ești în adevăr mamă și nu voiești s'o pui cu ȳile în mormânt, ascultă-mă... lasă-te de Forăscu... nu te ascunde, știi tot... iar ați început să vă întâlniți și de aceea Cozmescu te are în palmă... lasă-te de nebunii, Agripino... nu veți că ai copii mari ca și tine... n'u veți că ai părul pe jumătate alb și că ȳi-a trecut vremea romantlicurilor ?

— Pe Alecu 'l are în palmă, nu pe mine... Alecu îi cere într'una parale...

— Parale ? parale ? am dat tot ce am putut lui Alecu... iaca, dacă vrei, îmi amanetez și petecul meu de pământ, îi dau tot, tot, tot, numai să nu mai aud de Hristea...

A doua ȳi, pe la amiaȳi, sosi Iorgu de la Paris. El nu anunțase pe nimeni de reîntoarcerea sa și, știind că Negradi e la munte,

trase d'a dreptul acasă. Abătut, ostenit, cu sufletul zdrobit de atâtea grije și emoțiuni, părând mai multă o umbră, dânsul rămase dureros surprins când vădu figurile palide și triste din jurul său; presimți numai decât o nenorocire.

— Te-ai cumițit o-dată bre omule? îi spuse Dumitrache; vrei și tu să te pui o-dată pe treabă?

— Moșule, mi se pare că am îmbetrânit cu două-deci de ani... în câte-va luni s'a făcut o schimbare în mine, de nici eū nu mă mai cunosc... sunt alt om... o s'o veđi în curênd...

— Am auđit, Iorgușorule, de necazurile tale... o să le uiți că ești tiner... de acum pune-te pe muncă... în muncă o să găsești ânteiū alinarea și apoi uitarea... dacă te-ai făcut alt om însă, poți să fii de un mare ajutor surorii tale, pe care ai vedut'o în ce hal e... numai tu poți să împiedici un mare păcat...

— Ce este? ce s'a întêmplat? întrebă Iorgu îngrijat...

Dumitrache povesti nepotului său scena petrecută între Valerianu și Hristea.

— Incăpăținarea părinților tēi o s'o omoare pe biata copilă!

— Nu, nu, asta nu se poate... Să știū bine că ajung nu vechil, dar argat pe moșie la Luncești ca să fac plăcere tatei, infamia asta trebuie împedicată...

Apoi Iorgu avu o lungă convorbire cu Maria, care-i povesti toate chinurile, toate suferințele sale, dragostea ei tăinuită atâta timp, pasiunea nobilă a lui Leon, relațiunile, temerile și speranțele lor, intrigile și urzirile lui Hristea...

— Scapă-mă Iorgule, scapă-mă de acest miserabil... numai în tine mi-e nădejdea...

— Dacă n'am putut să fiu eu fericit, Mario, cel puțin să fii tu... uite, îți jur pe amintirea aceleia pe care am iubit-o mai mult decât ori ce pe lume că atât cât voi trăi eu, Hristea nu va reuși să te cumpere... căci, după cât ved, aci nu e vorba de o căsătorie, ci de o vîndare...

XV

Negradi nu avea cunoștința nici de scena petrecută în camera Mariei, nici de întoarcerea lui Iorgu.

Când Agripina, fiica ei și Dimitrache sosiră la munte, Negradi era în cancelarie. El afectă de a nu eși înaintea lor și, numai într'un târziu, se duse să vadă pe Maria.

— Ești bolnavă? o întrebă cuconul Alecu, lovit de espresiunea amărită a figurei sale. În două, trei zile aerul de munte are să te însănătoșească...

Maria nu respunse nimic; de abia stăpê-

nindu'şi lacrămile, ea era gata să se arunce la picioarele părintelui său, să'î povestească totul, să'î imploreze iertare pentru întristarea ce'î pricinuia opunându-se voinţelor sale...

Negradi îi tăia vorba.

— Sper că aice ai să'î schimbi ideile... trebile mele s'aũ încurcat şi mai mult încă decât înainte... procesul cu Păsăreanu este cu desăvârşire pierdut... dacă nu găsesc, până într'o lună, cinci miş de galbeni, sunt pierdut, ruinat, ru-i-nat!

Cuconul Alecu pronunţă aceste din urmă cuvinte, apăsând asupra fie-cărei silabe...

— Şi ce voeşti să fac, tată, pentru a te scăpa de ruină? întrebă Maria cu o voce stinsă.

— Să ieşi pe Hristea... fă jertfa asta pentru mine, Mario... nu'l iubeşti, o ştiu... dar uite, îţi cad, eũ om bătrân, cu părul alb, la picioarele tale; nu mă lăsa, scapă-mă de ruşinea de a fi vândut cu toba...

Şi Negradi, a cărui voce îmblândită tremura de emoţiune, se apleca spre Maria, părând că voeşte să îngenucheze înaintea ei... El repeta mereu: Ia-l Mario, fă asta pentru mine...

Maria stetea nemişcată, cu ochii ei, întipăriţi de o melancolie adâncă, mari deschişi şi privind în deşert...

În acest moment intră cuconul Dumitra-

che, care auđise ultimele cuvinte ale fratelui sėu.

— Să ia pe Hristea?... da vreı s' o omori, Alecule... fereasc' o sfântul de o așa pacoste... dacă ai ști ce s' a întemplat, n' ai mai vorbi așa...

— Ce s' a întemplat? Ce este? întrebă Negradi ridicând capul... iar vre-o nenorocire... spune iute...

După ce Dumitrache termină, cuconul Alecu, care rămase un moment cufundat în gânduri, răspunse :

— Cu atât mai mult lucrurile trebuie să se sfârșască odată... cu scandalurile astea necurmte, mi se face casa de ocară... o s' ajungă un timp când n' o să mai pot scoate capul în lume... să ia pe Hristea și să se isprăvească...

— Ba asta nu se poate odată cu capul... uite am și eū o moșioară... o vënd... ți-o dau ție numai să nu te mai aud vorbind de banii lui Cozmescu... apoi și Iorgu, de acum, are să se pună pe lucru...

— Iorgu? strigă Negradi infuriat... ți-am spus să nu' mi mai vorbești nici o-dată de densusul înaintea mea... Iorgu e mort pentru mine...

— Halal tată! răspunse Dumitrache. Iorgu e mort, pe Maria vreı s' o omori... bravo, n' am ce ȑice...

— Bine ai face, curmă Negradi, să nu te

mai amesteci în treburile mele... n'am nevoie de sfaturile tale... sunt sătul de ele până în gât...

— Aşa, răspuse cel-l'alt... vrea să dică vorba mea n'are nici o trecere în casa asta... vrea să dică trebuie să privesc nebuniile tale şi să tac şi să rabd... asta nu se poate... rămâi cu bine atunci Alecule... Dumnezeu să vă aleagă...

— Pleacă sănătos...

Şi fraţii se despărţiră, înduşmăniţi pentru întâiaşi dată, în vieţa lor...

Maria era în prada unei cumplite nedumeriri; pe de o parte dragostea ei nebună pentru Leon, căruia îi jurase că-l va urma până la moarte, pe de alta durerea adâncă ce resimţea vedând desperarea părintelui ei, îi sfâşiau inima, i-o tăiau par'că în două... şi rana despărţitoare o canonea din zi în zi mai mult... valurile omoritoare ale vieţii trecuse cu prea multă repeđiciune peste sufletul ei încă neoşelit... lupta era îngrozitoare... învingătoare sau învinsă, soarta ei era de aci înainte hotărîtă... înainte de a fi a lui Leon sau a lui Hristea, dânsa era urşită durerei, căsătorită pentru vecie cu nenorocirea...

Agripina şi Alecu o conjuraşă să cedeze, să uite pe Leon şi să devină soţia lui Cozmescu. Dumitrache şi notarul Zlotescu, vărul

ei, căruia Hristea 'i refuzase postul de casier la primărie, o îndemna la rezistență. Acum în urmă, turburarea Mariei fu mărită printr'ô scrisoare pe care o primi de la fratele ei, oaspete al lui Valerianu,... scrisoarea par'că îi aducea parfumul îmbătător al stejarilor din aleia de lângă Bistrița...

Iorgu refuzase să primească găzduirea lui Cozmescu, căruia îi declară că nici o-dată nu se va învoi ca Maria să devină soția lui. Indată după plecarea surorii sale la Luncești, dânsul porni împreună cu Valerianu la moșia acestuia, la Tulgheș.

Cozmescu simția că prada începea să-î scape din mână; un dușman nou se ivise în calea lui; plecarea celor două tineri la Tulgheș, în apropiere de Luncești, îl umplu de grijă... ura, răzbunarea, amorul său propriu crud lovit, patima lui crescândă, îi înfierbântău mintea, îi încordaū voința... trebuia o lovitură grabnică, decisivă... până într'o lună Maria trebuia să fie a lui, cu orice preț!

El știa că Negradi intentase rezășilor un proces care i-ar fi dat putința, în cas de câștig, de a'și mai întrema, măcar întru cât-va, situația lui atât de sdruncinată: era vorba de vre-o câte-va sute de fălci de pământ... Hristea alergă îndată la Forăscu și-î propuse să ia apărarea rezășilor în contra lui Negradi, apoi puse pe Bogoslov să-î redacteze către

«*Virtutea Română*» o corespondenţă din Piatra în care se dădea alarma, în privinţa unei noi spoliări a ţeranilor, de pe moşia unui mare proprietar, deputat al majorităţii, «Numele acestuia era să fie dat pe faţă într'un număr viitor». În acelaşi timp el scrisese lui Negradi, cerându-i să-i restituie imediat cei cinci sute de galbeni cu care-l împrumutase, cu o lună înainte... câte-va zile după această plecă la munte...

În sat ferberea creştea mereu. Negradi, sub pretext de datorii vechi, întrebuinţa toate braţele la ferestrele sale; zilele de prestaţii pentru drumuri erau muncite, graţie suprefectului, pe moşia boerului; multe pământuri de ale ţeranilor rămăseră nelucrate. Ceea-ce exasperase însă pe săteni fu achitarea ferşterului Carl Terek.

Condrea călcase vre-o câte-va case boereşti din plasă; el nu îndrăznise însă să se apropie de Lunceşti, cari erau păziţi de o întreagă ceată înarmată.

Suprefectul continua însă a fi îngrijat :

— Nu mă incred eu în oastea noastră, cucoane Alecule; când o veni Condrea pe la noi, mai cu seamă acum că s'a unit şi Andrei cu dânsul, să vezi cum o s'o rupă de fugă toţi voinicii noştri... de aceea socotesc că ar fi mai înţelept, până vom pune mâna pe hoţ, s'o lăsăm mai domol cu procesul...

Ar fi bine să mai amânăm aducerea judecătorilor...

— S'o las mai domol? doar n'am inebunit! acum mi-i chita, Antoane... de cei mai dârji am scăpat: unul s'o făcut hoț de codru și ca mâne poi-mâne o să-l băgăm la ocnă, pe frates'o l'aŭ pus Ungurii la dubă. Cine a mai rămas? Ștefan Bursuc, un papă-lapte; Sandu Pușcarul, un mutălăur și încă vre-o câți-va mămăligari ca d'alde Tănase Cobuz... Trebuie s'o isprăvim iute...

— Mămăligari și nu prea, răspunse suprefectul; blajini și pacinici, răbdători cât timp îi tragi numai de chică... dar ia să-i ajungă cuțitul la os și mai cu seamă să se atingă cine-va de pământul lor și să veđi cum mămăligarii devin fiare, mai rele de cât lupii și urșii din pădure...

Negradi dădu din umeri.

— Și apoi nu uita, cuconule Alecule, urmă Cămărăscu, că 'și-aŭ luat de avocat pe Forăscu și c'aŭ și început cu jălbile pe la București.

Și, dicend aceste, Anton scoase din buzunar «*Virtutea Română*».

— Forăscu? striga Negradi înfuriat, Forăscu s'a pus iar în potriua mea... têlharul... trebuia să-l omor când mi-a încăput pe mâni... dar lasă, nu scapă el teafăr a doua oară... aŭ început cu jălbile dumnealor... trebuie să le arătăm noi jălbii...

— Toate-s bune, dar e şi deputăţia duminică la mijloc... te pomeneşti iară cu vre-o interpelare la cameră, iar cu scrisori de la ministru...

— O s'o dau dracului de deputăţie!

— Apoi, fără deputăţie, ai mai putea oare, cucoane Alecule, să scoţi oamenii la lucru aşa când ne vine pofta... şi să dăm şi iama în prestaţii ?...

Negradi se plimba prin odaie, cu paşi mari şi îndesaţi, fără a mai spune un cuvânt...

În spre seară, când Cozmescu sosi la Lunceşti, Negradi era mai abătut ca orî când. Hristea se arată foarte îngrijat de procesul cu răzaşii ; prefectul însuşi îi vorbise de a face şi-i exprimase temerile sale în această privinţă ; dacă, cel puţin, nu s'ar fi amestecat Forăscu la mijloc... trebuia pus totul în mişcare pentru a-l face pe Forăscu să se retragă, ast-fel încât răzaşii să nu aibă alt avocat decât pe Niculiţă Contăş... singur Cozmescu, amic intim al avocatului putea obţine acest lucru ; tot dînsul, printr'un amic din Bucureşti, putea dobîndi tăcerea «Virtutei române»...

Hristea se plânse apoi că, din cauza tărăgănirii căsătoriei sale cu Maria, dînsul nu 'şi mai văduse de treburi, aşa încât avea neapărată nevoie de banii ce împrumutase lui Negradi...

— M'am și săturat, drept să-ți spun, cucoane Alecule, de atâtea alergături și de atâtea batjocori... am și eu ambiția mea... înțeleg, mai la urmă, să se amestece în afacerile noastre cuconul Dumitrache, dar aș vrea să știu cu ce drept domnul Iorgu ia partea Mariei...

— Cum! ia partea Mariei? nu înțeleg... răspunse Negradi...

— Firește, dumnealui e în gazdă acum la Ungur și se laudă că, în vecii vecilor, n'o să fie pe cheful meu și al dumatiale...

— Așa se poartă domnișorul Iorgu? strigă Negradi... vom vedea cine-i mai tare, Hristache... eu său ei... trebuie să luăm, dacă-i așa, lucrurile alt-fel... nu mai merge cu binișorul... pregătește-te de logodnă, Hristache... am dis... de acum s'a isprăvit, fie ce o fi...

— Așa 'mi plăci și mie, cucoane Alecule, acum ved și eu cine-i stăpânul în casă...

— Slut la Prut chir Petrache, spunea suprefectul intrând, la primărie, în camera lui Zlotescu...

— Ce este? iar ai luat vre un vițel scăpat drept Condrea?

— Ce Condrea! E mai rău decât Condrea... s'a întors Toader Fulger de dincolo.

— Cum! l'aū liberat de la dubă... bre, da proști is Ungurii... credeam c'o să ne scape de dēnsul...

— Proşti neproşti, Fulger s'a întors, cu o falcă în cer şi alta pe pământ... să vezi cum stă țărănimea în jurul lui de-l ascultă, cu gura căscată, ceasuri întregi... şi apoi, de pe toată moşia, vin oamenii şi-i să jeluesc lui parcă ar fi Vodă!... Ei, ei, chir Petrache, cum rămâne cu calul tău cel alb? să trimăt să mi-l aducă acasă?

— Ho! ho! cu mine nu merg lucrurile așa de lesne cum crezi... tot nu mă dau drept bătut... mai lasă-mi două săptămâni, vrei?...

— Şi trei, dacă poțtești, dar ți spun dinainte, ai perdut calul... cât despre mine eă m'am lăsat de fata Birsăniței... nu mai e vreme de craiicuri acuma...

În toată plasa vestea întoarcerii lui Toader se lăți într'o clipă.

— Poate dănsul să le mai vie de hac cio-cailor, spunea moș Gavril, care mărturisia, în sfirșit, că cuțitul ajunsese la os.

De la Dorna și până la Hangu, de la Durău la Prisăcani, pretutindenă întoarcerea lui Fulger înviorase inimile, ridicase în picioare pe toți cei abătuți și umiliți... o adiere de speranță sufla peste toată valea Bistriței...

XVI

— Iute, madam Safto, țipa bucatarul Dănilă ajutoarei sale, iute că dau musafirii peste

noi și mâncare bâz!.,. zău-dacă nu-ți vine să ieși câmpii... nici tu tingiri cum se cade, nici tu calupuri, nici tu zahăr îndestul — vai, vai, ce sgârcenie o dat peste boerii noștri! — și cu toate astea fă-le cataifuri, fă-le bezele, fă-le baclavale... cine o mai fi venind de la Piatra, de parc'o dat rezmirița pe la noi?

Curtea era, în adevăr, toată în picioare. Servitorii alergau în toate părțile, grijaș o-dăile dinspre grădină, frecaș scările; Agripina priveghia sofrageria; Alecu, însoțit de suprefect și de notar, se dusesse pe jos, până la cârciuma de lângă pod, să întâmpine pe musafiri...

Judecătorii de la tribunalul din Piatra veneau să facă, în procesul lui Negradi cu rezășii, o descindere locală... două trăsură se ivise la capătul cel-alt al podului: într'una era prezidentul Sotir cu judecătorul Guzman, fiul deputatului, în cea-laltă supleantul Prapur, nepotul părintelui Mihalache cu procurorul Săcultea și cu grefierul Bogoslov, frațele poetului.

Judecătorii erau să petreacă noaptea la Luncești și, a doua zi, după cercetarea pământurilor, să se întoarcă pe o plută la Piatra.

La masă domni cea mai mare veselie. Cozmescu, că să facă lucrurile cum se cade — așa spunea dânsul — adusesse, fără a preveni pe nime, taraful de lăutari al lui Sinică...

De-o-dată, pe la mijlocul mesei, din ietacul de

lângă sofragerie, vestitul Ion Cobzarul începu să cânte cântecul favorit al lui Sotir :

Când ora de 'ntristare va tulbura vre-o dată
Frumoasa-ţi inimioară, tu i-am portretu 'ndată
Şi mi-l aruncă 'n foc!

— Bravo Ioane! strigă «bobocelul» Pietrei, încântat... bravo, mai ȳi odată!

Şi Ion ofta din ce în ce mai adânc :

Şi mi-l aruncă în foc!

Cozmescu se aplecase la urechea lui Ne-gradi :

— Ȳi place cum am potrivit lucrurile? are să meargă treaba strună!....

— Da cu Forăscu cum a rămas? întrebă Alecu.

— Forăscu nu mai vine, Ȳi garantez, s'a retras din proces...

Săcultea vorbea cu Zlotescu :

— Ȳi-a plăcut cercetarea mea in afacerea ferşterului Carl?

— Minunată... trebuia dată o lecţie şnapanilor... de când ştiu că ferşterul poate să-î împuşte ca pe nişte câini, a intrat groaza într'ênşii... acum trebuie să li se taie nasul şi cu procesul ăsta al moşului...

— N'aibă grijă, mi-a spus mie Sotir, afacerea e aranjată... descinderea locală e numai de ochii lumii...

Ion Cobzarul cânta mereu, cu ochii ȳintă în ochii preşedintelui, care repeta într'una Mariei :

— Ah ! ce divin... nimic nu e mai frumos pe lume, domnișoară, decât muzica...

Cozmescu îndemna mereu pe Negradi :

— Nu lăsa, cucoane, să ne scape prilejul... vestește chiar acum, la masă, logodna mea cu Maria... așa se isprăvește o dată comedia...

Alecu se sculă în picioare :..

— Am să vă anunț ceva.... o fericire...

În acest moment intră în sofragerie Anton Cămărăscu, gâfâind și de abia ținându-se pe picioare....

— Ce este ? ce este ? îl întrebară toți din toate părțile.

— Ce e, nu e bine... țăranii au plecat spre curte... de abia am scăpat din mâinile lor... mi-au spus că vin ei aicea să ne arate judecată... !

Toți părăsiră masa în pripă ; Sotir, alerga din odae în odae cu șervetul în mână, întrebând : unde să ne ascundem ? unde să ne ascundem ? Cei-l'alți judecători rămaseră încremeniți uitându-se unul la altul. Zlotescu singur își păstrase sângele rece ; el se coborî în curte și porunci ferșterului și lui Neculai Brusture să închidă poarta și să pună mai mulți argați cu puștele încărcate de pază, în dreptul ei.

Îndată după sosirea judecătorilor la Luncești, țăranii se adunară la cârcima lui Strul pentru a se consfătui în privința cercetării

pământului lor, care trebuia să se facă a doua zi. Avocatul lor, Niculiţă Contaş, începuse prin a-şi încasa onorariul...

— Bani înainte, oameni buni, așa e regula la avocați... și calul, dacă vrei să alerge bine, trebuie să-i dai grăunțe...

Pe când Contaş își urma colecta, sosi Toader Fulger. Țărani făcură roată în jurul seș.

— Voi vă dați până și bucățica din gură ca să vă apărați pământurile pe cari le țineți din moși strămoși, le spuse plăeșul, și domni judecători stau la masă și benche-tuesc cu boerul... credeți că ciocoii de la Piatra au venit să vă dea dreptate?... pe când sticlele se destupă și lăutarii le cântă, ei ne dau, legați de mâni și de picioare, dușmanului nostru...

— Așa e! răspundea țăranii.

— Astă seară chiar, la curte, are să se ticluiească vîndarea noastră... și noi, ca niște nătărăi, ne perdem vremea aici, așteptând să ne cadă prepeșițele d'a gata în gură...

— Așa e! răspundea țăranii din ce în ce mai aprinși...

— De aceea socot, urmă Fulger, că cel mai bun lucru ce avem de făcut, este să mergem cu toți la curte și să le spunem boerilor că nu ne trebuesce așa judecată, cu masă și cu lăutari... să ne vie alți judecători, oameni vrednici și cinstiți, care să hotărască cu cuget curat... alt-fel nu ne supunem...

— La curte! la curte! răspuseră sute de glasuri...

— La curte! strigă Fulger...

Țăranii apucară numai de cât pe cărarea strimță, care scurtează mult drumul ce duce de la pod la curțile boerești; veduți de departe, cum se urcau, doi câte doi, ei păreau a fi un imens șarpe cu sute de capete, care înainta încet, maiestos, spre un dușman invizibil: din când în când, un fior magnetic parcă străbătea animalul din cap până 'n coadă... inelele se strîngeau și șarpele, oprit un moment, își urma iar drumul...

Poarta era închisă. Strejarii, în fața acestei mulțimi amenințătoare, fugise și se ascunsese în pivniță și prin podul grajdului; ferșterul Carl se tupilă sub scară.

Singur Brusture, care 'și aruncase pușca, rămase în curte...

— Deschide poarta, Neculae, răcni Fulger.

Sus, judecătorii, Negradi, Cămărăscu notarul, ținuse consiliu. Ei hotărîră să deschidă poarta și să caute a câștiga timp, până a doua zi... subprefectul era să plece imediat la Prisăcâni și, de acolo, să telegrafieze la Piatra, după ajutor...

Mulțimea pătrunse în curte.

Negradi, întovărășit de procuror și de preșident, se arată în ceardac.

— Ce voiți? îi întrebă Săcultea...

Toader Fulger eşi din mijlocul plăeşilor şi înaintă până lângă scară.

— Am venit, dîse el, în predmētul procesului cē avem cu boerul. Sunt însărcinat să vă spun că nu cu cale faceţi ce faceţi când voiţi să ne alungaţi de pe pămēturile noastre, unde fie-care palmac a fost udat de noi cu lacrimi de sînge...

— Asta o să hotărască judecata, rēspunse Negradi...

— Cum o ieî dumneata, cucoane, vēd că nu e cu judecata ci cu lopata... ce fel de judecată este asta să vă ospătaţi şi să chefuiţi cu boerii de la tribunal şi apoi să'i puneţi să ne rađa... Noi aşa judecători nu primim!

Ţēraniî se îndesaū tot mai mult spre scară.

Situaţia era critică. Negradi îşi dădea seama că un cuvēt imprudent putea provoca o nenorocire.

— Bine, le dîse dēnsul, dacă s'o învoi domnul preşedinte ca să amāne cercetarea...

— Nu ne trebuie amānare, vrem alţi judecători! strigaū Ţēraniî.

— Oamenî bunî, le spuse Sotir, dacă n'aveţi încredere în noi, uite, nu mai facem nici o cercetare şi plecăm mîne la Piatra...

— Aşa, să plecaţi sănătoşi, rēspunse Fulger...

În acest timp ferşterul Carl, care stătea sub scară, într'o poziţie foarte neîndemănatcă, voind să se aşede mai bine, atinse co-

coşul puscei de un lemn ; lovitura plecă, fără însă ca să nemerească pe cine-va.

Sandu Puşcarul şi Tănase Cobuz să repeziră sub scară...

— El e, strigară plăeşii, e lighioana de Ungur...

— A ! nu te-ai săturat de carne de creştin, blestematele, îi strigă Ştefan Bursuc, stăi că te judecăm noi...

Tănase Cobuz smunci puşca din mâna ferşterului şi, cu stratul, 'i dete peste cap o lovitură, care-l făcu să cadă la pământ, fără cunoştinţă, plin de sânge...

— Na, acum ți-o trece pofta să ne mai uciđi!

Din rana ferşterului sângele curgea gâlgâind pe scară, unde o pată roşie se lăţea mereu....

Tĕraniĭ se împingeau tot mai mult pe trepte... vre-o câţi-va din ei ajunseser în ceardac... şi alţii îi urmau, beţi de mânie, fascinaţi la vederea sângelui vărsat, împinşi parcă de o putere căreia nu erau în stare să reziste, la comiterea unei noi crime...

— Pe ei copii ! striga Cobuz, cu faţa aprinsă, cu ohii injectaţi...

— Pe ei ! repetau alte glasuri şi mulţimea îşi făcea drum, pe scări, într'un tumult infernal, câte doi, câte trei, într'un şir lung... şarpele se refăcuse şi sutele sale de capete, aprinse de o furie sanghinară, se ridicau acum sĕlbatică, îngrozitoare...

De o-dată avântul ţărânelor se opri în loc...

La uşa de la intrare, fiica lui Negradi, în picioare, cu capul sus, cu ochii fulgerători, cu mâinile întinse, le ţinu calea...

— Omoriţi-mă pe mine mai ântâiu, şi apoi treceţi mai departe, le spuse ea cu o voce hotărâtă...

Ţărânelor rămaseră un moment nedumeriţi...

— Înainte! strigă unul dintr'ênşii, ce vă uitaţi la dânsa...

În acest moment, valurile mulţimei tăiate cu putere de nişte braţe vânjoase, deschiseră un drum lui Fulger, care, în câte-va sărituri, fu lângă Maria.

— Staţi, strigă el tovarăşilor săi... ce voiţi să faceţi?... v'aţi pierdut minţile... cereţi dreptate şi voiţi să sâvârşiţi o nelegiuire... îndărăt!

Cu un gest poruncitor el făcu pe ţărâni să scoboare câte-va trepte.

— Lasă, cuconiţă, spuse el Mariei, nu te teme... ştiu eu cât de bună eşti dumneata cu ai noştri... şi apoi n'am mâncat eu de geaba pâinea amară a închisorei împreună cu domnu Valerianu...

Maria îi aruncă o privire recunoscătoare.

— Nu vă temeţi de nimic... numai povăţuiţi pe cuconul Alecu să se lase de proces... alt-fel poate să fie rău... de aci înainte nu mai pot răspunde de ce s'ar putea întâmpla...

După ce Sotir se jură din nou că renunță la ori ce cercetare, țărani se retraseră...

Toată noaptea nimeni nu putu închide ochii, la curte; familia lui Negrađi, suprefectul, magistrații, se baricadasă prin odăi; mesele, scaunele, dulapurile, fură grămădite pe la uși și ferești; la cel mai mic sgomot, toți puneau mâna pe arme, gata să tragă în dușman...

A doua zi, pe la zece, treizeci de călărași, sub comanda unui locotenent, sosiră la Luncești.

Procurorul Săcultea ordonă arestarea capilor răscoalei: Frații Bursuc, Tănase Cobuz, Sandu Pușcașul și Toader Fulger. Cei trei de 'ntăiu, legați cot la cot, fură aduși mai întâiu la primărie, bătuti cumplit și apoi trimiși la Piatra, sub escorta mai multor soldați de linie, veniți de la Bisericanii. Toader Fulger însă se făcuse nevăduț; cu toate cercetările, călărașii nu putură să-i dea de urmă.

Judecătorii, întovărășiți de câți-va din călărași, merșeră apoi cu vre-o patru rējași, duși între săbii, să facă cercetarea pământurilor...

— Bine i-am mai tras pe sfoară, mon cher, spunea Sotir notarului Zlotescu.

— I-am păcălit groaznic! adaose acesta ridënd...

XVII

După terminarea cercetărei, Negradi anunţă logodna fiicei sale cu Cozmescu.

Maria, tăcută, de abia putând stăpâni groaza de care era coprinsă, primi, pe rând, felicitările magistraţilor, la plecarea acestora spre Piatra...

Sotir, după ce felicită pe Cozmescu, se aplecă la urechea acestuia şi-i şopti câte-va fraze, cari făcură pe primar să ridă cu hohot.

— Prea late le croesci bobocelule, răspunse primarul, pe jumătate scandalizat, pe jumătate măgulit de aluziunile din cale afară ştrengăresci ale preşedintelui.

Lucrul era acum hotărât, definitiv; peste o săptămână trebuia să se facă logodna. Negradi şi Cozmescu răspândise invitaţii prin plasă şi în Piatra; părintele Mihalache era chemat la Lunceşti; până cel mult într-o lună avea să urmeze şi nunta. Cuconul Alecu trecuse peste împotrivirea, peste lacrimile şi rugămintele fiicei sale şi, călcând peste inima ei cu o cruđime de care Maria nu-l socotise capabil, o arunca acum, ca pe o pradă, în ghiarele lui Hristea, învingător...

Hristea eşise triumfător pe toată linia; din victorie în victorie el ajunsese acum la ţinta supremă a năzuinţelor sale; verdictul juraţilor îi redase primăria pe mână şi acum su-

tele și miile de galbeni intrau din nou, cu un fermecător sunet metalic, în lățile sale; Tulcanii, cu pădurile seculare încă neexploatare și în care zăcea, neatinsă, bogății imense, îi căduse în mâni... acum era în ajunul de a deveni stăpân peste comoara pe care, cu riscul vieții sale, o smulsese din brațele rivalului său.: Maria avea să ridice splendoarea casei sale, să facă din ea centrul de atracție al Pietrei, să culeagă în jurul său simpatiile ce 'i lipseau, să-l împingă la deputăție...

Și Hristea, beat de fericire, 'și urmărea ceasuri întregi frumosul lui vis, care peste câte-va zile era să devină o realitate...

Maria scrisese numai decât lui Iorgu, la Tulgheș, înștiințându-l despre hotărârea lui Negradi; de astă dată totul era sfârșit; nu mai putea fi nici o speranță de scăpare; până într'o lună densă trebuia să devină soția omului celui mai pierdut din Piatra... ea își puneă soarta, viitorul, în mâinile fratelui ei; numai el putea s'o apere de groaznica năpaste care se abătuse asupra ei...

Iorgu încercase, în diferite rânduri, să dobândească ertarea părintelui său; el 'i propusese să se întoarcă la Luncești și să se pună pe muncă; primea să se facă vechil, îngrijitor, ori ee ar fi voit Negradi; acesta rămase neînduplecat. — Poate să plece în lume, să moară, eă nu vroiu să știu de densul,

spunea Alecu; pentru mine el nu mai există...

Iorgu, neputând să mai încerce nici un demers pe lângă tatăl său, părăsi Tulgheşul, în grabă, împreună cu Valerianu; acesta se opri la o moşie lângă Prisăcani iar fraatele Mariei se duse d'a dreptul la Lunceşti şi trase la primărie, la vărul său Zlotescu.

— Ştiu ce vânt te aduce, spuse Petrache lui Iorgu; n'aibă grijă şi eu mă gândesc şi mă răzgândesc cum să facem s'o scăpăm pe biata Maria de strigoii de Hristea... dacă vrei, eu şi cu popa Matei Ţi-o cununăm aici, pe neştiute, cu Valerianu...

— Lasă gluma la o parte, Petrache; vezi mai bine dacă e vre-un chip să vorbesc cu dânsa... numai bagă de seamă să nu prindă de veste cine-va la curte...

— Lasă pe mine!

— Ei, tată socrule, spunea Cozmescu lui Negradi, acum mă reped până la Piatra să'mi rânduesc treburile... la întoarcere, regulez eu afacera de care 'mi ai vorbit... de aşi înainte ce-i al meu e şi al dumatăle... nu mai sunt eu stăpân pe averea mea, ci Maria... nu-i așa?

Cozmescu adresă aceste din urmă cuvinte fiicei lui Negradi.

— M'aşi simţi cea mai nefericită fiinţă în lume dacă aşi fi nevoită să ating măcar un ban din averea dumatăle...

— Nu'mi vorbi așa, duduie, ȕise Hristea cu un ton de dojană, să veđi ce frumoși aũ să'ți pară banii mei când te-oiũ purta numai în catifele și mătăsuri... când te-oiũ plimba cu trăsura cu patru cai, cari aũ să mănânce foc...

Maria făcu un gest de dispreț...

— Las'o, Hristache, curmă Negradi, ce'ți pui mintea cu dênsa... știe ea ce e banul?... n'a muncit, doară, ca noi, o viață întreagă pentru a ști cu ce chin și cu ce amar să adună para lângă para...

Cozmescu se apropiă de Maria și voi să-ı sêrute mâna ; ea și-o retrase imediat, cu un gest brusc, privindu-l cu o expresie de neîmpăcată ură.

— Bre ! bre ! bre ! da grozav e de țifnoasă logodnica mea, spuse Hristea prefăcându-se că zimbește .. dar lasă, o să-ı aduc eũ ceva din Piatra... cred că are să se mai îmblânđească.

În sat domnea o neliniște adâncă printre țărani. Boerii nu se mulțămise să le facă un proces nedrept, nu cutezase numai să pună mâna pe averea lor ; dar se 'nțelesese cu judecătorii ca să-ı despoae și să-ı lase pe drumuri, dar 'ı înșelase, și-și bătuse joc de dênșit într'un chip cumplit ! Îi purtase cu vorba până la sosirea călărașilor, pentru ca apoi să-ı bată, să-ı schingiuiască și să-ı închidă... acum puteau să-și facă cercetarea cum le venea la so-

coteală, acum puteau să-î radă, la Piatra, cât ai bate din palme...

Și ei, ca niște neghiobi, în loc de a'și face dreptate singuri, de la început, se năpustise numai asupra păcătosului de ferșter... nu Terrek însă, dar Anton suprefectul, dar Zlotescu notarul, dar Sotir președintele, dar Săcul-tea procurorul, dar Negradi, barbarul și hrăpitorul cu toți ciocoi și cioclovinele lor, trebuiau să muște pământul și să dea seamă, înaintea norodului, de făr'de legile lor...

Țărani se muștrau între ei pentru nepri-ceperea și încrederea lor copilărească. Și ce orbire! șefii, povățuitoarii lor, cei mai înțelepți și mai hotărâți, căduse în cursă. Sandu Pușcarul, frații Bursuc, Cobuz, erau în lanțuri la Piatra... cine putea ști dacă se vor mai întoarce vre-o dată în satul lor? să pricepea de minune suprefectul să-î facă, pe drum, scăpați, trimetându-le un glonț în cap, pentru ca să ferească pe boer de ori ce răsbunare. Noroc — singurul noroc ce le mai rămăsese — că Toader Fulger putuse să se strecoare printre călărași...

Fulger, prevenit la timp de sosirea călărașilor, putuse să fugă, ascundându-se mai întâiu în pădure și apoi, după ce înoptă bine, apucând pe poteca cunoscută numai de dânsul, până la stâna de pe Ceahlău, unde știa că fratele său Andrei și cu Condrea po-
poseau une-orî.

Ori ce speranță de împăcare cu boerul era perdată ; Negradi era hotărît să meargă până 'n pânzele albe...

— Ce mai aștepti, Toadere, îi spunea Condrea, nu veđi că cu binele n'ai s'o scoți la capăt... lasă-te de vieața asta ticăloasă și vino aici cu noi, în codrii de brađi ; aci suntem slobodți și stăpâni, mai stăpâni de cât e boerul la Luncești... ce aștepti ? voești să te prindă, să te pue în lanțuri, să te închidă și să te schingiuiască ?

— Lasă-te, Toadere, îi șoptea fratele său pe de altă parte, lasă-te de lupta asta nedreaptă cu ciocoi... nu veđi că vecinic noi o să fim cei răpuși, cei umiliți... vino aici cu noi... ia 'n privește în jurul tău... miș și miș de fălci de pământ sunt ca și ale noastre... trăim aici ca niște împărați și — doamne ! — în împărăția noastră, vai și amar e de ciocoiul care ne cade în palmă...

Șirurile de brađi, drepti și nalți, cu verdeața lor neperitoare, se întindeau la nesfârșire, la picioarele lor, ca niște oști nenumărate... vèrfurile lor, mișcate de o adiere blândă, se aplecau spre dènșii parcă ar fi voit să-i cheme în desişul lor ; un miros îmbătător le dilata nările, le umfla pepturile parcă le-ar fi însuflat puteri inzecite...

Fulger rămase cât-va timp pe gânduri cu privirea ațintită în vale... departe, dincolo de păduri, ca o dungă subțire argintie, șerpuia

Bistriţa şi colo, mai departe încă, ca o pată albă, se zăreau Lunceştii...

Teodor parcă căuta, cu ochii săi de vultur, o casă, în grămada de punte albe...

— Nu, nu se poate, zise el după o pauză... ştiţi că i-am jurat credinţă... nu pot să fac dintr'ênsa nevasta unui haiduc...

Chiar în acea seară plăieşul se întoarse în sat; cotind pe lângă ferestrele şi apucând pe marginea Bistriţei, el ajunsese, fără a fi vădit de nime, la casa Smarandei.

Satul era cufundat într'o adâncă tăcere; pe ici pe colo numai, ardea câte o lumină; în tot lungul drumului nu se zărea o fiinţă omenească; din când în când, câte un câne scotea un urlet lung şi prelungit...

Fulger sări peste gard şi bătu de patru ori la uşa Smarandei. Un oblon se deschise numai de cât.

— Tu eşti, Toadere? întrebă o voce.

— Eă, deschide iute, să nu mă vadă cine-va...

Smaranda deschise uşa imediat, apoi o închise în grabă şi trase numai de cât zăvorul. Ea îşi făcu de mai multe ori cruce.

— Bine, omule, ți-ai perdut minţile să te întorci așa curând în sat, când umblă călăraşii şi strejarii după tine, din casă în casă, şi au început acum să te caute şi prin pădure...

— N'aibi grijă, mamă Smarando, nu-s eu așa de copil să mă dau prins... am eu un

leac pentru acei ce vor da peste mine, a-dăogă dînsul, arătînd un revolver încărcat și un cuțit lung de vînătoare, la brîul său...

— Doamne, doamne! urmă Smaranda... scapă-ne și din vâlvoarea asta în care am intrat... că intru nimic nu ți-am păcătuit...

Irina se întoarse și ea cu fața spre icoane și 'și făcu și dînsa de mai multe ori semnul crucei.

— Mare nenorocire am adus pe capul vostru, dîse plăieșul... ați crezut că-ți avea în mine un sprijin, un braț de ajutor... și priviți... nu pot să vin la voi de cât noaptea, ca un hoț de codru... poterile mă urmăresc din toate părțile par'că ași fi făcut moarte de om... fără de mine, băiatul boerului ar dormi astă-dîi somnul de veci, fără de mine nici praful nu s'ar fi ales de ciolanele tuturor cioclovinelor din Piatra... așa mă răsplătesc ei acum pentru binele ce le-am făcut... dar nu mi-i de mine... să fiu eu singur ași face ca Andrei și ca Condrea... mi-e milă de fata asta, care, cu inima curată, bună și încredătoare, și-a legat soarta de soarta mea ticăloasă...

— Doamne! doamne! esclama mereu Smaranda, căutînd să pătrundă cu urechea cele mai mici sgomote ce veneau din afară...

— Voiu aștepta să treacă și focul ăsta, spuse Irina... bun e Dumnezeu... s'o isprăvi toate o dată...

— Cum vrei să se isprăvească, Irino, când și pământurile noastre sunt de acum înainte ca și pierdute și când întreg satul are ochii ațintiți spre mine... de la mine și numai de la mine toți așteaptă răzbunarea... pot să mă dau eu, tocmai acum, ca un mișel, înapoi?... am venit la voi să vă cer sfatul... cum mă veți povățui așa voi face...

— Fă cum îți cere satul, Toadere, îi spuse Irina; te vom urma în rău ca și în bine... de acum fie ce-o fi, suntem nedespărțiți...

— Mai așteaptă câte-va zile, Toadere, adăogă Smaranda... să vedem cum se isprăvește cu procesul, la Piatra...

Fulger dădu din umeri:

— Să aștept, dacă voești, dar știu de maine cum are să se sfârșească judecata... o să fim despoiați ca în codru... dar dacă s'o face însă și nedreptatea asta, nu mă răspund de nimeni...

— Fă cum îi vrea tu, Toadere, cum te-o povățui mai bine cugetul tău, întâmpină Irina... dragostea mea va rămâne aceeași pentru tine, ori-ce vei face, ori unde te vei duce...

Fulger se întoarse la stână pe același drum pe care se coborise la Luncești; el voia să aștepte acolo rezultatul procesului...

Nici Smaranda, nici Irina, nu pomeni nimenui despre misterioasa vizită a lui Toader. În sat, oamenii erau din ce în ce mai îngrijați și mai neliniștiți; toți capii lor, frun-

tea Lunceștilor, erau închiși sau dispăruți... ciocoiți puteau acum să-și bată joc de densesii... puteau să le răpească pământurile, să-i stoarcă până la măduvă, să facă dintr'ênșii cerșetori de drumuri... erau să ajungă bieții Lunceșteni în halul Grăniștenilor, cari și-au părăsit vetrele, și-au luat lumea în cap și au trecut în Dobrogea....

Moș Gavril fusese însărcinat de țărani să plece, împreună cu Niculița Contaș și cu câțiva fruntași, la Piatra, spre a le apăra acolo drepturile lor...

Tot satul se coborise în vale la Bistrița pentru a asista la plecarea unchiașului, care, în picioare, pe o plută, cu barba lui albă ca zăpada, părea un patriarh din vremurile de demult...

Când pluta se puse în mișcare, un freamăt trecu peste sutele de capete ațintite spre moș Gavril... acesta ducea cu densesul soarta Lunceștenilor...

XVIII

Petrache Zlotescu și veduse, în sfârșit, visul cu ochii: el primi decretul prin care era numit vameș la Oituz; peste câte-va zile trebuia să plece la noul său post.

— Ei, Petrăchiță, 'i spunea suprefectul, știu că ești om cu noroc... dacă-ți fi vrednic, în trei ani, nu mai mult, poți să te alegi cu stare...

— N'aibi grijă, Antoane, răspundea notarul, dacă n'oiu scăpa nici acum de sărăcie, apoi merit să fiu împuşcat.

-- Toate-s bune... dar calul?... n'o să 'l iei, doar, cu tine, la Oituz...

— Ți-l dau, numai să știi că astă seară are să fie chef mare la mama Smaranda... nuntă, nu glumă... păcat numai c'aū să lipsească lăutarii...

— Te cred, întempină suprefectul ridend, acum ce-ți mai pasă?... pleci de la noi... ochi cu Fulger n'o să mai dai...

Cum înoptă, Petrache, întovărășit de doi feciori boerești și de un paznic, omul seū de incredere, se îndreptă, fără a fi vedut de nimeni, spre casa Smarandei... obloanele erau închise; o tăcere adâncă domnea în lăuntru. Paznicul aruncă căinilor niște sgăr-ciuri de pastramă, amestecate cu cleiū și cu bucățele de carne; câinii, cu fălcile încleștate, amuțiră...

Zlotescu se apropia, cu băgare de seamă, de ușa.

Se auzea, deslușit, glasul Smarandei și al Irinei.

— Ce-o mai fi însemnând, mamă, tăcerea asta a lui Toader... să nu-l fi prins ciocoi și să-l fi închis în Piatra...

Ochii mari și cumiņi ai tinerei fete se umplură de lacrămī.

— Nu-l mai plānge așa, toată ziua, co-

pilă... Toader nu-î om să se dea prins cu una cu două... și apoi nici nu-î bine să-l bocești într'una ca și cum s'ar fi dus pe ceea lume...

— Știu, mamă, dar uite, ori ce-ași face, inima tot stricată 'mî rămâne și nici într'un chip nu pot să'mî impac gândurile. De când am visat că s'a dăremat zidul de la biserică, nu pot să mă mai liniștesc...

— Ce mai vorbești așa lucruri, răspuse Smaranda, care căuta să'si ascundă turburarea... fă-ți cruce mai bine și zi : doamne păzește !... dar și eū nu știū ce-am pățit... par'că nu mai știū ce fac... uite, mâine e Duminică și candela de la icoane nu-î încă aprinsă...

De-o-dată Smaranda tresări. Cine-va bătea la ușă...

— Cine e? întrebă dēnsa, punēnd urechea la oblon.

— Deschideți iute... aduc veste de la Toader, răspuse din afară un glas, care semăna cu al lui Florea Cazacul.

— Tu ești, Floreo ?

— Eū, eū, deschide iute...

Smaranda nu apucă bine să tragă zăvorul și trei oameni năvăliră înlăuntru. Doui dintr'ēnșii se repeziră asupra ei și o apucară de mâini ; Zlotescu, la rēndul sēu, voi să apuce de braț pe Irina și s'o ducă într'altă cameră... logodnica lui Fulger însă avu tim-

pul să alerge în fund, să ia unul din pistoalele încărcate, cari erau atârinate în perete şi, fără a spune un cuvânt, să-l descarce în pieptul notarului...

Acesta, rănit greu, plin de sânge, nebun de spaimă şi de durere, ţinându-se de garduri, avu totuşi puterea să se târască până la drum, unde cădu... cei două feciori boereşti, lăsând pe Smaranda, fugiră în grabă, sărind peste uluci ..

Vecinii eşiaū, îngroziţi, în uliţă... ferestrele de pe la case se luminaū până în depărtare, una câte una.

Peste câte-va minute vre-o trei-zeci de ţerani se adunase la casa Smarandei. Ei priveaū, impasibili, cum Zlotescu se svârcolea gemând.

— Apă, apă ! striga el mereū fără ca cineva să-i vină în ajutor.

De o-dată, un om de o statură înaltă străbătu mulţimea, se opri un moment în faţa lui Zlotescu şi, după ce află totul, păşi hotărît până ce ajunse pe pragul casei.

Era Fulger.

Smaranda, galbenă şi prăpădită, căduse pe o laviţă ; ea 'şi frângea mâinile şi întreba cu o voce stinsă :

— Dumneḑeule, ce ai făcut, ce ai făcut Irino ?

Aceasta stătea înlemnită ; pe figura ei, luminată puţin de palidele licăriri ale candeliei,

nici o tresărire nu trăda sfășietoarele gânduri cari o munceaă. Când umbra lui Toader se întinse uriașă în odaie, Irina ridică ochii... ea scoase un țipăt și se aruncă în brațele logodnicului ei...

— Bine ai făcut, Irino, ți se plăieșul... l'am vădut, afară, pe câinele de notar tăvălindu-se în sânge... așa soție 'mi trebuie mie... vrednică și vitează...

— Ce o să s'aleagă acum de noi, Toadere? 'l întreba Smaranda sbuciumându-se desperată, prin casă.

— Ce o să s'aleagă? răspuse Fulger încet și apăsător... zi mai bine ce o să s'aleagă de dênșii... de aci înainte nu mai umblăm noi după judecată și după judecători... o să mă fac eu judecătorul lor... nu trebuie să așteptăm însă ca urgia ciocoilor să s'abată și asupra voastră... trebuie să veniți cu mine chiar astă seară, la Bicz ; de acolo, vă trec eu în curând la Tulgheș și apoi tocmai în înfundăturile Ardealului, de nu ne mai dă nimeni de urmă... până atunci, adaogă plăieșul cu ochii scânteietori de mânia și de dor de răsbunare, când se vor auzi, prin valea Bistriței, strigăte desnădăjduite, când pădurile vor răsuna de detunături, când noaptea, în întuneric, se va lumina zarea de focuri, când de la apus la răsărit, ori unde se vor întoarce și vor vedea locașurile lor

prefăcându-se în cenușe, să știe ciocoimea toată că Fulger 'și răsbună!

Chiar în acea noapte suprefectul, îngrijat, telegrafia la Piatra cerënd noi ajutoare.

Un noŷ detașament de trupe sosi a doua zi pe la amiadi.

În sat turburarea era la culme.

Cămărăscu mai arestase încă câți-va țerani, bănuți că ar fi ascuns pe Irina, îi legase și-i amenința să-i schingiuiască dacă nu vor mărturisi unde au tăinuit'o...

La cărciuma lui Ștrul, de astă dată, lăutarii nu cântau, hora nu se învârtea. Cărciumarul se plimba trist pe afară, oprind pe oameni și căutând în zadar să-i atragă în lăuntru; câți-va țerani numai, triști și abătuți, așezați pe prispă, vorbeau încet între ei:

— Mare neliniște e printre oameni... mi-e frică că au să se întâmple lucruri strașnice dacă s'o pierde procesul...

— Cum să nu se piardă, răspuse un altul; ce vrei să plătească ispisoacele lui moș Gavril pe lângă minciunile boerului?

— Dacă acum și nu mai merge apa la moară, dacă acum și trăește omul ca viermele la rădăcina hreanului, d'apoi ce are să fie de aci înainte... și-au pus ciocoi în gând să ne stârpească de pe fața pământului, pe rînd, câte unul... ne calicesc, ne bat și ne

închid... și nu se mulțumesc cu atâta... se încearcă să'și bată joc și de copilele noastre ; dar halal fată, Irina... i-a venit de hac tâlharului de notar...

Hristea se întorsese de la Piatra ; el aduse Mariei o casetă cu juvaeruri, cari aparținuse reposatei sale soții, Raluca. Cu precauțiuni nesfirșite el deschise caseta și, scoțându-le unul câte unul, prezinta Agripinei, în fața fiicei sale, fie-care juvaer :

— Ia'n privește ce frumos e : numai diamante și rubinuri... tot pietre curate, fără nici o pată... singură brățara asta face peste cincî-zeci de galbeni... da inelul ăsta?... uite ce smarald, cât o fasolă!... în tot județul Neamțu nu găsești așa lucru... l'am plătit șai-zeci de galbeni... toate minunățiile astea, toate sunt pentru Maria...

Maria nu'și lua ochii de pe cusătura la care se prefăcea că lucrează cu cea mai mare luare aminte.

— Tot rea cu mine ? o întrebă Hristea, zăpăcit de puținul interes pe care dînsa îl arăta pentru această expoziție de pietre scumpe... tot rea ? dar dacă nu mergeam eu la Piatra, nu-î așa că pierdea cuconul Alecu procesul cu rezașii?... eu am aranjat tot, eu am făcut pe Forăscu să se retragă, eu am cumpărat pe avocatul lor, Niculiță Contaș... fără mine pierdea dumnealui câte-va sute de

fălci de pământ?... așa sunt eu resplătit pentru toate binefacerile mele?... nu-î frumos ce faci, Mario, nu e frumos!... Ştiu eu a cui sunt intrigile astea... ale domnişorului Iorgu şi ale lui Zlotescu... Fă-o să înţeleagă, Agripino, pentru numele lui Dumnezeu, că nu mai merge așa... poimâne e logodna... nu trebuie să aibă aerul că merge la o înmormântare... vine lume de la Piatra... nu şade frumos... nu şade frumos...

Maria se sculă, aruncă lucrul şi plecă în camera ei.

— Ce încăpăţinare, Agripino! n'am vădut, de când sunt, așa femeie... dar lasă, voiă trece eu şi de hopul însurătoareii... să veđi cum o să mi-o strunesc... dacă nu vrea să mă iubească de voe, are să mă iubească de nevoe... să ăice că dragoste cu de-a sila nu se poate: să veđi că are să se poată...

Zlotescu zăcea rănit greu, în camera sa de la primărie.

— Bine, Petrache, îi spunea vărul său Iorgu, se poate să faci așa nebunie? n'am ştiut ce gânduri aveai în capul tău, că te-ași fi împedat cu ori-ce preț...

Notarul oftă din greu fără a putea răspunde.

Cum se află la curte de nenorocirea întemplată lui Zlotescu, Maria voi să se ducă să'l vadă.

— Merge rău, îi spunea suprefectul... trebuie dus la Piatra, cât mai curând... altfel cine știe ce se poate întâmpla...

— O înveța și el minte să se mai lege de fetele oamenilor, întâmpină Hristea... ce-a căutat a găsit...

În spre seară, Maria, întovărășită de o veche servitoare, se îndreptă spre primărie.

Ea strinse mâna lui Petrache, 'l privi câțva timp cu o uitătură blândă și compătimitoare, apoi încet, în vârful picioarelor, trecu în camera de alături... ea rămase de o dată înmărmurită, pe prag... Valerianu, rezimat de un biuroș stătea, neclintit, înaintea ei...

Iorgu înștiințase pe Maria că 'i va înlesni o întrevedere cu Leon; dânsa nu se aștepta însă ca chiar în acea seară să se întâlnească cu iubitul ei. Acesta sosise de cu noapte, îmbrăcat în haine țărănesci, purtând pe cap o mare pălărie, care 'i ascundea obrazul pe jumătate; ocolind cârciuma lui Strul, el putu să pătrundă la primărie, fără a fi văzut de nimeni...

Valerianu, surîzând, întinse brațele... după un moment de turburare, ea se alipi de pieptul său, de abia putând stăpâni lacrimile de fericire, care 'i muiase ochii ei mari și triști...

— Nu te așteptai la surprinderea asta... spunea Iorgu Mariei... acum hotărâți voi ce este de făcut... pentru voi mă duc și'n foc...

Şi, părăsind pe tineri, Iorgu se întoarse către vărul său...

— Poimăine e logodna, disse Maria, cu repediciune, lui Leon...

— O ştiu, răspuse acesta, o ştiu şi de aceea am venit... acum, Mario, sacrificiul trebuie împins până la capăt... mi-ai dat inima ta, mi-ai dat toate comorile sufletului tău atât de nobil, mi-ai dat viitorul tău... ți-ai legat, cu o credinţă neşrămutată, cu un devotament fără margini, soarta ta de soarta mea pentru a face din două vieţi o viaţă, din două suflete un singur suflet, o singură gândire... acum a sosit momentul jertfei supreme... dacă ai încredere în mine, dacă socoţi că cu mine vei putea străbate fericită, valurile vieţii, îndeplineşte-ţi jurământul şi vino... lasă tot, Mario şi vino...

Valerianu îngenunchiase înaintea iubitei lui şi-i acoperea mâinile de sêrutări...

— Când vei voi, Leon, răspuse Maria cu o voce tremurândă... de astă-dî înainte nu'mi mai aparţiū... tu hotăraşte şi eu mă voiū supune....

— Măine, la noapte, şopti Leon... la marginea păduricei, lângă şipot... poţi ieşi prin grădină şi de acolo pe cărăruşă...

Iorgu intră repede în cameră.

— Fugi, Leon ascunde-te... vine mama, întovărăşită de Cozmescu...

Valerianu de abia avu timpul să se re-

peadă pe o porțiță din fund și să se pitulească într'o camară întunecoasă.

Maria se întoarce lângă Zlotescu.

Hristea, care aflase de venirea lui Iorgu la Luncești, rămase afară, nevoind să dea ochi cu fiul lui Negradi. Singură Agripina intră în odaie.

— Haidem, Mario, spuse aceasta din urmă fiicei sale... ne-aū sosit invitați pentru logodnă... veți să fii veselă cu lumea... acum nu mai ai în cotro... e lucru hotărît... mâine seara, cum s'o isprăvi procesul, sosește și Alecu de la Piatra, cu alți musafiri... trebuie să-i primim cum se cade...

Maria aruncă lui Iorgu o căutătură plină de înțeles, apoi, tăcută, ieși în urma Agripinei.

Cozmescu mergea lângă Maria, la o mică distanță.

Tustrei tăceaū.

— Știi că am adus lăutari din Roman, dudu, spuse Hristea, după ce făcu vre-o trei-deci de pași..., are să fie o logodnă cum n'a mai fost!

— Imi pare bine, răspuse Maria surîdend.

— Ei, așa imi plac și mie, urmă Hristea încântat, bine că aud și eu o vorbă bună... îți spuneam eu, cucoană Agripino, că are să se topească o-dată sloiul de gheață... am adus și cofeturi de la «Georges» din Iași, o ladă întregă...

— Minunat, îți mulțumesc... răspuse din nou Maria, zimbînd.

— Eî, brava! de acum aŭ să meargă lucrurile strună... ba zēŭ, de ce m'ai necăjit atâta până acuma, Mario? Nu era mai bine s'o ducem prietenește de la început?... dar în sfîrșit, bine că s'a isprăvit...

— S'a isprăvit! diŭse Maria, de abia putēndu-și stăpâni rîsul, un ris nervos, care o făcea să se cutremure din cap până'n picioare.

— Eî acum, în semn că ne-am împăcat, adă mîna... nici o-dată nu m'ai lăsat încă să țî-o sērut...

Hristea voi să ia mîna Mariei.

— Nu, nu astă-di, mîne negreșit... întîmpină Maria incleștāndu-și pumuii, apucată de o criză nervoasă, care o făcea să riđă cu hohot...

— Ce este Mario? o întrebă muma ei, ce e rîsul ăsta?... pōtolește-te... vino-ți în fire... nu veđi cum se uită lumea la noi...

Ajunși la pod, în dreptul cărciumei lui Strul, Agripina făcu pē fiica ei să intre într'o cameră, unde, căđēnd pe un scaun, rē-mase aproape o oră cu brațele întinse, cu ochii închiși, cu dinții strēnși, fără cunoștință...

— Nu mai merge, Agripino, spunea Hristea soției lui Negradi, după ce se întoarseră la curte... credeam că lucrurile se îndreptează, dar vēd că mai rēŭ se îngroașă... asta

nu ı lucru curat... trebuie să fie vr'o drăcie de a luı Iorgu la mijloc. Să facem toate chipurile să grăbim nunta... o lună e prea mult... trebuie luată de aice cât mai curênd...

De la Piatra venise, spre a asista la logodnă, Lascarache Petreanu cu fiica lui, care se hotărise în sfârșit să ia pe Sotir, deputatul Guzman și părintele Mihalache Prapur. A doua ți, trebuiaı să sosească, împreună cu cuconul Alecu, Marinescu, doctorul Arghir, Bogoslov, care pregătise o poezie de ocazie, locotenentul Prisăceanu de la Pângărați. Din vecinătate se așteptaı mai mulți proprietari cu soțiile lor...

În tot timpul serei și a doua ți de dimineață, Cozmescu fu de o activitate neobosită. El puse să împodobească poarta cu crengi de stejar, decoră ceardacul cu împletitură de brad ; aședă buchete mari de flori în salon, în antreı și în sofragerie... numără de mai multe ori sticlele de vin pe care le adusese din Piatra și le dădu în primirea Agripinei... întocmi cu Dănilă lista bucatelor...

Sinică, de la Piatra și Coroiu, de la Roman trebuiaı să cânte pe rënd, tot cântece franțuzești, cum îi plăceaı Mariei...

— O să se ducă vestea de așa logodnă, spunea Hristea invitaților, o să se ducă vestea !...

XIX

Pe când Hristea făcea, la Lunceşti, toate pregătirile de logodnă, cuconul Alecu se judeca la Piatra cu rezăşii.

Procesul său era cel de 'nteiū pe tabloū. Când părţile fură chemate, rezaşii se rugară să mai fie îngăduiţi puţin, până la sosirea avocatului lor, Niculiţă Contăş...

Trecu o oră şi avocatul, căutat în toate părţile de ţerani, continua a nu da semne de viaţă. La otel, chelnerii nu ştiaū nimic despre dēnsul; el plătise camera şi plecase de dimineaţă, fără a lăsa răspuns unde se ducea... la cafenea, la «Cetatea Neamţului», Contăş se oprise vre-o zece minute fără a vorbi cu nime... la prefectură, la poştă, nici cāiri nu i se putea da de urmă...

Când se împlini ora, preşedintele puse să se cheme din nou părţile. Moş Gavril rugă din nou pe Sotir să mai aştepte.

— Avocatul nostru are toate documentele la dēnsul...

— Apoi să poftească mai iute cu documentele, spuse Sotir repetând acest din urmă cuvēt cu o intonaţie batjocoritoare, noi nu putem s' l aşteptăm toată ziua...

— Ştim şi noi unde s' o fi rătăcit, răspunse moş Gavril... fără dēnsul ce putem face noi?

— Vă mai dau cinci minute, întrerupse președintele ; mi se pare că e destulă îngăduire din partea mea...

Rezașii alergară iarăși după Niculiță Conțăș ; cercetările lor însă fură din nou zadarnice ; ei se întoarseră , desperați , la tribunal...

După cinci minute procesul începu. Avocatul lui Negradi, Vasilică Sdrobcea, își desvoltă acțiunea ; el revendica de la rezași mai multe sute de fălci de pământ, stăpânite de dênșii fără nici un drept, printr'o neglijență a proprietarului, care nu stabilise încă, până în timpurile din urmă, o hotărnicie esactă a moșiei... el invoca acte, arăta planurile făcute de inginerul Savin... ca dovadă apoi că acțiunea sa era fundată, Sdrobcea invoca faptul că rezașii nu puteau opune nici un act ; dênșii pretextau disparițiunea avocatului lor — disparițiunea aceasta nu era de cât o comedie — spre a-și da o aparență de victime... asemenea manopere însă nu puteau induce în eroare pe onoratul tribunal, care, din experiență, cunoscea gradul de imoralitate al rezașilor Lunceșteni... Sdrobcea 'și termină pledoaria printr'o filipică violentă la adresa rezașilor, oameni răi, hrăpitori și violenți, cari nu se mulțumeau să comită crime peste crime, să se răsvrătească în contra autorităților constituite, dar răsplăteau chiar bine-facerile unuia din cei mai

blândi şi mai buni proprietari din judeţul Neamţu prin ingratitudea cea mai neagră... şi dreptul şi morala erau să fie răsunate, admitându-se acţiunea d-lui Alecu Negradi...

Rezaşii ascultaă, buimaci, uitându-se unul la altul, pledoaria fulgerătoare a lui Sdrobcea...

Când acesta termină, preşedintele 'i întrebă ce aveau să răspundă.

Ţeranii se sfătuiră un minut între dênşii.

— Nu aveţi nimic de zis? întrebă din nou Sotir...

— Ce să răspundem, cucoane? întâmpină moş Gavril; atâta vă putem spune că boerul nu are mai mult drept asupra pământurilor noastre de cât asupra lunei şi a stelelor...

— Atâta aveţi de obiectat? n'aveţi şi voi vre-un hrisov, vre-un plan, nimic?

— V'am spus că sunt la avocatul nostru... n'avem nimic...

— Ajunge, zise preşedintele, tribunalul e luminat...

Magistraţii se retraseră ca să delibereze.

Rezaşii rămaseră neclintiţi, cu capul plecat; ei 'şi învârteaă căciulile lor în mâini, fără a spune un cuvânt.

După trei sferturi de oră, şedinţa se redeschise. Tribunalul admitea acţiunea lui Negradi şi condemna pe rezaşi la cheltueli de judecată.

— Să vă fie de bine, cucoane! zise moş

Gavril președintelui. O să vă răsplătească Dumnezeu o-dată nedreptatea asta...

El păși apoi către Negradi și, privindu-l țintă în ochi, îi spuse :

— Mulțumesc, cucoane, pentru pământurile pe care ni le-ați răpit... ne-ați cumpărat avocatul, care a fugit și ne-a furat și hrisoavele... n'o să sfârșiți bine, cucoane Alecule...

— Nu fi obraznic cu mine, că te dau pe mâna procurorului, strigă Negradi, căutând din ochi pe Săcultea.

— De acum poți să poruncești să ne și spânzure, ne e tot una... numai să știi, cucoane, că nici praful n'o să se mai aleagă de averea și de neamul dumitale.

-- Mă ameninți ?

— Nu ; vorbesc de judecata Celui-de-sus !

Sotir, întovărășit de supleantul Prapur, plecând spre casă, trecu pe dinaintea rezășilor ; președintele auzi ultimele cuvinte ale lui moș Gavril.

— *Comme ils sont arriérés, mon cher*, spunea «bobocelul» Pietrei colegului său, ei nu știu încă că Dumnezeu nu există !

Indată după aceasta, Negradi se urcă într'o trăsură și merse de mulțumi prefectului pentru sprijinul pe care i-l dăduse în proces...

— Nu mie ai să'mi mulțumesci, cucoane Alecule, ci viitorului dumitale ginere... Cozmescu a ticluit toată afacerea cu Contăș și cu judecătorii... el a făcut pe Mitică Forăscu

să se retragă... fără Hristea nu ştiu, zău, ce se putea întâmpla...

După ce eşi de la Grozăveanu, Negradi mai perdu câte-va ore în târg pentru a face cumpărăturile cu care 'l însărcinase Agripina; el încercă să împace şi pe fratele său Dumitrache, care se retrăsese în Piatra, amărit, abătut...

— Nu, nu, Alecule, nu poţi să'mi ceri să fiu de faţă la înmormântarea fiicei tale... căci, ce faci tu acum, nu e logodnă, o îngropi de viuë...

Cuconul Alecu, nu putu să plece de cât într'un târziu; invitaţii săi pornise înainte în două trăsură...

Moş Gavril şi cu cei-l'alţi rezăşi se întoarseră şi dênşii, călări, la munte pentru a împărtăşi trista veste tovarăşilor lor... mulţi din aceştia, nerăbdători, venise până la Bicaz, pe plute, pentru a afla mai curând rezultatul procesului...

În spre seară sosiră la munte Marinescu, doctorul Arghir, locotenentul Prisăceanu şi Bogoslov.

— Ai nemerit'o bine? întrebă Hristea pe acest din urmă, îndată ce se coborî din trăsură.

— De astă dată nu mi-e ruşine... nu vreau să mă laud, dar nici Alexandri nu cred s'o fi potrivit mai frumos... nouă strofe, una şi

una, cari se termină toate cu refrenul :
«Hoată, inima-mă furași!»

— Bravo! 'i răspuse Cozmescu, sërutându-l.

Vedënd că înoptează și că cuconul Alecu nu se mai întoarce, Hristea întrebă pe Agripina dacă nu ar fi bine să se pună la masă...

— Se poate, Hristache, să facem una ca asta? într'o di așa mare... s'ar supëra Alecu foc pe mine!

Se făcu opt, opt și jumătate... un îngrijitor, trimis călare înaintea boerului, alergase în goana cea mai mare, cale de un sfert de postă... nici o trăsură nu se vedea în zare...

Invitații se plimbaū neliniștiți prin odăi, aruncând priviri desperate la ceasornicele lor.

Hristea, posomorit, încerca din când în când, prin câte o anecdotă, să mai reînsuflețească conversațiunea, stinsă cu desăvêșire... glumele sale cădeaū însă ca pietrele într'o apă adêncă... o tremurătură de o clipă și apoi totul reîntra în tăcere... Intinși în fotolii și pe canapele, musafirii, cu figura contractată, cu privirea ațintită spre sofragerie, pândind cu urechea cel mai mic sgomot din curte, păreaū perduți pe gânduri în deslegarea unei adânci probleme... din când în când, câte unul din ei eșia în ceardac, se încerca un moment să străbată cu privirea ceața deasă, care se ridica din valea Bistriței, apoi se întorcea să-și ia locul, desnădăf-

duit, cu mâinele la piept ca şi cum ar fi aşteptat sfârşitul lumei.

Bătură nouă.

Hristea trase de o parte pe Agripina.

— Cuconul Alecu trebuie să fi rămas la Piatra, noaptea asta... nu vezi ce păclă s'a lăsat... Eū sunt de idee să nu mai aşteptăm... ne facem de rīs, Agripino... vai de noi ce-o s'auzi mai târziu, pe la Piatra...

Intr'un sfârşit, cu mare greutate, Agripina se hotări să dea la masă. Când soţia lui Negradi împărtăşi îmbucurătoarea vestea mosafirilor ei, aceştia 'şi părăsiră fotoliurile ca şi cum ar fi fost împinşi de nişte resorturi... într'o clipă, împingându-se unul pe altul, ei 'şi luară locurile în jurul mesei.

Nimeni nu spunea un cuvânt; invitaţii, oboşiţi peste măsură, cu stomacurile chinuite, de abia se uitaū unul la altul... era, în contra gazdei, un fel de revoltă ascunsă, care se traducea printr'o conjuraţie de tăcere... o atmosferă de plictiseală învăluia pe toţi...

Hristea, care luase loc lângă Maria, arunca din când Agripinei câte o privire muştrătoare...

Toată petrecerea era stricată; păcat de atâta osteneală, de atâţi bani aruncaţi în vânt... Arghir, Bogoslov, părintele Michalache Prapur deşertau pahare peste pahare din vinurile scumpe, pe care primarul le adusese tocmai din Iaşi şi dênşii nu aveau măcar deli-

cateþea sã întrebe din ce vie proveneauã, cât costase sticla...

Tarafurile lui Sinicã și Coroiu se întreceau în cântece franþuzești... dar lãutarii parcã se înþelesese sã aleagã numai bucãþi triste, ca pentru mort...

La sfârþitul mesei, Bogoslov se ridicã în picioare pentru a ceti poezia cu refren.

— Las'o pe mâne, dupã logodnã, îi șopti Hristea, trãgându-l de pulpana gherocului...

Hristea se sculã de la masã, furios; el se plimbã mai mult timp prin salã, fãrã a adresa cui-va o vorbã.

Maria, rugatã de fiica lui Petreanu, se puse la piano... dar mâinele ei tremuraũ atãt de mult încãt, dupẽ câte-va secunde, fu nevoitã sã se opreascã.

— Mi-e cu neputinþã sã cânt astã-dĩ... am o durere de cap nebunã... și, spunẽnd aceasta, fiica lui Negradi 'și trecea mereũ mâna pe frunte ca și cum ar fi vrut sã îndepãrteze un vãl care-i întuneca gãndurile...

Unul câte unul musafirii începurã a se retrage în camerile lor. Singur pãrintele Mihalache rãmase în sofragerie; Cozmescu începuse cu cuconul Lascarache și cu deputatul Guzgan o partidã de ghiurdum, dar, dupã o jumãtate de orã, Petreanu declarã cã se simte obosit din cale afarã și cã nu mai poate continua...

La mieþul nopþei toatã lumea dormea.

Cerul se posomorâse încă de cu ziua; prin câte-va spărturi de nuori de abia se zărea câte o stea pribeagă, câte un punct luminos în imensitatea neagră şi tristă... o linişte amortitoare domnea pretutindeni; din spre pădure, venea un freamăt îndepărtat de frunze; prin fereastra deschisă din odaia Mariei, un parfum subtil de stejari şi de brađi pătrundea încet, adus de o adiere uşoară, care de abia mişca perdelele...

Maria deschise uşa.

În sală şi 'n coridoare lămpile erau stinse. Ea înaintă câţi-va paşi, trase din nou cu urechea: nicăiri, cel mai mic sgomot... se întoarse în camera ei, unde rămase un moment ameţită ca şi cum ar fi fost în prada unui vis, apoi, în grabă, îmbracă o haină şi, închidând uşa, se furişă, în vârful picioarelor, prin săliţa care da în dosul casei... Cu o mână la piept, pentru a stăpâni bătăile nebune ale inimii sale, Maria, o dată ajunsă în grădină, iuţi pasul... îndată ce fu la oare care depărtare de casă ea începă să alerge; 'şi închipuia că cine-va o fugăresce din urmă, că glasuri o strigă... trosnetul crengilor uscate peste care călca, o umpleau de groază... ramurile copacilor i se înfăţişau ca nisce mâni întinse, gata s'o prinđă... i se părea că Hristea pusese în mişcare o oaste întreagă şi Maria fugea, fugea mereu de casa blestemată... După o jumătate de oră, ea căđu

sdrobită, cu răsuflarea oprită, înspăimântată, în brațele lui Leon, care venise de mult la marginea pădurei, lângă șipot...

După un moment de odihnă, tinerii apucară pe cărarea ce taie drumul spre Prisăcani; peste câte-va minute ei se coborîră în dreptul șoselei, unde 'i aștepta o trăsură... de aci, în goană, peste o oră, ajunseră la frontieră...

Puțin timp după plecarea Mariei, suprefectul, care dormea într'o cameră situată în apropiere de grajd, fu deșteptat de un sgomot neobicinuit : caii loveau podelele cu copitele lor și nechezeau cumplit... fusese oare un vis?... dar nu, sgomotul devenea din ce în ce mai mare... aușia oameni alergând prin curte... scânduri trosnind...

Cămărăscu se repeși la fereastră... acolo, o priveliște groasnică se înfățișa ochilor săi : grajdul era în flacări... limbă mare de foc eșia din toate părțile, într'o atmosferă grea de fum, care devenea din ce în ce mai nesuferită... Vântul, ce sufla din spre pădure, crescuse și alunga paietele aprinse, țândările arse, pe acoperișul casei. Într'o clipă, suprefectul dădu de veste Agripinei și lui Hristea ; unul câte unul, buimaci, pe jumătate îmbrăcați, invitații, năbușiți de duhoarea incendiului, se repeziră afară.

Focul cuprinsese acum și casa ; servitorii alergau nebuni, prin curte, se urcau pe scară

cu câte o doniţă de apă în mâini... dar para creştea mereu...

Curtea era luminată ca ziua şi toată prive-liscea, până în spre Ceahlău, apărea, deslu-şită, într'o înfăţişare fantastică ; în fund, graj-durile, pe jumătate mistuite, se topeau ca lu-minarea; Neculai Brusture să încercase să scoată afară cele două perechi de poştalioni; caii refuzase însă, cu toate opintelele vâta-fului, să se urnească din loc şi murise as-fixiaţi...

Focul se întindea mereu; ardeau acum bu-cătăria şi odăile servitorilor; din coşul de la sofragerie eşia o ploaie de scânteii...

Ingrijitorii izbutiră să scoată mobilele mai de preţ din salon şi din iatacul Agripinei; fumul devenea însă din ce în ce mai gros şi mai năbuşitor. Agripina, întovărăşită de Coz-mescu să pregătea să urmeze pe mosafirii ei, cari se refugiase în vale, la cărciuma lui Strul...

Deodată Hristea, desmeticit puţin din spai-ma care'l făcuse un moment să-şi piardă minţile, o întrebă, uimit:

— Dar, pentru Durnedeu, unde e Maria? ce s'a făcut?

Agripina îngălbeni.

— Doamne sfinte! exclamă ea la rëndul ei, unde să fie? unde să fie?

Şi amândoi, zăpăciţi, începură s'o caute prin curtea în flăcări, călcând peste tăciunii

aprinși, atingându-se, în treacăt, de limbele de foc...

Văzduhul devenea din ce în ce mai arzător.

De o-dată, un trosnet îngrosnitor făcu să se cutremure pământul: zidul de la bucătărie se prăbușise, ridicând un nor uriaș de fum, despicând flăcările, cari se frângeau ca niște șerpi...

— Unde e? unde e? striga mereu Agripina desperată... o fi apucat'o focul în odaie... repede-te Hristeo... Neculae, n'o lăsați!

Cozmescu pătrunse în ceardac; focul cuprinsese acum salonul și para eșia pe uși și pe ferestre... sufocat, dânsul fu nevoit să dea înapoi...

— N'o lăsa, Hristeo, n'o lăsa! repeta într'una Agripina, scoțând strigăte sfâșietoare, tremurând de groază...

În acest moment o trăsură înainta, pe șosea, cu o repediciune neauđită... ca o săgeată, ea sbură apoi spre curte...

Agripina și Hristea alergară la poartă...

Peste câte-va secunde trăsura se opri... în fundul ei, scaldat în sânge, Alecu Negradi zăcea mort.

Fulger își răsbunase.

